

หลักเกณฑ์การคุ้มครองประพจน์นิติบุคคล

3.1 ลักษณะของบุคคลธรรมดาและนิติบุคคล ในทางกฎหมายคำว่าบุคคลนี้
หมายรวมถึงบุคคล 2 ประเภทคือ บุคคลธรรมดาและนิติบุคคล¹

3.1.1 บุคคลธรรมดา (Natural Persons) บุคคลธรรมดา
ผู้ทรงคุณวุฒิให้ความหมายไว้หลายท่านดังนี้

บุคคลธรรมดา คือ มนุษย์หรือคนเรา¹เอง ซึ่งมีจิตใจ มีสิทธิและหน้าที่
ตามกฎหมาย หมายความว่ารวมทั้งชายและหญิง สัตว์เดรัจฉานมิใช่บุคคล เพราะ
กฎหมายมิได้รับรองให้สิทธิแก่สัตว์²

บุคคลธรรมดา ได้แก่ มนุษย์หรือคนเรา¹เอง ไม่จำกัดเพศ วัย สถานะ
หรือสติปัญญา การศึกษาเรื่องสภาพบุคคลเป็นการศึกษาว่า เมื่อใดกฎหมายจึงจะ
ถือว่ามนุษย์เราเริ่มมีสภาพเป็นบุคคล และการเป็นบุคคลสิ้นสุดลงเมื่อใด รวมทั้ง
บทบัญญัติของกฎหมายที่กำหนดวันเกิดและลำดับการตายของบุคคล การเริ่มและ
การสิ้นสุดสภาพบุคคลนี้ ตามความหมายทั่วไปหมายถึง "การเกิด" และ

¹ ดร.อุกฤษ มงคลนาวิน และประสิทธิ์ โฆวิไลกุล, คำอธิบาย
ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคล (กรุงเทพมหานคร : จัดพิมพ์โดย
คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529), หน้า 3.

² มีทษา จิตติรัตน์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
ว่าด้วยบุคคล (กรุงเทพมหานคร : คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2522), หน้า 2.

"การตาย" ³

ดังนั้นบุคคลธรรมดาก็คือ มนุษย์ทุกเพศทุกวัยทุกเชื้อชาติซึ่งเป็นสิ่งที่มีชีวิต จิตใจ มีความรู้สึกนึกคิด มีการเคลื่อนไหว กระทำการต่าง ๆ อันแสดงให้เห็นถึงความรู้สึกนึกคิดอันได้แก่เจตนาภายในไม่รวมถึงพืชและสัตว์อื่น ๆ มีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายและอยู่ภายใต้กฎหมายที่กำหนดไว้

การเริ่มต้นสภาพบุคคลและการสิ้นสุดสภาพบุคคลตามความหมายทั่วไป หมายถึงการเกิดและการตาย นั้น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 15 บัญญัติไว้ว่า "สภาพบุคคลย่อมเริ่มแต่เมื่อคลอดแล้วอยู่รอดเป็นทารก และสิ้นสุดลงเมื่อตาย..."

กล่าวโดยสรุปแล้วบุคคลธรรมดา เริ่มมีสภาพบุคคลตั้งแต่หลุดพ้นจากตัวมารดาโดยที่ยังมีชีวิตอยู่แม้ว่าจะมีอยู่เพียงชั่วขณะหนึ่งก็ตาม

ส่วนการสิ้นสุดลงของสภาพบุคคลธรรมดานั้นสิ้นสุดลงเมื่อตาย ซึ่งแบ่งได้เป็น 2 ประการคือ ⁴

1. การตายโดยธรรมชาติ ซึ่งหมายถึงการที่บุคคลถึงแก่ความตายจริง ๆ เพราะกฎหมายใช้คำว่า "ตาย" (death) ⁵

³ โชติช่วง กัพวงศ์, เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายแพ่ง 1, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร : ฝ่ายการพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2527), หน้า 9.

⁴ โชติช่วง กัพวงศ์, เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายแพ่ง 1, พิมพ์ครั้งที่ 1, หน้า 27.

⁵ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อนุวัติ ใจสมุทร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 ว่าด้วยบุคคล (นครหลวงกรุงเทพธนบุรี : โรงพิมพ์ของสมาคมสังคมนิติศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2515), หน้า 19.

2. สาบสูญ คือ สภาพการณ์ที่บุคคลไปเสียจากถิ่นที่อยู่ โดยไม่มีใครรู้ว่า เป็นตายร้ายดีอย่างไร ซึ่งหมายความว่าหายไปไม่มีผู้พบเห็น ไม่ส่งข่าวคราวให้ทราบ ไม่มีผู้ใดรู้ว่ายังมีชีวิตอยู่หรือตายแล้ว สภาพการณ์เช่นนี้เมื่อเวลาล่วงเลยไปถึงระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้ในกรณีธรรมดา 7 ปี และกรณีพิเศษ 3 ปี และศาลได้มีคำสั่งให้เป็นคนสาบสูญ บุคคลผู้ไปจากภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่ นั้นจึงเป็นคนสาบสูญ ซึ่งกฎหมายถือว่าถึงแก่กรรม ตาย สิ้นสภาพบุคคลเช่นกัน⁶

ดังนั้น โดยสรุปแล้วสภาพบุคคลเริ่มขึ้นเมื่อคลอดและสิ้นสุดสภาพบุคคลลงด้วยเหตุ 2 ประการ อันได้แก่การสิ้นสุดโดยธรรมชาติและข้อสันนิษฐานของกฎหมาย ซึ่งถือว่าผู้ที่สาบสูญเป็นผู้ที่ถึงความตายแล้ว

3.1.2 นิติบุคคล (Juristice Person or Legal Person)

นิติบุคคล คือ องค์การหรือคณะบุคคลซึ่งกฎหมายสมมติให้เป็นบุคคลมีสิทธิและหน้าที่ที่กำหนดไว้ตามกฎหมาย⁷ ซึ่งได้มีผู้ทรงคุณวุฒิทางกฎหมายหลายท่านให้ความหมายของนิติบุคคลไว้ดังนี้

นิติบุคคลได้แก่ คณะบุคคลหรือกองทรัพย์สินหรือกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งกฎหมาย ยอมรับให้มีสิทธิและหน้าที่เช่นเดียวกับบุคคลธรรมดา สำหรับบุคคลนั้นได้แก่ หมู่คณะซึ่งมารวมกันเพื่อดำเนินกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นจะเห็นได้จากการทำงานกันในลักษณะของห้างหุ้นส่วนบริษัทจำกัดหรือสมาคม เป็นต้น ส่วนกองทรัพย์สินที่มีสภาพเป็นนิติบุคคลนั้นได้แก่ มูลนิธิ นอกจากนี้การทำงานในกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งนั้นก็ ได้แก่ ทบวงการเมือง ซึ่งเป็นการทำงานของรัฐบาลเพื่อประโยชน์แก่ประชาชน⁸

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 40.

⁷ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525, หน้า 447.

⁸ มัทยา จิตติรัตน์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยบุคคล, หน้า 133.

นิติบุคคลอันได้แก่ บริษัท (A Corporation) ทางการเงินส่วนจำกัด เป็นองค์กรทางกฎหมายซึ่งตั้งขึ้นภายใต้กฎหมายของรัฐหรือรัฐบาลกลาง ด้วยเหตุบริษัทไม่ใช่บุคคลซึ่งมีชีวิตและจะต้องดำเนินการโดยการกระทำของมนุษย์ การกระทำผิดทางอาญาทุกประเภทโดยรูปของบริษัทย่อมจะต้องกระทำโดยบุคคลหรือบุคคลในความควบคุมของบริษัทหรือในการกระทำกิจการของบริษัท⁹

นิติบุคคลตามคำจำกัดความเป็นบุคคลพิเศษที่ก่อตั้งโดยรัฐ และมีอำนาจหน้าที่ตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายของรัฐ ซึ่งแยกออกจากบุคคลผู้เป็นเจ้าของ ซึ่งนิติบุคคลจะเกิดสิทธิของนิติบุคคลเอง เป็นบุคคลตามกฎหมายแยกจากผู้ถือหุ้น¹⁰ ตามแนวความคิดนิติบุคคล (บริษัท) เป็นสิ่งที่ไม่มิตัวตนไม่มีชีวิตจิตใจ เป็นบุคคลพิเศษต่างจากบุคคลธรรมดา¹¹

สรุป ดังนั้นนิติบุคคลก็ได้แก่ บุคคลซึ่งเกิดขึ้นโดยอำนาจของกฎหมาย แตกต่างจากบุคคลธรรมดาทั้งนิติบุคคลไม่มีชีวิต จิตใจ ความรู้สึกนึกคิดหรือเคลื่อนไหวได้ อย่างเช่นบุคคลธรรมดา แต่จะดำเนินการหรือแสดงเจตนาได้ โดยบุคคลภายในองค์กร อันได้แก่ ฝ่ายบริหารและเจ้าหน้าที่ของนิติบุคคล นิติบุคคลประกอบด้วยคณะบุคคลหรือกองทรัพย์สินหรือกิจการอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งกฎหมายรับรองให้มีสิทธิและหน้าที่ดังเช่นบุคคลธรรมดา เว้นแต่สิทธิและหน้าที่

⁹ Thomas J. Gardner, Criminal Law Principle and Cases, third Edition (Newyork : West publishing Company, 1987), P.86-87.

¹⁰ Daniel V. Davidson and others, Businesses Law Principles and Cases (Boston Massachusetts : Kent Publishing Company A Division of Wadsworth, Inc., 1984), P. 542.

¹¹ Ibid, P. 544.

ซึ่งจะมีหรือเป็นได้เฉพาะบุคคลธรรมดาเท่านั้น ลักษณะของนิติบุคคลแยกจากบุคคลธรรมดาผู้เข้าหุ้นในนิติบุคคลนั้น

ประเภทของนิติบุคคล นิติบุคคล เป็นบุคคลโดยอำนาจกฎหมาย การเป็นนิติบุคคลต้องมีกฎหมายบัญญัติรับรองให้อำนาจไว้ซึ่งแบ่งนิติบุคคลตามอำนาจของกฎหมายที่ก่อตั้งขึ้นได้ 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. นิติบุคคลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2499 มาตรา 72 บัญญัติว่านิติบุคคลประกอบด้วย
 - 1.1 กระทรวง ทบวง กรม
 - 1.2 เทศาภิบาลปกครองท้องที่ คือ ราชการบริหารส่วนภูมิภาค
 - 1.3 ประชาบาล คือ ราชการบริหารส่วนท้องถิ่น ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศาภิบาล สุขาภิบาล องค์การบริหารส่วนตำบล
2. วัดวาอาราม ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาตรา 31 ได้แบ่งวัดออกเป็น 2 ประเภท ซึ่งทั้ง 2 ประเภท มีสภาพเป็นนิติบุคคลคือ
 - 2.1 วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา
 - 2.2 สำนักสงฆ์
3. ห้างหุ้นส่วนที่จดทะเบียนแล้ว ได้แก่
 - 3.1 ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล
 - 3.2 ห้างหุ้นส่วนจำกัด
4. บริษัทจำกัด ซึ่งกฎหมายบังคับให้จดทะเบียนและเมื่อจดทะเบียนแล้วจึงมีสภาพเป็นนิติบุคคลเช่นเดียวกันห้างหุ้นส่วนตาม ปพพ. มาตรา 1015
5. สมาคมที่จดทะเบียนแล้ว
6. มูลนิธิที่จดทะเบียนแล้ว

ปัจจุบันประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 72 ได้ถูกยกเลิกไป คงบัญญัติไว้ในส่วนของสมาคมและมูลนิธิ ในส่วนของวัดวาอารามคงไปบัญญัติในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ห้างหุ้นส่วนบริษัท ก็เป็นนิติบุคคลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1015 ส่วนทบวงการเมืองนั้นไปบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติจัดตั้งทบวงการเมืองนั้น ๆ

2. นิติบุคคลตามกฎหมายอื่น ๆ เช่น คณะนิติบุคคล กิจการหรือ กองทรัสต์สินจะเป็นนิติบุคคลก็โดยอำนาจตามกฎหมายอื่น เช่น มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ เป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2495 เป็นต้น

ดังนั้นนิติบุคคลจึงประกอบด้วยนิติบุคคล 2 ประเภทใหญ่ด้วยกันเป็น นิติบุคคลซึ่งก่อตั้งเพื่อผลประโยชน์ของผู้ก่อตั้ง ได้แก่ห้างหุ้นส่วนบริษัทตามประมวล กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และนิติบุคคลซึ่งก่อตั้งเพื่อบำเพ็ญประโยชน์แก่สาธารณะ ซึ่งมีบางส่วนเป็นกิจการเพื่อสาธารณะประโยชน์ของรัฐหรือในรูปของรัฐวิสาหกิจ

3.1.3 ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล

กฎหมายไทยและกฎหมายประเทศต่าง ๆ ทั้งในกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบ กฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) และระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) บัญญัติเรื่องความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคลไว้แตกต่างกันออกไป ประมวล กฎหมายอาญา พ.ศ. 2499 ก็เช่นเดียวกับประมวลกฎหมายอาญาประเทศ ฝรั่งเศส ซึ่งเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์และเป็นแม่แบบของกฎหมาย ไทยที่ต่างมิได้บัญญัติถึงความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคลไว้โดยเฉพาะเจาะจง¹² เนื่องจากมีหลักความรับผิดทางอาญาซึ่งต่างจากกฎหมายประเทศที่ใช้ระบบ กฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) อันได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักรและประเทศแคนาดาที่มีบทบัญญัติทั่วไป บัญญัติว่า คำว่า "บุคคล" (Person) ให้หมายรวมถึงนิติบุคคลด้วย¹³ อันเป็นการระบุไว้ โดยชัดแจ้งว่านิติบุคคลจะต้องรับผิดทางอาญาในกรณีใดบ้าง

¹² วิโรจน์ บริรักษ์จรราชวัตร, "ความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล", ตุลพาท ปีที่ 9, 2505, หน้า 1.

¹³ Model Penal Code Section 2.07 ดูภาคผนวก

ปัญหาในเรื่องความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคลว่าจะต้องรับผิดชอบเพียงใดหรือไม่นั้น แต่เดิมนักนิติศาสตร์มีความเห็นแตกต่างกันเป็น 2 ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งเห็นว่านิติบุคคลควรต้องรับผิดชอบ อีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่านิติบุคคลไม่ควรต้องรับผิดชอบ¹⁴ แต่อย่างไรก็ตามปัจจุบันได้ยอมรับว่าจะต้องให้นิติบุคคลมีความรับผิดชอบทางอาญาบ้าง แม้ว่าในปัจจุบันประเทศต่าง ๆ จะหันมายอมรับว่านิติบุคคลจะต้องมีความรับผิดชอบทางอาญาบ้างก็ตาม แต่ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคลในแต่ละประเทศก็ยังคงแตกต่างกันออกไปตามแนวความคิดของระบบกฎหมายที่แตกต่างกัน

อย่างไรก็ตามการประกอบกิจการในรูปนิติบุคคลนั้นส่วนใหญ่ทำเพื่อหวังผลกำไร โดยจะกระทำในรูปของห้างหุ้นส่วนบริษัท (Corporation) ซึ่งเป็นนิติบุคคลประเภทที่ทำการค้าและมีความเกี่ยวพันกันระหว่างส่วนรวมโดยตรง ฉะนั้นจึงมีกรณีที่เกิดขึ้นเป็นความผิดได้มากกว่านิติบุคคลประเภทอื่น ๆ และได้มีข้อโต้แย้งอันเกี่ยวกับความรับผิดชอบของบริษัทโดยมีความเห็นเป็น 2 ฝ่าย ทั้งในทางเห็นด้วยและไม่เห็นด้วยในอันที่จะให้บริษัทมีความรับผิดชอบทางอาญากล่าวคือ¹⁵

เหตุผลของฝ่ายที่เห็นด้วยว่า บริษัทควรจะต้องรับผิดชอบทางอาญา

1. กิจการของบริษัทเป็นกิจการธรรมดา ความรับผิดชอบทางอาญาเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อควบคุมนิติบุคคลให้บรรลุผลตามนโยบายตามข้อบังคับ
2. การกำหนดบทลงโทษทางอาญานั้น มีผลต่อผู้ถือหุ้นแต่การลงโทษทางอาญาต่อบริษัทไม่อาจทำให้ผู้อื่นเสียหาย หรือละเมิดสิทธิและศีลธรรมอันดีต่อส่วนรวม

¹⁴ บัญญัติ สุชีวะ, "ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล", วารสารบทบัญญัติ เล่มที่ 33 พ.ศ. 2519 ตอนที่ 1 (กรุงเทพมหานคร : แสงทองการพิมพ์, 2519), หน้า 1.

¹⁵ ประสิทธิ์ โทวิไลกุล, "ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล" วารสารกฎหมาย, หน้า 130-131.

3. การที่บริษัทจะถูกลงโทษเพราะเหตุว่าเป็นความผิดที่ต้องจดเว้นการกระทำซึ่งกำหนดเป็นหน้าที่ของบริษัท จึงเป็นการยากลำบากที่จะไปลงโทษแก่บุคคลธรรมดาอื่น ๆ (ผู้แทน ฯ หรือผู้ถือหุ้น) ถ้าบริษัทเป็นผู้ละเมิดกฎหมายนั้น
4. แม้ว่าบุคคลธรรมดาที่เป็นผู้แทนอาจถูกลงโทษได้ แต่อาจจะไม่ยุติธรรมที่จะเลือกอันใดอันหนึ่งมาลงโทษเพื่อความผิดนั้นเป็นผลร่วมกัน
5. ควรจะลงโทษปรับต่อบุคคลที่ได้รับผลจากการประกอบกิจการที่ผิดกฎหมายอันเป็นการป้องกันการแสวงหาความร่ำรวยอันไม่เป็นธรรม
6. ให้ดำเนินการฟ้องบริษัทเพื่อให้สมกับความผิดอันสอดคล้องกับทัศนคติของสาธารณชนมากกว่าที่จะฟ้องบุคคลธรรมดา (ผู้แทน)
7. การให้บริษัทรับผิดชอบเป็นวิธีที่มั่นคงกว่าที่จะไปกำหนดโทษบุคคลธรรมดา ซึ่งเป็นตัวการ (human principal) ในฐานะเป็นผู้ถือหุ้น ซึ่งเป็นวิธีการหลีกเลี่ยงการทำให้ (ผู้ถือหุ้น) เสียชื่อเสียง และความไม่สามารถที่จะทำการฟ้อง หรือถูกลงโทษเป็นส่วนตัว

เหตุผลของฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยว่า บริษัทควรรับผิดชอบทางอาญา

1. การกำหนดโทษอาญาโดยการปรับต่อบริษัท มักจะไม่ได้ผลเพราะเพียงทำให้ลดจำนวนเงินกำไร (profit diminishing) อันมีผลผลลัการะค่าปรับไปยังผู้บริโภค โดยการเพิ่มราคา หรืออัตราค่าบริการเท่านั้น
2. หุ่นของบริษัทซึ่งกระจายอยู่กับผู้ถือหุ้นจำนวนนับร้อย ๆ พัน ๆ คน และผู้ถือหุ้นเหล่านั้น ก็ไม่สามารถจะควบคุมการจัดการ ดังนั้น จึงไม่ควรลงโทษบริษัทซึ่งเป็นลงโทษผู้ถือหุ้นบริษัทโดยทางอ้อมนั่นเอง (เพราะการลงโทษปรับ) ก็คือการลงโทษผู้ถือหุ้น นั่นเอง)
3. การเปิดช่องให้บริษัทเป็นจำเลยโดยถือเป็นแพะรับบาป ในการที่ตัวแทนของบริษัทเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการกระทำผิด และหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบคืออาญาเป็นการส่วนตัว จะเป็นการทำให้เกิดปัญหายิ่งขึ้น
4. การกำจัดผู้กระทำผิดซึ่งแสวงหาผลประโยชน์โดยไม่ชอบ ไม่ใช่เป็นวัตถุประสงค์ของกฎหมายอาญา และโดยทุกกรณี การปรับนั้นโดยทั่ว ๆ ไป จะไม่สัมพันธ์กับการได้แสวงประโยชน์ และอาจเป็นการลงโทษผู้ถือหุ้นยิ่งกว่าเป็นการลงโทษผู้แสวงหาประโยชน์โดยผิดกฎหมาย

5. การฟ้องคดีอาญาต่อบริษัท ไม่เกิดประโยชน์ที่แสดงต่อภาพพจน์ของสาธารณชนที่มีต่อความเสียหายอันเกิดจากบริษัทได้

จากกรณีดังกล่าวมานี้ เห็นว่านิติบุคคลควรมีความรับผิดชอบทางอาญาได้ ทั้งนี้ เพราะแม้นิติบุคคลจะไม่มีตัวตน ไม่มีชีวิตจิตใจ แต่เมื่อนิติบุคคลเป็นบุคคลตามกฎหมายมีสิทธิและหน้าที่ต่าง ๆ ได้ตามกฎหมาย และมีผู้ดำเนินงานของนิติบุคคล คือผู้แทนนิติบุคคลดั่งนั้นเจตนา และการกระทำของนิติบุคคลจึงปรากฏได้จากผู้แทนของนิติบุคคลนั้น ๆ ส่วนที่ว่า การลงโทษนิติบุคคล จะเป็นการขัดกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษทางอาญา ซึ่งน่าจะหมายถึงบุคคลธรรมดาเท่านั้น น่าจะเนื่องมาจากการลงโทษทางอาญาเกิดขึ้นมาเป็นเวลานานแล้ว ในขณะที่ยังไม่มีการประกอบกิจการในรูปของนิติบุคคล จนกระทั่งเมื่อนิติบุคคลมากขึ้นเริ่มกระทำผิดมากขึ้น ซึ่งการกระทำทั้งหลายก็มีส่วนมาจากบุคคลที่เกี่ยวข้องกับนิติบุคคล วัตถุประสงค์ของการลงโทษจึงน่าจะต้องนำมาปรับใช้กับนิติบุคคลด้วยก็เห็นว่าการให้ผู้กระทำการอันเป็นความผิดต้องถูกลงโทษนั้น น่าจะเป็นไปตามนโยบายของรัฐในการป้องกันสังคมส่วนรวมจากการกระทำความผิดอาญา ของนิติบุคคล

3.1.3.1 . ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคลในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์

เดิมประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์อันได้แก่ประเทศสหราชอาณาจักร สหรัฐอเมริกาและแคนาดา มีหลักพื้นฐานว่านิติบุคคลซึ่งส่วนใหญ่ประกอบกิจการในรูปของ บริษัท ห้างหุ้นส่วนจำกัดไม่ต้องรับผิดชอบทางอาญา¹⁶ เนื่องจากนิติบุคคลไม่อาจจะกระทำความผิดอาญาได้ เพราะว่านิติบุคคลนั้นกล่าวได้ว่าเป็นองค์การทางกฎหมายซึ่ง ถูกก่อตั้งภายใต้อำนาจของกฎหมายของรัฐหรือรัฐบาล

¹⁶ L. H. Leigh, "The Criminal Liability of Corporation and Other Groups," OTTAWA Law Review, Vol 9 Issue 3 1977, P. 247.

กลาง ด้วยเหตุที่นิติบุคคลไม่ใช่บุคคลที่มีชีวิต¹⁷ จึงไม่มีชีวิตจิตใจ ไม่สามารถจะกระทำและไม่สามารถที่จะแสดงเจตนาในการกระทำอาชญากรรมได้¹⁸ อีกทั้งในการพิจารณาตัดสินนิติบุคคลก็ไม่สามารถที่จะไปปรากฏตัวต่อหน้าศาลหรือเป็นผู้แสดงเจตนาด้วยตนเองได้อย่างเช่นบุคคลธรรมดาที่มีชีวิตจิตใจและนิติบุคคลก็ไม่อาจที่จะถูกลงโทษอันเกี่ยวกับการจำกัดเสรีภาพ เช่น จำคุก กักขังได้ ประกอบกับการกระทำผิดอาญาจะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบภายนอก (Actus reas) ซึ่งเป็นการกระทำในสิ่งที่ผิดกฎหมายหรือกระทำในสิ่งที่กฎหมายห้าม¹⁹ และในส่วนของจิตใจผู้กระทำ (Men rea) ซึ่งจะพิจารณาว่าผู้กระทำได้กระทำไปโดยเจตนา (intention) ประมาทโดยรู้ตัวหรือประมาทธรรมดา (Negligence) ซึ่งเป็นเรื่องของเจตนาภายใน ในระยะแรกประเทศที่ใช้กฎหมายคอมมอนลอว์ยังไม่ยอมรับว่านิติบุคคลมีเจตนาซึ่งจะแสดงออกได้

นิติบุคคลเริ่มต้องรับผิดชอบทางอาญาในความผิดที่เกี่ยวกับความสงบสุขของสาธารณะ (Public nuisance) ซึ่งเกิดจากการละเว้นกระทำตามหน้าที่ที่กฎหมายบัญญัติไว้โดยเฉพาะว่าให้กระทำในคดี Regina v. Birmigham and Glauter Railway Co, (1842) 3 O.B. 323

¹⁷ Thomas J. Gardner, "Criminal Law Principle and Case", third edition (San Francisco: West publishing Company, 1987), P.86.

¹⁸ สุนัย มโนมัยอุดม, "ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล", ตุลพาห เล่มที่ 4 ปีที่ 31, 2527, หน้า16.

¹⁹ L. H. Leigh, "The Criminal Liability of Corporation" in English Law. (London : Laws & Brydave (Printers) Ltd, 1969), P.3.

สำหรับในประเทศซึ่งใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ เช่น ประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกา และแคนาดา นั้นปัญหาเรื่องความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคลนั้น ได้มีการถกเถียงกันมาเป็นเวลานานซึ่งในแต่ละประเทศมีความเป็นมาดังนี้

ประเทศสหราชอาณาจักร

กฎหมายประเทศอังกฤษก่อตั้งนิติบุคคลในรูปบริษัทขึ้นในศตวรรษที่ 14 แต่ไม่ได้พิจารณาว่าบริษัทจะต้องรับผิดทางอาญาได้จนกระทั่ง 3 ศตวรรษต่อมา ซึ่งบริษัทแรกที่ถูกฟ้องคือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งห้ามก่อความรบกวนสาธารณะ (Public nuisances) ศาลตัดสินว่าบริษัทควรจะรับผิดทางอาญามากกว่าที่จะให้บุคคลธรรมดาซึ่งเป็นพนักงานต้องรับผิด²⁰ ในคริสต์ศตวรรษที่ 18 เซอร์วิลเลียม เบอกสโตน นักกฎหมายชาวอังกฤษให้เหตุผลว่า บริษัทไม่สามารถกระทำผิดฐานกบฏหรือความผิด (Felony) หรือความผิดอาญาอื่นด้วยตัวของบริษัทเอง²¹

ในปลายศตวรรษที่ 18 และต้นศตวรรษที่ 19 บริษัทต้องรับผิดเนื่องจากการกระทำผิดของผู้อื่น Vicarious Liability ในคดีบุกรุก (trespass) และการกระทำโดยประมาท (Negligence)

ปี ค.ศ. 1889 ประเทศอังกฤษได้ตรา The Interpretation Act 1889. ซึ่งเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Statutory offence) บัญญัติคำว่า "บุคคล" (Person) ตามพระราชบัญญัติต่างๆ ให้หมายรวมนิติบุคคลด้วย เว้นแต่

²⁰ Thomas J. Gardner, Criminal Law Principle and Case, P.86.

²¹ Steven L. Friedlander, "Using Prior Corporate Conventions to Impeach," California Law Review Vol 78:1313, 1991, P.1292.

เจตนาของกฎหมายจะแสดงให้เห็นเป็นอย่างอื่น²² ทำให้นิติบุคคลจะต้องรับผิดชอบทางอาญาสำหรับความผิดซึ่งกฎหมายบัญญัติไว้

ในส่วนของกฎหมายคอมมอนลอว์ ต่อมาได้นำหลัก Alter Ego Doctrine ที่ว่าฉันคือผู้อื่นมาไว้ลงโทษนิติบุคคล ซึ่งหมายความว่าเจตนาขององค์กรบริษัทย่อมถือได้ว่าเป็นเจตนาของนิติบุคคลนั้น ดังนั้นเจตนาของบริษัทนิติบุคคลและผู้มีอำนาจในการควบคุมบริษัท (controlling officer) จึงถือว่าเป็นของบริษัทการกระทำของผู้มีอำนาจควบคุมกิจการของบริษัทเอง การกระทำของผู้มีอำนาจควบคุมกิจการของบริษัท บริษัทอาจต้องรับผิดชอบทางอาญา แม้ในความผิดที่ต้องการเจตนา²³

อย่างไรก็ตามความรับผิดชอบที่จะถือว่าเป็นการกระทำของผู้มีอำนาจควบคุมนโยบายของบริษัทนั้น ศาสตราจารย์ Glanville William ได้ประมวลหลักกฎหมายไว้ดังนี้ คือ

1. การกระทำและเจตนา นั้น ๆ จะต้องเป็นของบุคคลที่ควบคุมนโยบายของนิติบุคคลนั้น ซึ่งโดยปกติได้แก่ผู้อำนวยการหรือผู้จัดการทั่วไปหรือผู้จัดการสาขา
2. การกระทำนั้นต้องเป็นงานในหน้าที่ (Course of Employment) ของบุคคลในข้อ 1 คำว่า "งานในหน้าที่" มีความหมายแสดงว่าในกฎหมายแพ่งแต่ไม่จำเป็นต้องเป็นการกระทำด้วยเจตนาให้ประโยชน์แก่นิติบุคคลเสมอไป

²² Thomas J. Gardner, Criminal Law Principle and Case, P. 87.

²³ L. H. Leigh, "The Criminal Liability of Corporation in English Law", P.17.

ปัจจุบันนิติบุคคลตามกฎหมายประเทศอังกฤษจึงมีความรับผิดทางอาญาได้เกือบทุกประเภท ทั้งการกระทำที่เป็นการละเว้น (omission) การกระทำความผิดที่ไม่ต้องการเจตนา ความรับผิดในการกระทำของผู้อื่น²⁴ แม้จะเป็นความผิดที่ต้องมี mens rea ก็ตาม เว้นแต่ความผิดบางประเภทเท่านั้น ซึ่งโดยสภาพนิติบุคคลไม่อาจรับผิดได้²⁵ ซึ่งความผิดประเภทที่นิติบุคคลไม่อาจมีความรับผิดได้ คือ

1. ความผิดที่มีโทษอย่างอื่นนอกจากโทษปรับ ได้แก่ ความผิดที่มีโทษต่อทางกายเท่านั้น
2. ความผิดที่โดยสภาพของนิติบุคคลแล้วนิติบุคคลไม่อาจรับผิดได้ เช่น ความรับผิดฐานสมรสซ้อน (Bigamy) ความผิดฐานเบียดความเท็จ
3. ความผิดฐานสมคบ (conspiracy) นิติบุคคลไม่อาจกระทำความผิดฐานสมคบกับกรรมการนิติบุคคลได้ในเมื่อมีบุคคลเพียงคนเดียวเท่านั้นเป็นผู้ละเมิดกฎหมาย คือ กรรมการบริษัท

ประเทศสหรัฐอเมริกา

ประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) ซึ่งมีที่มาจากประเทศอังกฤษ ดังนั้น ในระยะแรกแนวความคิดที่ถือว่านิติบุคคลไม่อาจมีความรับผิดทางอาญาได้ ศาลสูงของประเทศสหรัฐอเมริกายอมรับว่านิติบุคคลจะต้องรับผิดทางอาญาเป็นครั้งแรกในคดี United State v. New York Central & Hudson River Railroad ซึ่งในคดีนี้ บริษัท

²⁴ จีโรจน์ บริรักษ์จรรยาวัตร, "ความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล", ตุลพาท เล่มที่ 7 ปีที่ 9, 2505, หน้า 767.

²⁵ ประสิทธิ์ โทวิไลกุล, "ความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล", หน้า 32.

กระทำผิดโดยฝ่าฝืนพระราชบัญญัติ Elkin Act²⁶ นับตั้งแต่คดี Hudson River Railroad เป็นต้นมา บริษัทในประเทศสหรัฐอเมริกา ต้องรับผิดชอบสำหรับความผิดหลายประเภทกว้างขวางมากขึ้น รวมทั้งคดีที่ต้องการเจตนาในการประกอบอาชญากรรม (Criminal Intent)

อย่างไรก็ตามเนื่องจากการเจริญเติบโตของอุตสาหกรรมบริษัทและองค์กรพิเศษอื่น ๆ เริ่มมีความรับผิดชอบทั้งอาชญากรรมที่กระทำโดยผู้อื่น (Strict Liability Crime) และอาชญากรรมที่กระทำโดยเจตนา (intent crime) โดยทั่วไปแล้วทั้งบริษัทและตัวแทนสามารถกระทำผิดร่วมกันได้ ในระยะเวลาไม่นานมานี้ ครึ่งหนึ่งของความผิดที่เกิดขึ้นเป็นคดีที่บริษัทและตัวแทนเป็นจำเลยร่วมกัน

รัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้ตรา The Model Penal Code ซึ่งเป็นกฎหมายแม่แบบของกฎหมายมลรัฐต่าง ๆ ซึ่งยกร่างกฎหมายภายหลัง The Model Penal Code มีบัญญัติทั่วไปว่าคำว่า "Person" ได้หมายรวมถึง นิติบุคคลอื่นได้แก่ บริษัท (Corporation) ห้างหุ้นส่วน (Company) มูลนิธิ (Association) ห้าง (firm) ห้างหุ้นส่วนจำกัด (Partnership) เช่นเดียวกับบุคคลธรรมดา ยกเว้นแต่เจตนารมณ์ของกฎหมายบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น²⁷ นอกจากนี้ยังได้กำหนดกรณีที่นิติบุคคลจะต้องรับผิดชอบทางอาญา (Criminal Liability) ในกรณีที่ตัวแทนได้กระทำโดยคณะกรรมการหรือผู้บริหารระดับสูงของนิติบุคคลได้ให้อำนาจ (authorized) ได้ร้องขอ (requested) ได้สั่งผิดที่ต้องรับผิดชอบโดยเด็ดขาด (Strict Liability Crime) ตลอดจนความรับผิดที่กฎหมายกำหนดหน้าที่แก่นิติบุคคล

²⁶ John B. McAdams, "The Appropriate Sanctions for Corporate Criminal Liability : an Electic Alternative", Cincinnati Law Review, Vol 46#4, P. 991.

²⁷ Ibid, P. 991.

3.1.3.2 ความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคลในระบบกฎหมาย ซีวิลลอว์

ในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) นั้น หลักทั่วไปในเรื่องความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคลยังไม่เป็นที่ยอมรับว่าเป็นหลักทั่วไปในระบบกฎหมายซีวิลลอว์²⁸ เนื่องจากโครงสร้างความรับผิดทางอาญาประกอบด้วย 3 ส่วนด้วยกันคือ องค์ประกอบความผิดและความชั่ว ความรับผิดทางอาญาจึงใช้ได้เฉพาะบุคคลธรรมดาเท่านั้น เพราะว่าบุคคลธรรมดาเท่านั้นที่มีความชั่วหรือสามารถรู้สึกผิดชอบ แต่นิติบุคคลซึ่งเป็นองค์กรที่ก่อตั้งขึ้นตามกฎหมายนั้นไม่มีชีวิตจิตใจไม่มีตัวตนดำเนินกิจการโดยบุคคลที่เป็นตัวแทน จึงไม่อาจที่จะแสดงเจตนาด้วยตนเองจึงไม่มีความชั่วหรือความรู้สึกผิดชอบได้ เช่น บุคคลธรรมดา นิติบุคคล จึงไม่มีความผิดตามโครงสร้างความรับผิดทางอาญาหลักพื้นฐานที่ว่าความรับผิดทางอาญานี้ใช้กับบุคคลธรรมดาเท่านั้น

อย่างไรก็ตามแม้ว่านิติบุคคลจะไม่สามารถรับผิดทางอาญาตามโครงสร้างความผิดอาญาได้ แต่รัฐก็มีความจำเป็นที่จะต้องใช้มาตรการทางอาญาบังคับนิติบุคคล โดยกำหนดเป็นนโยบายทางอาญาความผิดโดยตรง (Criminal policy) การลงโทษทางอาญานั้นก็เพื่อป้องกันรัฐและสังคมจากอิทธิพลของนิติบุคคลทั้งหลายที่มีอิทธิพลในทางเศรษฐกิจมากขึ้นนั่นเอง ซึ่งมาตรการต่าง ๆ เหล่านี้เป็นมาตรการ เพื่อป้องกันหรือลงโทษนิติบุคคลอื่นเป็นมาตรการในทางกฎหมายปกครอง (administrative law) เช่น การให้ล้มเลิกนิติบุคคลนั้น การให้หยุดดำเนินกิจการในช่วงระยะเวลาหนึ่ง การจำกัดขอบอำนาจกระทำของนิติบุคคล²⁹

²⁸ L. H. Leigh, The Criminal Liability of Corporation and Other Groups, P. 264.

²⁹ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, "ความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล : การศึกษากฎหมายเปรียบเทียบโดยเฉพาะกับประเทศไทย", หน้า 70.

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่านิติบุคคลตามกฎหมายระบบซีวิลลอว์ ไม่มีความรับผิดชอบทางอาญาโดยตรงในความผิดที่เป็น Criminal offense แต่นิติบุคคลจะต้องรับผิดชอบตามนโยบายทางอาญา (Criminal Policy) ซึ่งรัฐแต่ละรัฐตราขึ้นเพื่อป้องกันผลประโยชน์ของรัฐและสังคมจากอิทธิพลทั้งหลายของนิติบุคคลในทางเศรษฐกิจซึ่งความรับผิดชอบทางอาญาของประเทศในระบบกฎหมายซีวิลลอว์มีดังนี้

1. ประเทศฝรั่งเศส

ในประเทศฝรั่งเศสนิติบุคคลไม่อาจรับผิดชอบทางอาญาตามหลักทั่วไป นอกจากความผิดอาญาที่รัฐกำหนดไว้ว่านิติบุคคลจะต้องรับผิดชอบเนื่องจากในประเทศฝรั่งเศสได้แยกนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนและนิติบุคคลตามกฎหมายเอกชนซึ่งนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนมีความรับผิดชอบแตกต่างไปจากนิติบุคคลตามกฎหมายเอกชน เช่น แตกต่างกันในเรื่องความรับผิดทางละเมิด ทางอาญาเพราะประเทศฝรั่งเศสมีศาลปกครอง³⁰ กฎหมายฝรั่งเศสยอมรับหลักความรับผิดเนื่องจากการกระทำของผู้อื่น (Vicarious Liability) และใช้หลักดังกล่าวกับนิติบุคคลอื่นได้แก่บริษัทและมีกฎหมายพิเศษลงโทษปรับบริษัทสำหรับความผิดที่กระทำโดยลูกจ้างหรือตัวแทนของบริษัท³¹

2. ประเทศสาธารณรัฐเยอรมันตะวันตก

ด้วยเหตุที่กฎหมายอาญาของประเทศสาธารณรัฐเยอรมันตะวันตกมีพื้นฐานอยู่บนหลักเบื้องต้นว่าการลงโทษใช้กับบุคคลธรรมดาซึ่งกระทำผิด ความรับผิดทางอาญาของบริษัทจึงไม่มี พนักงานและตัวแทนของบริษัทซึ่งเป็น

³⁰ ประสิทธิ์ โฆวิไลกุล, "ความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล", หน้า 125.

³¹ L. H. Leigh, The Criminal Liability of Corporation and other Groups, P. 265.

บุคคลธรรมดาจะต้องรับผิดชอบสำหรับการกระทำของเหล่าพนักงานหรือตัวแทนของบริษัท ผู้กระทำผิดเหล่านั้นจะได้รับการลงโทษอยู่แล้ว อย่างไรก็ตามเมื่อลงโทษพนักงานหรือตัวแทนของบริษัทศาลอาจจะสั่งให้บริษัทจ่ายเงินค่าปรับหรือริบทรัพย์สินอันเป็นผลกำไรของบริษัท ดังนั้นในทางปฏิบัติแล้วจะเห็นได้ว่าในประเทศสาธารณรัฐเยอรมันตะวันตกกฎหมายในส่วนนี้ไม่ได้มีความแตกต่างจากกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาที่ยึดหลักว่าบริษัทจะต้องมีความรับผิดชอบทางอาญามากมายนัก ³²

3. ประเทศสวีเดน

ระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในประเทศสวีเดนมีพื้นฐานอยู่บนหลักที่ว่าบุคคลธรรมดาจะต้องรับผิดชอบต่อการกระทำผิดกฎหมายของตนเองและการกระทำผิดกฎหมายของผู้อื่นซึ่งบุคคลนั้นให้คำแนะนำหรือก่อให้เกิดขึ้น ดังนั้นบริษัทจึงไม่สามารถที่จะกระทำผิดได้ แต่เมื่อไม่นานมานี้ในประเทศสวีเดนได้มีการถกเถียงพิจารณาแนะนำในรูปแบบบางประการของการรับผิดชอบทางอาญาของบริษัทและองค์การทางกฎหมายที่มีลักษณะคล้ายกันสำหรับความผิดประเภทที่กำหนดไว้แน่นอน ³³ ยกตัวอย่างเช่น บริษัทที่กระทำผิดต่อกฎหมายเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม แต่ก็ไม่ได้มีการพิจารณากันจนถึงที่สุด ในระหว่างนี้มีการนำการเก็บเงินเพิ่มและบทบัญญัติว่าด้วยการริบทรัพย์มาใช้กันอย่างกว้างขวาง ³⁴

³² Joachim Herrmann, "The Federal Republic of Germany" Major Criminal Justice System A Comparative Survey, second edition, P. 114.

³³ Alvar Nelson, "Sweden", Major Criminal Justice System A Comparative Survey, P. 145.

³⁴ Ibid,

4. ประเทศสกอตแลนด์

ในประเทศสกอตแลนด์กฎหมายยอมรับแนวความคิดที่ว่าบริษัทจะต้องรับผิดชอบสำหรับความผิด Strict Liability หรือ Vicarious Liability ถูกพิจารณาถึงความเป็นไปได้ว่าศาลจะต้องให้บริษัทรับผิดชอบสำหรับความผิดที่เกี่ยวข้องกับเจตนา (Men rea) ³⁵ ถ้าได้มีการยกคดีขึ้นพิจารณา

กล่าวโดยสรุปความรับผิดชอบของนิติบุคคลตามระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) นิติบุคคลไม่อาจที่จะรับผิดชอบตามโครงสร้างทางอาญาซึ่งประกอบด้วย องค์ประกอบความผิดและความชั่วได้ คงต้องรับผิดชอบในความผิดซึ่งเป็นนโยบายทางอาญาของรัฐ (criminal Policy) ซึ่งรัฐบัญญัติให้ต้องรับผิดชอบเพื่อประกันรัฐและสังคม ซึ่งความผิดต่าง ๆ เหล่านี้จะเป็นความผิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมรวมทั้งคดีที่กระทบกระเทือนต่อความสงบสุขของสาธารณชนเป็นส่วนใหญ่

3.1.3.3. ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคลในระบบกฎหมายสังคมนิยม

³⁵ L. H. Leigh, The Criminal Liability of Corporation and Other Groups, P. 266.

ประเทศที่ปกครองในระบบสังคมนิยม การประกอบกิจการค้าต่าง ๆ จะอยู่ในรูปของรัฐวิสาหกิจซึ่งเป็นกิจการของรัฐ ดังนั้นแนวความคิดที่จะให้นิติบุคคลรับผิดทางอาญาจึงไม่มี ด้วยเหตุผลที่ว่านิติบุคคลขนาดใหญ่ทั้งหมดเป็นของรัฐ ดังนั้นจึงไม่ใช่เรื่องที่ดีที่รัฐจะลงโทษกิจการของรัฐ³⁶ แต่จะมีบ้างในบางประเทศ เช่น ประเทศยูโกสลาเวีย

ประเทศโปแลนด์

ความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคลไม่เป็นที่รู้จักในประเทศโปแลนด์ เช่นเดียวกับที่ปรากฏในประเทศซึ่งปกครองในระบบสังคมนิยมทั้งหลาย (ยกเว้นประเทศยูโกสลาเวีย) โดยเห็นว่าความรับผิดทางอาญาเป็นการส่วนตัวของพนักงานนั้นเป็นสิ่งที่ไกลเกินกว่าจะมีผลต่อนิติบุคคล (บริษัท) และที่ไกลไปกว่านั้นในประเทศในระบบสังคมนิยมยึดถือแนวความคิดที่ไม่ให้บริษัทมีความรับผิดทางอาญาเพราะบริษัทใหญ่ทั้งหมดเป็นของรัฐ ดังนั้นไม่ใช่เรื่องที่ดีที่รัฐจะลงโทษกิจการของตน อย่างไรก็ตามมีผู้ที่ศึกษาแล้วว่ามีความจำเป็นอยู่บ้างในบางเรื่อง เช่น การป้องกัน สิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นสิ่งที่ยุ่งยากอยู่เสมอ ๆ ในการที่จะแบ่งแยกผู้กระทำผิดที่เป็นบุคคลธรรมดาและคดีส่วนใหญ่มีเพียงจำนวนน้อยที่จะรับผิด ความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคลจึงเป็นเรื่องที่ไกลเกินกว่าจะมีผลบังคับ³⁷

³⁶ Stanislaw J Frankowski, "Poland" in Major Criminal Justice Systems A Comparative Survey, Second Edition Edited by George F. Cole and Colleague Foreward by Gerhard O.W. Muller Beverly Hills (California : Sage Publication, Inc., 1987), P. 231-232.

³⁷ Ibid, P. 231-232.

ดังนั้นในประเทศที่ปกครองในระบอบสังคมนิยมส่วนใหญ่นิติบุคคลจะ
ไม่ต้องรับผิดชอบทางอาญา

3.1.3.4 ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคลในประเทศไทย
หลักกฎหมายไทยนั้น นิติบุคคลไม่อาจทำผิดและรับโทษอาญาได้
เว้นแต่กรณีที่ถูกกฎหมายบัญญัติไว้โดยชัดแจ้งหรือโดยปริยายว่าให้บุคคลรับผิดชอบ
อาญาในความผิดนั้น ๆ ³⁸ ซึ่งหลักกฎหมายไทยก็คล้ายกับกฎหมายฝรั่งเศส ³⁹
เนื่องจากนักนิติศาสตร์บางพวกเห็นว่านิติบุคคลเป็นเพียงนามธรรมไม่มีร่างกาย

³⁸ วิโรจน์ บริรักษ์จรยาวัตร, "ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล",
หน้า 763.

³⁹ ประสิทธิ์ โฆวิไลกุล, "ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล", หน้า 133.

และจิตใจ⁴⁰ เป็นสิ่งที่กฎหมายแพ่งสร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ในทางทรัพย์สินเท่านั้น
 ดังกฎหมายอาญาประสงค์จะลงโทษก็ต้องระบุไว้อย่างชัดเจน⁴¹ เนื่องจากนิติบุคคล
 ไม่อาจมีการกระทำและเจตนาที่ต้องห้ามตามกฎหมายได้⁴² เพราะว่าการ
 รับผิดทางอาญาตามกฎหมายไทยนั้น ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 2 ซึ่งได้
 บัญญัติว่าบุคคลจักต้องรับโทษทางอาญาต่อเมื่อได้กระทำการอันกฎหมายที่ได้ใช้ใน
 ขณะกระทำนั้นบัญญัติว่าเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้และโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำผิด
 นั้น จะต้องเป็นโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมายและมาตรา 59 บัญญัติว่า "บุคคลจะต้อง
 รับโทษทางอาญาก็ต่อเมื่อได้กระทำโดยเจตนา และวรรค 2 ได้บัญญัติว่าการ
 กระทำโดยเจตนาได้แก่กระทำโดยรู้สำนึกในการกระทำและขณะเดียวกันผู้กระทำ
 ประสงค์ต่อผล หรือย่อมนឹងเห็นผลของการกระทำนั้น จึงเห็นได้ว่าประมวล
 กฎหมายอาญามุ่งที่จะใช้บังคับกับบุคคลธรรมดา มากกว่าจะใช้กับนิติบุคคล

ปัจจุบันกฎหมายไทยไม่มีบทบัญญัติไว้อย่างชัดเจนว่านิติบุคคลจะ
 ต้องรับผิดในทางอาญา เช่นเดียวกับกฎหมายอาญาฝรั่งเศส⁴³ ประมวล
 กฎหมายอาญาไทย พ.ศ. 2499 มาตราต่าง ๆ ใช้คำว่า "ผู้ใด" โดยไม่มีบท
 บัญญัติทั่วไป ให้ความหมายไว้ คงมีแต่เพียงบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา
 ความอาญา มาตรา 7 ว่า ในการสอบสวน ไล่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาคดีที่นิติบุคคล

⁴⁰ ดร. หยุต แสงอุทัย หมายเหตุท้ายฎีกาที่ 1144/2493 กฎหมายแพ่งและพาณิชย์รวบรวมหมายเหตุท้ายคำพิพากษาฎีกาของ ดร. หยุต แสงอุทัย (กรุงเทพมหานคร : มิตรนราการพิมพ์, 2531) หน้า 58.

⁴¹ หมายเหตุท้ายคำพิพากษาฎีกาที่ 219/2500 หนังสือคำพิพากษาฎีกาประจำปีพุทธศักราช 2500 ของเนติบัณฑิตยสภา, หน้า 80.

⁴² ประสิทธิ์ โทวีโลก, "ความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล", หน้า 126.

⁴³ วิโรจน์ บริรักษ์จรยาวัตร, "ความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล", หน้า 763.

เป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยให้ออกหมายเรียกผู้จัดการหรือผู้แทนอื่น ๆ ของนิติบุคคล นั้นให้ไปยังศาลหรือพนักงานสอบสวนแล้วแต่กรณี จากบทบัญญัติดังกล่าวซึ่งเป็น หลักการดำเนินคดีอาญากับนิติบุคคลแสดงให้เห็นว่านิติบุคคลจะต้องมีความรับผิดชอบใน ทางอาญา ถ้าหากผู้แทนของนิติบุคคลได้กระทำการภายใต้วัตถุประสงค์ของนิติบุคคล ซึ่งถ้าไม่ยอมรับหลักที่ว่านิติบุคคลอาจต้องรับผิดชอบในทางอาญาแล้วก็ไม่จำเป็นที่จะต้อง บัญญัติถึงการดำเนินคดีอาญากับบุคคลไว้เลย⁴⁴ ดังนั้นผู้กระทำความผิดนอกจาก บุคคลธรรมดาแล้วนิติบุคคลตาม ป.พ.พ. ก็เป็นผู้กระทำความผิดทางอาญาได้เช่นกัน⁴⁵ เนื่องจากการประกอบกรรมใหม่ส่วนใหญ่ทำในรูปของนิติบุคคลทั้งสิ้น ศาลจะถือว่า นิติบุคคลไม่อาจทำผิดอาญาได้ก็จะเกิดผลสะท้อนอันไม่พึงปรารถนาได้ ส่วน นิติบุคคลจะมีความรับผิดชอบทางอาญามากหรือน้อยเพียงใด ตลอดจนขอบเขตความ รับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคลจะมีจำกัดหรือไม่จำกัดเพียงใดนั้น

จากการศึกษาที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่าในขณะนี้ประเทศไทยได้ยอมรับหลัก ว่านิติบุคคลจะต้องรับผิดชอบทางอาญาทั้งในคดีที่กระทำโดยเจตนาและไม่เจตนา โดยถือ ว่าเจตนาของนิติบุคคลแสดงออกโดยผู้แทนของนิติบุคคลนั้น และตามแนวคำพิพากษา ศาลฎีกาได้พิพากษาให้จำเลยซึ่งเป็นนิติบุคคลรับผิดชอบทางอาญาในความผิดหลายประเภท มากขึ้น การพิจารณาคดีกระทำในศาลได้โดยผู้แทนนิติบุคคลเป็นผู้แทนของนิติบุคคล หรือต้องรับผิดชอบเป็นจำเลยร่วมกับนิติบุคคล ซึ่งพอจะแบ่งได้ดังนี้⁴⁶

⁴⁴ มัทยา จิตติรัตน์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 ว่าด้วยบุคคล, หน้า 177.

⁴⁵ เกียรติขจร วัจนสวัสดิ์, คำอธิบายกฎหมายอาญาภาค 1 ฉบับ พิมพ์ครั้งที่ 2 แก้ไขเพิ่มเติม (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์, 2533), หน้า 194.

⁴⁶ สุนัย มโนมัยอุดม, "ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล", หน้า .

1. กรณีที่กฎหมายกำหนดความรับผิดแก่นิติบุคคลโดยตรง เช่น พระราชบัญญัติกำหนดความผิดเกี่ยวกับห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด สมาคม และมูลนิธิ พ.ศ. 2499 พระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ. 2510 พระราชบัญญัติประกันวินาศภัย พ.ศ. 2510 พระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2521 พระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจเงิน ธุรกิจหลักทรัพย์และธุรกิจเครดิต ฟองซิเออร์ พ.ศ. 2522 เป็นต้น กรณีเช่นนี้กฎหมายมักจะกำหนดหน้าที่ให้นิติบุคคล ต้องปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง และเมื่อนิติบุคคลไม่ปฏิบัติตาม หรือฝ่าฝืนปฏิบัติลงไปก็จะเป็นความผิด และความผิดบางฐานดูเหมือนว่าจะไม่ต้องการเจตนา เช่น ตามพระราชบัญญัติกำหนดความผิดเกี่ยวกับห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด สมาคม และมูลนิธิ ฯ มาตรา 10 บัญญัติว่า บริษัทจำกัดใดไม่มีสมุดทะเบียนผู้ถือหุ้นตามมาตรา 1138 แห่งประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์ ต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 2,000 บาท กรณีเช่นนี้บริษัทคงต้องรับผิด แม้จะเป็นเพียงหลงลืมเท่านั้น และหากว่าความเห็นนี้ถูกต้อง หลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 59 ที่ว่ากรณีที่เป็นความผิดทางอาญาโดยไม่ต้องมีเจตนาต้องเป็นกรณีที่มีกฎหมายบัญญัติไว้โดยชัดแจ้งนั้นคงจะขัดกับถ้อยคำในตัวบท

2. กรณีที่กฎหมายมิได้บัญญัติเอาผิดแก่นิติบุคคลโดยตรงแต่ได้มีบทบัญญัติถึงความรับผิดของนิติบุคคลโดยปริยาย กรณีเช่นนี้ย่อมถือว่านิติบุคคลอาจกระทำความผิดได้ เช่น พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 มาตราที่ 46 พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 มาตรา 88 พระราชบัญญัติกำหนดราคาสินค้าและป้องกันการผูกขาด พ.ศ. 2522 มาตรา 47 และพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 59 บัญญัติเป็นทำนองเดียวกันว่า ในกรณีที่กระทำความผิด ซึ่งต้องรับโทษเป็นนิติบุคคลนั้น กรรมการ ผู้จัดการ หรือผู้แทนต้องร่วมรับผิดด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้รู้เห็นยินยอมด้วย นอกจากนี้มีพระราชบัญญัติควบคุมอาหาร พ.ศ. 2522 มาตรา 72 บัญญัติไว้ทำนองเดียวกัน (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 71/2525)

3. ในกรณีที่มีได้มีบทบัญญัติของกฎหมายกำหนดเป็นความผิดทางอาญาของนิติบุคคลไว้โดยตรงหรือโดยปริยาย แต่กฎหมายกำหนดให้บุคคลธรรมดา ต้องรับผิดในการกระทำของผู้อื่นด้วย นิติบุคคลก็ควรต้องมีความรับผิดเช่นเดียวกัน เช่น พระราชบัญญัติมาตราซึ่ง ตวง วัด พุทธศักราช 2466 มาตรา 33 กำหนด

ให้ตัวการหรือนายจ้างต้องรับผิดชอบในการกระทำของตัวแทนหรือลูกจ้าง ซึ่งกระทำเพื่อประโยชน์ของตัวการหรือนายจ้าง นอกจากนี้มีพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2510 มาตรา 10 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแร่ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2516 บัญญัติทำนองเดียวกัน (ดูคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1604/2522) บางกรณีกฎหมายมิได้บัญญัติไว้โดยตรง แต่เห็นได้จากลักษณะที่กฎหมายบัญญัติไว้เป็นความผิดเฉพาะตัว เช่น ผู้รับสัมปทานบัตรทำเหมืองแร่ต้องรับผิดชอบในการกระทำของผู้จัดการ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 156/2489) ผู้รับใบอนุญาตตั้งร้านฝิ่นต้องรับผิดชอบในการกระทำของผู้จัดการตามกฎหมายว่าด้วยฝิ่น แม้ตนเองจะรู้เห็นในการกระทำผิดด้วย (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 156-157/2483) บริษัทเจ้าของหนังสือพิมพ์ต้องรับผิดชอบต่อหมิ่นประมาท (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 265/2473 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 952/2474) และบริษัทผู้รับใบอนุญาตให้ประกอบกิจการขนส่งต้องรับผิดชอบ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2481-2485/2519 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 674/2520)

4. กรณีที่ถือได้ว่าการกระทำของผู้แทนของนิติบุคคลเป็นการกระทำของนิติบุคคลนั้นเอง กรณีเช่นนี้ก็โดยอาศัยหลักเกณฑ์ที่ว่านิติบุคคลเป็นเพียงบุคคลที่กฎหมายสมมติขึ้นจึงไม่สามารถกระทำการหรือแสดงเจตนาได้ด้วยตนเองแต่ต้องกระทำโดยทางผู้แทนของนิติบุคคล เมื่อผู้แทนของนิติบุคคลแสดงเจตนาซึ่งอยู่ในอำนาจหน้าที่ของผู้แทนในทางการของการดำเนินกิจการตามวัตถุประสงค์ของนิติบุคคล เจตนานั้นก็ผูกพันนิติบุคคล และต้องถือว่าเป็นเจตนาของนิติบุคคลนั่นเอง ฉะนั้นนิติบุคคลจึงอาจมีเจตนาอันเป็นองค์ประกอบความผิดในทางอาญา และกระทำความผิดซึ่งผู้กระทำต้องมีเจตนารวมทั้งต้องรับโทษทางอาญาเท่าที่ลักษณะแห่งโทษเปิดช่องให้ลงแก่นิติบุคคลได้ ซึ่งต้องพิจารณาตามสภาพความผิด พฤติการณ์แห่งการกระทำและอำนาจหน้าที่ของผู้แทนนิติบุคคลประกอบกับวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลเป็นราย ๆ ไป เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 787, 788/2506 วินิจฉัยว่าการที่ผู้จัดการห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคลเลียนเครื่องหมายการค้าของผู้อื่น โดยกระทำไปในอำนาจหน้าที่ทางการค้าของห้างหุ้นส่วน ถือได้ว่าเป็นเจตนาและการกระทำของห้างหุ้นส่วน ฉะนั้นห้างหุ้นส่วนจึงต้องรับผิดชอบทางอาญาด้วย

ศาลฎีกาได้มีคำพิพากษาเกี่ยวกับการกระทำผิดทางอาญาของนิติบุคคล
ไว้ดังนี้

1. พระราชบัญญัติการท่าเหมืองแร่ พุทธศักราช 2461 มาตรา 35 คำพิพากษาฎีกาที่ 185/2489
2. พระราชบัญญัติศุลกากร พุทธศักราช 2469 มาตรา 27 คำพิพากษาฎีกาที่ 448/2513
3. พระราชบัญญัติควบคุมกิจการค้าขายอันกระทบถึงความปลอดภัย หรือผาสุกแห่งสาธารณชน พุทธศักราช 2471 มาตรา 7 และมาตรา 8 คำพิพากษาฎีกาที่ 1050/2524 และคำพิพากษาฎีกาที่ 637/2509
4. พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 มาตรา 53 คำพิพากษาฎีกาที่ 525/2525
5. พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องอุปโภคบริโภคในภาวะคับขัน พ.ศ. 2488 คำพิพากษาฎีกาที่ 1144/2493
6. พระราชบัญญัติสำรวจและห้ามกักกันข้าว พ.ศ. 2489 มาตรา 10 และมาตรา 13 คำพิพากษาฎีกาที่ 219/2500
7. พระราชบัญญัติอาวุธปืน พ.ศ. 2490 คำพิพากษาฎีกาที่ 448/2513
8. พระราชบัญญัติอาหารและยา พ.ศ. 2493 และพระราชบัญญัติอาหารและยา (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2505 คำพิพากษาฎีกาที่ 981/2508
9. พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 คำพิพากษาฎีกาที่ 59/2507 และคำพิพากษาฎีกาที่ 63/2517
10. พระราชบัญญัติขนส่ง พ.ศ. 2497 มาตรา 14 คำพิพากษาฎีกาที่ 2481/2485/2519 และคำพิพากษาฎีกาที่ 674/2520
11. พระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าขาออก พ.ศ. 2503 มาตรา 57 คำพิพากษาฎีกาที่ 1508/2515
12. พระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2510 มาตรา 72 คำพิพากษาฎีกาที่ 480/2522 มาตรา 148 คำพิพากษาฎีกาที่ 2628/2530
13. พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2512 มาตรา 50 คำพิพากษาฎีกาที่ 480/2524
14. พระราชกำหนดแก้ไขและป้องกันภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. 2516 มาตรา 3 และมาตรา 8 คำพิพากษาฎีกาที่ 4058/2524

15. พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 มาตรา 73 คำพิพากษาฎีกาที่ 71/2525

16. ประมวลกฎหมายอาญา ฐานปลอมเอกสารสิทธิ์ และใช้เอกสารสิทธิ์ปลอม มาตรา 265 และมาตรา 268 คำพิพากษาฎีกาที่ 1669/2506 คำพิพากษาฎีกาที่ 584/2508 คำพิพากษาฎีกาที่ 448/2513 ฐานแจ้งความเท็จ มาตรา 137 แจ้งให้พนักงานจดข้อความอันเป็นเท็จมาตรา 267 1807/2531

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าในประเทศไทยนิติบุคคลจะต้องรับผิดชอบทางอาญาทั้งความผิดที่ต้องการเจตนาและความผิดที่ไม่ต้องการเจตนา โดยรับผิดชอบตามประมวลกฎหมายอาญาและพระราชบัญญัติที่มีโทษทางอาญาอื่น ๆ แต่ส่วนใหญ่จะเป็นความผิดตามพระราชบัญญัติที่มีโทษทางอาญา ซึ่งรัฐบัญญัติให้นิติบุคคลต้องรับผิดชอบ

ดังนั้นจากแนวคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าวสามารถวางหลักในการวินิจฉัยถึงกรณีที่นิติบุคคลจะต้องรับผิดชอบในทางอาญาดังนี้ คือ

1. ต้องเป็นการกระทำของผู้แทนนิติบุคคล การกระทำของผู้แทนนิติบุคคลนั้น ผู้แทนนิติบุคคลนั้นอาจจะเป็นคณะกรรมการหรือผู้บริหารระดับสูงหรือพนักงานของนิติบุคคลซึ่งได้รับมอบอำนาจร้องขอหรือสั่งการ โดยคณะกรรมการของนิติบุคคล

2. ผู้แทนของนิติบุคคลต้องกระทำการภายในขอบเขตอำนาจหน้าที่ของผู้แทน และดำเนินการตามวัตถุประสงค์และเพื่อประโยชน์ของนิติบุคคลนั้น ผู้แทนนิติบุคคลต้องทำภายในขอบอำนาจที่ได้รับมอบหมาย มิฉะนั้นผู้แทนนิติบุคคลจะต้องรับผิดชอบเป็นการส่วนตัว

ส่วนกรณีที่ดำเนินการตามขอบวัตถุประสงค์นั้นนิติบุคคลจะต้องรับผิดชอบในการดำเนินการตามขอบวัตถุประสงค์หรือนอกขอบวัตถุประสงค์ดังนี้

2.1 กรณีกระทำภายในขอบวัตถุประสงค์ของนิติบุคคล การดำเนินการของนิติบุคคลโดยกรรมการนิติบุคคลผ่านทางผู้แทนนิติบุคคลอาจจะก่อให้เกิดความผิดทางอาญาได้ แม้วานิติบุคคลนั้นจะดำเนินการภายในขอบวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในข้อบังคับ หรือตราสารจัดตั้งสำหรับกรณีหุ้นส่วนหรือบริษัทหรือนิติบุคคลที่เป็นกระทรวง ทบวง กรม การดำเนินการต่าง ๆ ย่อมต้องอยู่ภายในอำนาจหน้าที่หรือกิจการที่กฎหมายได้กำหนดไว้ ซึ่งผู้แทนของนิติบุคคลได้แสดงเจตนาที่เป็นความประสงค์หรือการกระทำการใด ๆ ตามอำนาจหน้าที่

และภายในขอบวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลคือการแสดงเจตนาหรือการกระทำของผู้แทนนิติบุคคลเป็นการแสดงเจตนาหรือการกระทำของนิติบุคคลซึ่งถ้าเป็นความผิดกฎหมายอาญาแล้วนิติบุคคลก็ต้องรับผิดชอบ

2.2 กรณีที่กระทำนอกขอบวัตถุประสงค์ของนิติบุคคล การกระทำของกรรมการนิติบุคคลโดยผ่านทางผู้แทนของนิติบุคคลนั้นเป็นการกระทำนอกขอบวัตถุประสงค์ของนิติบุคคล ตามที่ได้จดทะเบียนไว้ตามข้อบังคับหรือตามกฎหมายจัดตั้งผลก็คือการกระทำนั้นย่อมไม่ผูกพันนิติบุคคล นิติบุคคลไม่ต้องรับผิดชอบผู้แทนได้กระทำไปนอกขอบวัตถุประสงค์และเกิดเป็นความรับผิดทางอาญาขึ้นก็ย่อมต้องถือว่าเป็นการกระทำของผู้แทนนิติบุคคลเอง ผู้แทนต้องรับผิดชอบเป็นการส่วนตัว เช่น กรรมการของบริษัทกระทำการโฆษณาชักชวนประชาชนให้เข้าเป็นสมาชิกถือหุ้นของบริษัท โดยบริษัทสัญญาจะจ่ายเงินให้แก่ผู้รับประโยชน์เมื่อผู้ถือหุ้นถึงแก่กรรมอันเป็นการประกอบกิจการค้าอันมีสภาพคล้ายคลึงกับการประกันชีวิต โดยไม่ได้รับอนุญาต แม้กรรมการจะกระทำในนามของบริษัท แต่เมื่อมิใช่กิจการภายในวัตถุประสงค์ของบริษัท ตามหนังสือบริคณห์สนธิของบริษัท จึงเป็นกิจการที่กระทำโดยลำพังของกรรมการเอง กรรมการของบริษัทจึงมีความผิดตามพระราชบัญญัติควบคุมกิจการค้า อันกระทบถึงความปลอดภัยหรือพาสุขแห่งสาธารณชน พ.ศ. 2471 บริษัทนิติบุคคลไม่ต้องรับผิดชอบ⁴⁷
(คำพิพากษาฎีกาที่ 1050/2504)

3. สภาพความผิดและลักษณะแห่งโทษเปิดช่องให้ลงโทษแก่นิติบุคคลได้ ความผิดที่นิติบุคคลอาจจะกระทำได้ตามกฎหมายไทย ซึ่งศาลฎีกาลงโทษนิติบุคคลได้แก่ ความผิดฐานโฆษณาหมิ่นประมาท ความผิดฐานเลียนเครื่องหมายการค้าปลอมแปลงเอกสารใช้เอกสารปลอม ความผิดเกี่ยวกับการค้า ความผิดฐานฉ้อโกงประชาชน ส่วนสภาพความผิดที่นิติบุคคลไม่อาจจะรับผิดชอบได้ เช่น ความผิดฐานข่มขืน สมรสข้อน

⁴⁷ ฎีกาที่ 1050/2504

สำหรับลักษณะแห่งโทษที่เปิดช่องให้ลงโทษแก่นิติบุคคลได้แก่คดีที่ลงโทษปรับหรือกักขัง ส่วนคดีที่มีโทษประหารชีวิตหรือจำคุกเพียงอย่างเดียวไม่สามารถที่จะลงโทษนิติบุคคลตามกฎหมายไทยได้ ซึ่งต่างกับต่างประเทศสามารถลงโทษคดีที่มีโทษจำคุกได้ ถ้านิติบุคคลกระทำผิดศาลจะเปลี่ยนโทษจำคุกเป็นโทษปรับแทน

ดังนั้นตามกฎหมายไทย นิติบุคคล อันได้แก่ห้างหุ้นส่วน บริษัท ฯลฯ นั้นจะต้องรับผิดชอบทางอาญาเมื่อการกระทำของตัวแทนนิติบุคคลซึ่งกระทำภายในขอบวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลเพื่อประโยชน์ของนิติบุคคล และสภาพของความผิดและลักษณะแห่งโทษนั้นเปิดช่องให้ลงโทษแก่นิติบุคคลได้

นิติบุคคลกับการก่ออาชญากรรมทางธุรกิจ (White Collar Crime or Corporate Crime)

อาชญากรรมทางธุรกิจ คือชนิดขององค์การอาชญากรรมที่กระทำในรูปของเศรษฐกิจและรวมถึงการก่ออาชญากรรมที่ทำเพื่อผลกำไรของนิติบุคคล⁴⁸ ศาสตราจารย์ Edwin Sutherland เป็นบุคคลแรกที่ศึกษาถึงอาชญากรรมทางธุรกิจและนำคำว่า White Collar Crime มาใช้ในการอธิบายการกระทำผิดกฎหมายของกลุ่มบุคคลที่มีฐานะร่ำรวยและมีอำนาจสูง โดยมองว่าอาชญากรรมทางธุรกิจนั้น เป็นอาชญากรรมที่เกิดจากการสมคบกันกระทำความผิดของผู้ที่มีฐานะทางสังคมดีใช้โอกาสและช่องว่างของกฎหมายในการประกอบการค้า และการอุตสาหกรรม กระทำผิดโดยที่กฎหมายไม่สามารถลงโทษได้⁴⁹

⁴⁸ Frank E Hagan, Introduction to Criminology Theories, Methods and Criminal Behavior. (Illinois : Nelson-Hall Inc, Publisher, 1986), P. 128.

⁴⁹ Larry J. Siegel, Economic Crimes : Organizational Criminality, Criminology, second edition (Newyork : West Publishing Company, 1986), P. 357.

อาชญากรรมทางธุรกิจและอาชญากรรมของนิติบุคคลนั้น หมายถึง การกระทำผิดโดยบุคคลซึ่งกระทำตามหน้าที่ในการประกอบอาชีพหรือรัฐบาลและ คนงานอื่น ๆ ซึ่งการกระทำผิดอาชญากรรมในลักษณะนี้จะมีลักษณะคล้าย ๆ กัน โดยมีถ้อยคำที่ใช้เรียกอาชญากรรมชนิดนั้นหลายคำ เช่น อาชญากรรมทาง เศรษฐกิจ (Economic Crime) อาชญากรรมทางการพาณิชย์ (Commercial Crime) อาชญากรรมที่กระทำลงโดยห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล (Corporate Crime) อาชญากรรมที่กระทำผิดเกี่ยวกับการเงิน (White Collor Crime) หรือ อาชญากรรมทางธุรกิจ (Bussiness Crime) แต่ความหมายเป็นไปในทางเดียวกันคือ เป็นอาชญากรรมซึ่งประกอบขึ้นโดยบุคคลที่มี ตำแหน่งหน้าที่การงาน มีความรู้ความสามารถมีสถานภาพในสังคม และก่อให้เกิด ผลกระทบต่อเศรษฐกิจและความมั่นคงของประเทศ ^{๕๐}

จากการศึกษาจะเห็นว่าอาชญากรรมที่เกิดขึ้นจากบุคคลธรรมดาจะมี ผลกระทบต่อประชาชนโดยทั่วไปมากกว่า อาชญากรรมทางธุรกิจ เช่น คดี ฆาตกรรม จะเห็นเป็นข่าวและกระทบกระเทือนต่อสังคมส่วนรวมมากกว่า อาชญากรรมทางธุรกิจซึ่งประชาชนมักจะไม่รู้สึกว่กระทบถึงผลร้ายที่เกิดขึ้น

ผลร้ายของอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ อาชญากรรมทางธุรกิจ เช่น อาชญากรรมที่กระทำโดยนิติบุคคลนั้น พบว่าเป็นอาชญากรรมที่ก่อให้เกิดความ เสียหายอย่างมหาศาล ทุนทรัพย์ที่เสียหายมีปริมาณมาก ก่อให้เกิดผลกระทบต่อ ผู้เสียหายอันได้แก่ประชาชนจำนวนมาก การจับกุมดำเนินคดีหรือฟ้องศาลเป็นไปได้ยาก ดังจะเห็นเป็นข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์อยู่เสมอ เช่น กรณีโรงงาน อุตสาหกรรมผลิตน้ำตาล ปล่อยกาน้ำตาล ซึ่งเป็นของเสียลงสู่ลำน้ำพองที่ จังหวัดขอนแก่นก่อให้เกิดน้ำเน่าเกิดผลเสียหายต่อประชาชนที่อาศัยอยู่สองฝั่ง

^{๕๐} Jame A. Inciardi, Criminal Justice, second edition (Harcourt : Javanovich Publisher (HBJ, 198), P.

ลำนํ้าไม่สามารถใช้นํ้าได้ ปลอดภัยจำนวนมากบางชนิดเกือบจะสูญพันธ์ หรือ การที่โรงงานอุตสาหกรรมปล่อยควันพิษ เช่น เหมืองถ่านหินโรงงานผลิตกระแส ไฟฟ้าที่อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง นิติบุคคลบุกรุกป่าสงวนแห่งชาติทำสนาม กอล์ฟจำนวนนับพันไร่ที่อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ และบุกรุกที่ดินป่าสงวนทำรีสอร์ทที่ จังหวัดเชียงใหม่ กาญจนบุรี ภูเก็ต และในจังหวัดอื่น ๆ ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว ทั่วประเทศ ซึ่งกรณีเหล่านี้ก่อให้เกิดความเสียหายต่อเศรษฐกิจและทรัพยากร เป็นอันมาก แต่จะเห็นได้ว่าการติดตามจับกุมดำเนินคดีมีน้อยมาก

อาชญากรรมซึ่งกระทำโดยนิติบุคคลนั้นกระทำใน 3 รูปแบบใหญ่ ๆ คือ ⁵¹

1. อาชญากรรมที่กระทำโดยนิติบุคคลต่อสาธารณะชน บุคคลธรรมดา หรือผู้บริโภค (Consumers) เช่น การโฆษณาหลอกลวงผู้บริโภค การผลิตและ จำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่เป็นอันตรายหรือไม่ได้รับมาตรฐานอุตสาหกรรม การปลอมปน สินค้า การขายสินค้าเกินราคา การส่งสินค้าที่ไม่ได้มาตรฐานอุตสาหกรรมใน ประเทศหนึ่งไปขายยังอีกประเทศหนึ่ง เช่น จากประเทศพัฒนาไปยังประเทศด้อย พัฒนา การก่อให้เกิดมลพิษในนํ้า อากาศและบนพื้นดินทำลายสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ การติดสินบนหรือการคอร์รัปชั่น

2. อาชญากรรมที่กระทำโดยนิติบุคคลต่อลูกจ้างหรือพนักงานของนิติบุคคล เช่น การไม่ปรับปรุงสภาพลักษณะที่ทำงาน การจ่ายค่าจ้างต่ำกว่าค่าจ้างขั้นต่ำที่ กฎหมายกำหนด ตลอดจนการไม่ยอมรับหรือข่มขู่สหภาพแรงงาน

3. อาชญากรรมที่กระทำโดยนิติบุคคลหนึ่งต่ออีกนิติบุคคลหนึ่งเป็นการ กระทำต่อคู่แข่งในวงการธุรกิจการค้า อุตสาหกรรม เช่น การลอกเลียนเครื่องหมายการค้า การอาชญากรรมเทคโนโลยี การวางเพลิง การร่วมกันกำหนดราคา สินค้าคู่แข่งรายใหม่

⁵¹ Frank E. Hagan, Introduction to Criminology Theories, Methods and Criminal Behavior, P. 128.

อาชญากรรมที่กระทำโดยนิติบุคคลจะเกิดในหลายรูปแบบดังนี้

1. การกำหนดราคาสินค้า (Price Fixing)
2. การฉ้อโกงทางการค้า (Commercial Bribery)
3. การหลีกเลี่ยงภาษีอากร (Tax Violation)
4. คดีที่ธนาคาร บริษัทเงินทุน เงินทุนหลักทรัพย์ เครดิตฟองซิเอส์ เป็นจำเลยหรือผู้เสียหาย
5. ความผิดในการฉ้อโกงทางการค้า เช่น ฉ้อโกงในทางขนส่งทางทะเล ทางอากาศ หรือทางภาคพื้นดินไปยังต่างประเทศ
6. คดีที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและมลภาวะเป็นพิษ
7. คดีที่เกี่ยวกับทรัพยากรของประเทศ เช่น ป่าไม้ แร่ธาตุ น้ำมัน
8. คดีที่เกี่ยวกับฉ้อราษฎร์บังหลวง เช่น ติดสินบนเจ้าพนักงาน
9. คดีที่เกี่ยวข้องกับการผลิตสินค้าไม่ได้มาตรฐานอุตสาหกรรม
10. คดีความผิดเกี่ยวกับกฎหมายปรัวรรตเงินตรา
11. การละเมิดลิขสิทธิ์

ดังนั้นอาชญากรรมที่กระทำโดยนิติบุคคล โดยเฉพาะห้างหุ้นส่วนและบริษัทจึงอยู่ในรูปของอาชญากรรมทางเศรษฐกิจเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งรัฐบัญญัติให้นิติบุคคลต้องรับผิดชอบเป็นความผิดทางปกครอง

มาตรการในการลงโทษนิติบุคคล

เมื่อมีการยอมรับว่านิติบุคคลจะต้องมีความรับผิดชอบทางอาญาบ้างเพื่อป้องกันผลร้ายอันจะเกิดจากการกระทำผิดของนิติบุคคลสิ่งที่จะต้องพิจารณาต่อไปก็คือ มาตรการในการลงโทษหรือบทลงโทษที่จะใช้แก่นิติบุคคลซึ่งได้มีผู้ได้ศึกษาค้นคว้าวิธีการใหม่ที่จะใช้ลงโทษกับนิติบุคคลขึ้น⁵² เช่น

⁵² รท. สุรศักดิ์ อัครวาพานิช, "ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล", หน้า 103 - 109.

ก. การปรับ (Fines) การปรับนิติบุคคลก็เพื่อเป็นการลงโทษนิติบุคคลที่กระทำความผิด โดยทำให้ฐานะการเงินทางเศรษฐกิจของนิติบุคคลต้องลดลง กล่าวคือทำให้จำนวนเงินหรือสิ่งที่มีค่าที่นิติบุคคลได้มาโดยการกระทำอันผิดกฎหมายนั้นมีความสมมูลย์กับสิ่งที่บุคคลอื่นต้องสูญเสีย หรือเสียหายไป ซึ่งน่าจะเป็นการทำให้นิติบุคคลได้สำนึก และละเว้นจากการกระทำในทางที่เป็นความผิดหลักเกณฑ์ในการปรับ เช่นในสหรัฐอเมริกา กำหนดจำนวนเงินค่าปรับเท่ากับค่าธรรมเนียมในการขออนุญาตประกอบกิจการตามกฎหมาย นอกจากนี้ถ้านิติบุคคลได้รับผลประโยชน์หรือผลกำไรจากที่ได้กระทำความผิดมากในการพิพากษาลงโทษ ก็ควรจะบังคับให้คืนเงินผลประโยชน์ที่ได้มาจากผู้อื่น โดยไม่ชอบนั้นด้วย สำหรับการที่นิติบุคคลทำความเสียหายหรือความเดือดร้อน เกิดแก่สาธารณชนก็ควรที่จะพิพากษาให้นิติบุคคลต้องจ่ายค่าทดแทนในจำนวนที่สามารถบรรเทาความเสียหายของสาธารณชนนั้นได้ แม้จะเป็นความเสียหายที่อาจกำหนดจำนวนแน่นอนไม่ได้ก็ตาม ส่วนการปรับนิติบุคคลที่เป็นหน่วยงาน หรือองค์การของราชการ มีข้อน่าสังเกตว่า การกำหนดจำนวนค่าปรับ อาจทำให้เกิดมีความแตกต่างกับนิติบุคคลประเภทห้างหุ้นส่วน บริษัท ก็ได้

ข. การลบล้าง เลิกล้ม หรือตัดสิทธิ์ (dissolution or disqualification) The American Law Institutes Model Penal Code ได้มีการเสนอความเห็นไว้ในมาตรา 6.01 ว่า ทนายความผู้ดำเนินการฟ้องร้อง อาจขอให้มีการริบ หรือถอนใบอนุญาตและขอให้เลิกล้ม การเป็นนิติบุคคลได้ เมื่อพิสูจน์ได้ว่านิติบุคคลมีส่วนเกี่ยวข้องในการกระทำความผิดอาญา เพราะผลประโยชน์ของสาธารณชน ควรต้องได้รับความคุ้มครองป้องกัน จากการกระทำละเมิดของนิติบุคคลในอนาคต อย่างไรก็ตามวิธีการนี้มีได้ใช้กันอย่างแพร่หลาย เพราะว่าการปรับนิติบุคคลจะต้องเลิกล้มไปได้เอง เนื่องจากความผันผวนทางเศรษฐกิจ มีผู้เห็นว่าการนำวิธีการนี้ (ซึ่งโดยปกติใช้กับบุคคลธรรมดา) มาปรับใช้กับนิติบุคคลก็เป็นการยับยั้งอำนาจในทางเศรษฐกิจของนิติบุคคลและเป็นการแสดงต่อสาธารณชนว่า เป็นวิธีการป้องกันที่อาจจะเกิดเป็นผลร้ายต่อสาธารณชนได้ แต่ก็เป็นการที่ต่ำกว่าการปรับเพียงวิธีเดียว ความยุ่งยากในการใช้บทลงโทษหรือวิธีการควบคุมดังกล่าวนี้ คืออาจมีผลกระทบกระเทือนอย่างรุนแรงต่อกลุ่มบุคคลที่ 3 ซึ่งไม่เพียงแต่เกิดกับผู้ถือหุ้น และนายจ้าง (นิติบุคคล) ผู้จะต้องรับภาระในการจ่ายค่าเสียหาย เท่านั้นแต่ยังรวมถึงบุคคลธรรมดา ภายนอกผู้ซึ่ง

เข้ามามีส่วนสัมพันธ์ด้วย ข้อสัญญาและมีข้อตกลงในทางอื่น ๆ กับบริษัทอีกด้วย

ค. การประกาศโฆษณาความผิดต่อสาธารณชน (Publicity)
จุดมุ่งหมายของวิธีการนี้ก็เพื่อทำให้นิติบุคคล เป็นปฏิบัติกับต่อชุมชนโดยมุ่งหวังว่าจะ เป็นสิ่งที่ขัดขวางการกระทำความผิดของนิติบุคคลโดยการทำให้เกิดภัยพิบัติ ชื่อเสียง ลดลง หรือความยอมรับนับถือ หรือกิตติศัพท์ (ชื่อเสียงในทางที่ดี) ภายในของ นิติบุคคลต้องลดลง ซึ่งเป็นการคุกคามนิติบุคคลทำให้สูญเสียชื่อเสียงในทางเศรษฐกิจ เนื่องด้วยผลของการความเชื่อถือในทางธุรกิจลง และการเข้าแทรกแซงโดย วิธีการดังกล่าวนี้ จะเป็นการกระตุ้นเตือน ผู้ถือหุ้นให้กระทำการควบคุม เจ้าหน้าที่ หรือผู้แทนนิติบุคคลด้วย

ง. คำสั่งของศาลที่เป็นการห้ามหรือให้กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง (injunctions) ตามกฎหมายคอมมอนลอว์ อธิบดีกรมอัยการสามารถร้องขอให้ ศาลสั่งใช้วิธี injunctions ได้ ซึ่งโดยปกติศาลมักจะอนุญาตตามคำขอ เพราะ การใช้วิธีการ injunctions ก็เพื่อเป็นการป้องกันการกระทำใด ๆ ที่เป็นการ ละเมิดหรือฝ่าฝืนสิทธิของสาธารณชน เพื่อมิให้เกิดมีการกระทำเช่นนั้นขึ้นต่อไปอีก เพราะในบางกรณีกฎหมายอาญาไม่สามารถที่จะใช้เพื่อให้เกิดเป็นการข่มขู่หรือขัดขวาง ผู้กระทำความผิด ได้อย่างจริงจัง ศาลจึงต้องใช้วิธี injunctions ซึ่งจะมีขึ้น ตามคำขอของอธิบดีกรมอัยการ ตัวอย่างเช่น เมื่อจำเลยถูกปรับตามกฎหมายใน อัตราสูงสุดที่กำหนดไว้ แต่ยังคงมีการกระทำผิดกฎหมายต่อไปอีกก็สามารถใช้วิธี injunctions นี้ได้ และการไม่ยอมทำตามคำสั่งดังกล่าว สามารถลงโทษได้ โดยการปรับ ตามจำนวนที่ศาลจะเห็นสมควร ซึ่งโดยปกติจะมีจำนวนเกินกว่า กำหนดสูงสุดตรงบทบัญญัติที่ได้วางเงื่อนไขไว้สำหรับความผิดที่ได้กระทำและในที่สุด ก็อาจลงโทษได้ด้วยการจำคุกเป็นรายบุคคลก่อให้เกิดผลเสมือนเป็นการลงโทษ นิติบุคคลได้ เช่นเดียวกับการลงโทษปรับ

วิธีการ injunctions นี้ จะสงวนไว้ใช้อย่างจำกัดในกรณีจำเป็น ต่อเมื่อมีความเสียหายร้ายแรงกำลังจะเกิดขึ้น และผลประโยชน์ของสาธารณชน ไม่สามารถจะได้รับความคุ้มครองอย่างเพียงพอโดยวิธีการอย่างอื่น ๆ วิธีการนี้ ได้ถูกวิจารณ์ในแง่ที่ว่า เป็นวิธีการที่มีขอบเขตกว้างขวาง และไม่แน่นอน ซึ่งไม่ เพียงพอแต่จะใช้แก้ไขในทางแพ่งเท่านั้น แต่ยังนำมาเป็นวิธีการห้ามกระทำการ

เกี่ยวกับความผิดในทางอาญาที่กำลังจะเกิดขึ้นต่อไปอีกด้วย

จ. คำสั่งที่เป็นการป้องกัน (Preventive Order) ข้อเสนออีกประการหนึ่ง ที่เกิดขึ้นในออสเตรเลีย สำหรับใช้เป็นบทลงโทษนิติบุคคล คือ การให้มีการกำหนด คำสั่ง หรือระเบียบในทางป้องกัน (Preventive Order) วิธีการเข้ามาสู่การถูกลงโทษที่เพิ่มขึ้น วิธีการในการป้องกันนี้สามารถดำเนินต่อไปโดยมีจุดมุ่งหมาย คือการบังคับ หรือสนับสนุนที่จะให้มีการเปลี่ยนแปลงภายในตัวนิติบุคคล ซึ่งศาลจะให้อำนาจที่จะออกคำสั่งสำหรับนิติบุคคล โดยนิติบุคคลเอง เพื่อที่จะใช้มาตรการอย่างเฉพาะเจาะจง ในการป้องกันการกระทำผิด หรือการกระทำผิดที่เกิดขึ้นอย่างเดียวกันอยู่เสมอ A South Australian Government Committee ได้รายงานตามข้อเสนอนี้ แต่การดำเนินงานในรายละเอียดยังไม่ได้ปรับปรุงและเชื่อมโยงมาสู่การตราเป็นกฎหมาย และยังไม่ได้รับการสนับสนุนภายในรัฐนั้น หรือที่อื่นใด

วิธีการ Preventive Order นี้ ไม่ใช่เป็นวิธีการลงโทษทางอาญา แต่ใช้เป็นวิธีการแก้ไขนิติบุคคลในทางป้องกันนิติบุคคล หากไม่อาจใช้วิธีการ injunctions หรือวิธีการอื่น ๆ ได้เป็นผลสำเร็จ ในสหรัฐอเมริกา C.D. Stone ได้อธิบายถึงวิธีการดำเนินการในสหรัฐที่ได้กระทำคือ ถ้านิติบุคคลไม่ดำเนินการแก้ไขวิถีทางในการดำเนินงานของนิติบุคคลเองแล้วศาลจะส่งคณะบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้ง (designate) ของศาลเอง ให้เข้าไปในบริษัท เพื่อให้ทำหน้าที่เป็นผู้ควบคุมในกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความเสียหายซึ่งเป็นกิจกรรมที่ได้กระทำโดย

ฉ. การภาคทัณฑ์นิติบุคคล (Corporate Probation) การภาคทัณฑ์นี้ เป็นวิธีการลงโทษที่สามารถให้ประโยชน์ตามความมุ่งหวังคล้ายคลึงกับวิธี Preventive Order (คำสั่งในทางป้องกัน) ในสหรัฐมีคดีหลายคดีที่นิติบุคคลถูกภาคทัณฑ์ ตามกฎหมายของรัฐกลางและมลรัฐ ในตอนแรก ๆ มักมีความไม่แน่ใจว่าบทบัญญัติในเรื่องการภาคทัณฑ์นี้ นอกจากจะใช้ได้กับบุคคลธรรมดาแล้วสามารถใช้นิติบุคคลได้หรือไม่ เพราะเงื่อนไขที่ศาลอาจกำหนดให้เป็นโทษต่อผู้กระทำความผิดซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของคำสั่งภาคทัณฑ์นั้น สามารถปรับใช้ได้เหมาะสมกับบุคคลธรรมดา มากกว่านิติบุคคล การภาคทัณฑ์นิติบุคคลนี้ก็เพื่อให้นิติบุคคลมีพฤติกรรมในทางที่ดี เป็นการแก้ไขและบังคับให้นิติบุคคลต้องกระทำ

ภายในรูปแบบและกฎเกณฑ์ ซึ่งเสมือนหนึ่งเป็นบทลงโทษนิติบุคคล

ช. คำสั่งที่เกี่ยวกับระเบียบภายใน (Internal Discipline Order) วิธีการนี้มาจาก The South Australian Criminal Law และ Penal Methods Reform Committee ซึ่งเป็นกรณีเกี่ยวกับการบังคับเอาภยันโยบายของนิติบุคคลกล่าวคือ เป็นรูปแบบของการจัดวางระเบียบภายใน หรือให้มีการระบุลักษณะของนิติบุคคล โดยเฉพาะเพื่อประโยชน์ในการสืบสวนความผิดที่ได้กระทำโดยนิติบุคคล รายชื่อที่จะต้องสืบสวนสอบสวน จะต้องได้รับการรับรองว่าเป็นการกระทำตามระเบียบที่เหมาะสมพร้อมทั้งส่งรายงานทั้งหมด และรายงานรายละเอียดเกี่ยวกับความยินยอมต่อศาลที่ออกคำสั่ง ฯ การไม่ยินยอมโดยปราศจากข้อแก้ตัวที่มีเหตุผลเพียงพอจะสามารถลงโทษได้อย่างอิสระโดยบทลงโทษใด ๆ ที่ได้กำหนดไว้

นอกจากนี้ยังมีวิธีการดังต่อไปนี้ คือ การให้นิติบุคคลคืนผลกำไรแก่ผู้เสียหาย (Disgorgement of Illegal Profit) เพราะว่าพฤติกรรมการกระทำผิดทางอาญาของนิติบุคคลเหมือนกับพฤติกรรมการกระทำผิดทางอาญาของบุคคลธรรมดา ซึ่งยังมีอยู่ต่อไป ถ้านิติบุคคลได้รับอนุญาตให้ยึดถือไว้ซึ่งผลกำไรจากการกระทำผิดของบริษัท การเรียกร้องให้บริษัทจ่ายผลกำไรใด ๆ ซึ่งได้จากการกระทำผิดกฎหมายคืนให้แก่ผู้เสียหายซึ่งเป็นทางเลือกในการลงโทษที่เป็นไปได้แทนโทษปรับนิติบุคคลทางอาญา ^{๕๓}

มาตรการทั้งหมดที่มีอยู่นี้บางมาตรการมีบางกรณีที่มีกฎหมายเฉพาะบัญญัติไว้แล้ว ในประเทศไทย เช่น การลบล้าง เลิกล้ม หรือตัดสิทธิของนิติบุคคล

^{๕๓} John B. McAdam, "The Appropriate Sanctions For Corporate Criminal Liability an Electic Alternative", P. 997-998.

ซึ่งได้แก่การให้เลิกหรือเพิกถอนนิติบุคคลตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 281 คำสั่งให้ไม่ต่อใบอนุญาต ยึดใบอนุญาตหรือพักใช้ใบอนุญาตหรือในบางกรณีก็คล้ายกับการนำเอาวิธีการเพื่อความปลอดภัยมาใช้เป็นบทบังคับกับนิติบุคคล เช่น การควบคุมนิติบุคคลโดยมีคำสั่งศาลห้ามหรือไม่ให้กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ให้ผู้ประกอบการกิจการโรงงานหยุดประกอบการหรือขยายกิจการโรงงาน ตามพระราชบัญญัติโรงงานหรือคำสั่งห้ามมิให้สถานที่นั้นเป็นตลาด หรือประกอบการค้าต่อไปตามพระราชบัญญัติสาธารณสุข คำสั่งให้ปิดสถานบริการเป็นระยะเวลาไม่เกิน 30 วัน ตามพระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2509 นอกจากนี้ในส่วนของการปรับยังมีการปรับเป็นรายเดือนหรือรายวัน ปรับอีกไม่เกินวันละ 500 บาท ตลอดเวลาที่ยังฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามคำสั่ง แต่ในอีกหลาย ๆ กรณีก็เป็นมาตรการหรือวิธีการใหม่สำหรับประเทศไทย เช่น การประกาศโฆษณาความผิดต่อสาธารณชน การคุมประพฤตินิติบุคคล คำสั่งในทางป้องกันหรือคำสั่งที่เกี่ยวกับระเบียบภายใน ซึ่งกำหนดให้นิติบุคคลต้องอยู่ในความดูแลของกลุ่มบุคคลที่ศาลตั้งขึ้นเพื่อสอดส่องดูแลและติดตามผลของนิติบุคคล ซึ่งเห็นว่าเป็นวิธีการที่ดีและน่าสนใจที่ควรจะนำมาทดลองใช้กับนิติบุคคลเป็นอันมาก การมีมาตรการหรือวิธีการที่เป็นบทบังคับนิติบุคคลหลายชนิดเช่นนี้ ย่อมเป็นผลดีและอาจถือเป็นการข่มขู่นิติบุคคลได้

3.2 การคุมประพฤตินิติบุคคล

3.2.1 ความหมายของการคุมประพฤตินิติบุคคล

การคุมประพฤตินิติบุคคล (Probation for juristic Person or Corporate Probation) หมายถึง การควบคุมนิติบุคคลที่กระทำผิดโดยการรอกการลงโทษแล้วให้ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ศาลได้กำหนดไว้ เพื่อการควบคุมการดำเนินงานกิจการของนิติบุคคลในด้านต่าง ๆ ที่อาจจะทำให้นิติบุคคลเกิดการกระทำผิดได้อีก การคุมประพฤตินิติบุคคลมิใช่การคุมประพฤติผู้แทนนิติบุคคล โดยให้ผู้แทนนิติบุคคลไปรายงานตัวต่อพนักงานคุมประพฤติว่ามีได้มีความประพฤติ

เสียหายตามระยะเวลาที่ศาลกำหนด⁵⁴ แต่เป็นการที่ศาลใช้มาตรการลงโทษ โดยกำหนดเงื่อนไขให้นิติบุคคลปฏิบัติ เพื่อเป็นเครื่องมือในการควบคุมการกระทำผิด ระเบียบของนิติบุคคลอันนำมาซึ่งการกระทำผิดกฎหมายของรัฐเป็นอำนาจของ Federal Court ที่จะควบคุมนิติบุคคลจำเลยและบังคับนิติบุคคลที่จะพัฒนา โครงสร้างภายในเพื่อป้องกันและป้องปรามการกระทำผิด⁵⁵

ดังนั้นการคุมประพฤตินิติบุคคล หมายถึงการควบคุมการดำเนินกิจการ ของนิติบุคคลอันได้แก่ บริษัท ห้างหุ้นส่วนจำกัด ฯลฯ ซึ่งกระทำผิดทางอาญา และศาลพิพากษาว่ามีความผิดโดยกำหนดโทษแล้วรอกการลงโทษไว้หรือรอกการ กำหนดโทษแล้วกำหนดเงื่อนไขเพื่อให้นิติบุคคลนั้นปฏิบัติตามภายในระยะเวลาที่ กำหนด เช่น การชดใช้ค่าเสียหายทางอาญา (Restitution) การกระทำ กิจกรรมบริการสังคม (Community Service) หรือคำสั่งให้ชดใช้ค่าสินไหม ทดแทน (a remedial order) เงื่อนไขอื่น ๆ ตามที่เห็นสมควรกำหนดโดย อยู่ภายใต้การติดตามควบคุมและสอดส่องของเจ้าพนักงานเพื่อให้ปฏิบัติตาม เงื่อนไขและมีให้นิติบุคคลที่กระทำผิดความผิดหลบหนีไปกระทำผิดซ้ำอีก ถ้า นิติบุคคลนั้นไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ศาลได้กำหนดไว้หรือกระทำผิดเงื่อนไข ศาล ก็จะเพิกถอนการคุมประพฤติโดยการลงโทษที่รอกการลงโทษไว้แทนหรือถ้าปฏิบัติ ตามเงื่อนไขครบถ้วนก็จะพ้นการคุมประพฤติไปด้วยดีการคุมประพฤติมีผลดีในการ ที่ทำให้พนักงานคุมประพฤติสามารถที่จะเข้าไปติดตามควบคุมและสอดส่องการ ดำเนินกิจการของนิติบุคคลที่กระทำผิดอันจะเป็นการป้องกันมิให้นิติบุคคลกระทำผิด ซ้ำอีก

⁵⁴ Frank Parkin, "Corporate Crime" Power, Crime, and Mystification, P. 72

⁵⁵ Christopher A. Wray, "Corporate Probation Under the New Organization Guidelines" Yale Law Journal Volume 101 June 1992, P. 2017.

3.2.2 ประวัติและความเป็นมาของการคุมประพฤตินิติบุคคล

เดิมประเทศต่าง ๆ ทั้งระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ระบบกฎหมายซีวิลลอว์และระบบกฎหมายสังคมนิยมมีหลักโดยทั่วไปว่านิติบุคคลไม่อาจจะมีความรับผิดชอบทางอาญา⁵⁶ เนื่องจากนิติบุคคลเป็นองค์กรที่ก่อตั้งขึ้นโดยกฎหมาย จึงไม่มีร่างกายหรือมีชีวิตจิตใจไม่มีการแสดงออกโดยเจตนาได้จึงไม่ต้องรับผิดชอบทางอาญา ทั้งนี้ในระยะแรก ๆ มีนิติบุคคลเกิดขึ้นมานัก ต่อมาเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมมากขึ้นการประกอบกิจการต่าง ๆ ไม่สามารถจะทำได้เพียงบุคคลเดียวจึงได้รวมตัวกันประกอบกิจการนิติบุคคลในรูปแบบของบริษัท (Corporation) ห้างหุ้นส่วน (Partnership) มูลนิธิ (Association) ฯลฯ มากขึ้นและนับวันแต่จะทวีปริมาณมากขึ้น ในขณะที่มีจำนวนนิติบุคคลเพิ่มมากขึ้น ปัญหาที่ติดตามมากก็คือการกระทำความผิดของนิติบุคคลทั้งในทางคดีแพ่งและทางคดีอาญา แนวความคิดว่านิติบุคคลไม่มีความรับผิดชอบทางอาญาก็เริ่มเปลี่ยนไปโดยจะต้องให้นิติบุคคลรับผิดชอบทางอาญาบ้าง ส่วนใหญ่จะเป็นคดีที่กระทบต่อความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยของสาธารณะ ปัญหา ต่อมาก็คือ เรื่องโทษที่จะลงแก่นิติบุคคลซึ่งก็มีโทษปรับและริบทรัพย์สินโทษที่ลงแก่นิติบุคคลตามคำพิพากษาศาลฎีกาส่วนใหญ่ ล้วนแต่เป็นโทษปรับอย่างไรก็ตามโทษริบทรัพย์ก็เป็นโทษที่เหมาะสมที่จะลงแก่นิติบุคคลได้เช่นเดียวกัน⁵⁷ ต่อมา มีการค้นหามาตรการที่เหมาะสมเพื่อนำไปใช้ในการลงโทษนิติบุคคลมากขึ้น เพื่อให้ศาลลงโทษนิติบุคคลได้อย่างกว้างขวางและเหมาะสมในแต่ละคดี เช่น การยึดทรัพย์ คำสั่งห้าม (Injunction) การโฆษณาความผิด (Publicity) การคุมประพฤตินิติบุคคล (Juristic person or Corporate Probation)

⁵⁶ Henry W. EDGertor, "Corporate Criminal Responsibility" Yale Law Journal Volume P, 827.

⁵⁷ วิโรจน์ บริรักษ์จรรยาวัตร, "ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล", หน้า 769.

ปี ค.ศ. 1970 โดยขณะนั้น the Federal Probation Act บัญญัติให้อำนาจศาลที่พิพากษาคดีให้รอการลงโทษตามคำพิพากษาและกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมประพฤติเมื่อศาลพิจารณาว่าจะเป็นผลดีต่อศาลและต่อสาธารณะเมื่อนิติบุคคลปฏิบัติตามเงื่อนไข โดยศาลจะคุมประพฤติได้ไม่เกินระยะเวลา 5 ปี และสามารถใช้เงื่อนไขแต่ละเงื่อนไขที่ศาลพิจารณาเห็นว่าดีที่สุดสำหรับจำเลย⁵⁸ เช่น เงื่อนไขให้จ่ายค่าปรับ (Fine) การชดใช้ค่าเสียหายทางอาญา

วิธีการคุมประพฤติ (Probation) เป็นวิธีการหนึ่งซึ่งถูกนำมาใช้ในประเทศสหรัฐอเมริกาโดยศาลเริ่มนำวิธีการคุมประพฤติมาใช้เมื่อประมาณ (restitution) ให้แก่ผู้เสียหาย ตามพระราชบัญญัติวิธีดำเนินการคุมประพฤติ มาตรา 3651⁵⁹ ศาลเริ่มใช้วิธีการคุมประพฤตินิติบุคคลในคดี United V. Atlantic Richfield Co.⁶⁰ ซึ่งบริษัทกระทำผิดพระราชบัญญัติโดยปล่อยน้ำมันลงสู่เส้นทางเดินเรือและสุขาภิบาลชิคาโก ศาลมีคำพิพากษาให้ปรับโดยโทษปรับให้รอการลงโทษและกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมประพฤติ โดยให้จำเลยเก็บคราบน้ำมันที่รั่วไหลลงสู่เส้นทางเดินเรือและเพื่อเป็นการบังคับในกรณีที่นิติบุคคลไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไข ศาลจึงตั้งพนักงานคุมประพฤติพิเศษซึ่งมีอำนาจตามที่ได้รับมอบหมายภายใต้การควบคุมและสอดส่องของศาลเพื่อติดตามควบคุม⁶¹ จำเลยที่กระทำผิด ต่อมาศาลใช้วิธีการคุมประพฤตินิติบุคคล โดยการกำหนดเงื่อนไขคุมประพฤติโดยให้จำเลยทำงานบริการสังคม (Community Service) การชดใช้ค่าเสียหายทางอาญา (Restitution) ด้วยเหตุที่ไม่สามารถลงโทษกักขังนิติบุคคลได้นอกจากพิพากษาให้ปรับ ซึ่งโทษปรับถูกบริษัทมองว่าเป็นต้นทุน

⁵⁸ Christopher A. Wray, "Corporate Probation Under the New Organizational Sentencing Guidelines", P. 2017.

⁵⁹ 18 AM Jur 2d. Section 2438, P. 961.

⁶⁰ (CA 71 III) 465 F 2d. 58.

⁶¹ Christopher A. Wray, "Corporate Probation Under the New Organizational Sentencing Guidelines", P. 2022.

ของการประกอบธุรกิจ^{๘๒} (Cost of doing Business) ทำให้นิติบุคคลมิให้เกรงกลัวและยังคงกระทำผิดเกิดขึ้นอีก อย่างไรก็ตามการคุมประพฤติก็ยังใช้กันไม่มากนัก

ในปี ค.ศ. 1984 ภายหลังจากที่ยังมีข้อขัดข้องเกี่ยวกับการพิพากษาให้คุมประพฤติสภาได้ผ่าน The Sentencing Reform Act (SRA) ซึ่งพระราชบัญญัตินี้มีการปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการทำคำพิพากษาอย่างมากซึ่งรวมทั้งการคุมประพฤติ แม้ว่าศาลยังคงพิพากษานิติบุคคลภายใต้ The Federal Probation Act) จนกระทั่ง 1 กันยายน 1987^{๘๓} The SRA ให้อำนาจในการตั้งคณะกรรมการการพิพากษาแห่งสหรัฐ (The Federal Sentencing Commission) และมีวัตถุประสงค์ในการลงโทษดังนี้

1. เพื่อป้องกันอาชญากรรมร้ายแรง และเพื่อสนับสนุนการเคารพต่อกฎหมาย และเพื่อให้การลงโทษสำหรับจำเลย
2. เพื่อหาวิธีการป้องกันที่เพียงพอต่อการกระทำอาชญากรรม
3. เพื่อปกป้องสังคมจากการกระทำความผิดในครั้งต่อไป
4. เพื่อให้การศึกษาบรม การบำบัดรักษา และวิธีการแก้ไขอื่น ที่มีประสิทธิภาพแก่จำเลย

นอกจากนี้ยังประกอบด้วยวัตถุประสงค์อีก 2 ประการ คือ เพื่อหลีกเลี่ยงการทำคำพิพากษาที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างจำเลยที่มีข้อมูลเหมือนกันและพบว่ากระทำผิดเหมือนกันอีกทั้งต้องการที่จะลดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย และที่

^{๘๒} The Administrative Office of the United States Courts, Division of Probation, "Community Service Guide for Sentencing and Implementation, P. 2.

^{๘๓} Christopher A. Wray "Corporate Probation Under the New Organizational Sentencing Guidelines" P. 2023.

สำคัญ The SRA ให้การคุมประพฤติเป็นมาตรการตามคำพิพากษาอิสระมากกว่าจะเป็นทางเลือกหรือเป็นการรอกการลงโทษตามคำพิพากษาอื่น ๆ

The SRA ให้อำนาจในการพิพากษานิติบุคคลในรูปของการคุมประพฤติปรับหรือทั้งสองประการ

ในปี ค.ศ.1987 คณะกรรมการทำคำพิพากษา (The Sentencing Commission) บัญญัติข้อแนะนำฉบับแรกโดยยกเว้นไม่ใช้กับการฝ่าฝืนกฎหมาย Antitrust และข้อแนะนำในปี ค.ศ.1987 ไม่ได้ใช้กับนิติบุคคล ยิ่งไปกว่านั้นในปี ค.ศ.1987 Antitrust Guideline ลงโทษนิติบุคคลเพียงปรับและไม่ใช้การคุมประพฤติกับนิติบุคคล จนกระทั่งในคดี United State V. Allegheny Botting Co., ที่ถูกฟ้องในการกระทำผิดฐานฝ่าฝืนการกำหนดราคาสินค้า ศาลพิพากษาให้ปรับ 5,000,000 ดอลลาร์ และจำคุก 3 ปี โดยรอกการลงโทษกำหนดเงื่อนไขให้คุมประพฤติในปี ค.ศ.1988 หลังจากประกาศใช้ข้อแนะนำสำหรับจำเลยซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาแล้ว คณะกรรมการเริ่มถกเถียงกันอย่างหนักในการพิพากษาลงโทษนิติบุคคลโดยมีวัตถุประสงค์ที่เกี่ยวข้อง 2 ประการ คือ ⁶⁴

1. เน้นทางด้านมาตรการการลงโทษทางการเงิน และการลงโทษปรับ ซึ่งวัตถุประสงค์นี้ใช้วิธีการคุมประพฤติเป็นมาตรการที่จะบังคับการปรับหรือการชดใช้ค่าเสียหายทางอาญา

2. สนับสนุนคณะกรรมการที่ใช้การคุมประพฤติเป็นมาตรการที่จะใช้ในการควบคุมนิติบุคคลที่กระทำผิด และขณะเดียวกันส่งเสริมให้มีการปรับปรุงนิติบุคคลภายหลังจากที่กระทำอาชญากรรม ในขณะที่นิติบุคคลเรียกร้องให้ลงโทษปรับสถานเบา และใช้วิธีการคุมประพฤติให้น้อยที่สุด แต่กลุ่มผู้นุรักษ์สิ่งแวดล้อมและองค์กรสาธารณะ เรียกร้องให้ลงโทษนิติบุคคลหนักขึ้น

⁶⁴ Ibid, P. 2023.

และดูแลควบคุมพฤติกรรมของนิติบุคคลมากขึ้น จนกระทั่งวันที่ 26 เมษายน 1991 คณะกรรมการยื่นร่างกฎหมายสู่สภา และผ่านรัฐสภา ทำให้คำแนะนำ (Guide Line) มีผลบังคับวันที่ 1 กันยายน 1991

ในข้อแนะนำใหม่นี้ได้เพิ่มอัตราโทษปรับนิติบุคคลที่กระทำผิด ซึ่งค่าปรับขั้นสูงสุด ข้อแนะนำนี้อาจจะสูงถึง 290 ล้านดอลลาร์ นอกจากนี้ยังกำหนดให้ชดใช้ค่าเสียหายทางอาญา (restitution) การชดใช้ความเสียหาย (Remedial Order) การทำงานบริการสังคม (Community Service) ซึ่งมาตรการทั้ง 4 นี้ อาจกำหนดเป็นเงื่อนไขของการคุมประพฤติได้

ดังนั้นจะเห็นว่าศาลแห่งสหรัฐมีอำนาจสั่งให้สำนักงานคุมประพฤติแห่งสหรัฐอเมริกา (U.S. Probation office) ซึ่งตั้งอยู่ในมลรัฐแคลิฟอร์เนีย ทำการคุมประพฤตินิติบุคคล (Corporate Probation) ได้เช่นในคดีหลักเลียง ภาษีอากร กำหนดราคาสินค้าโดยมิชอบด้วยกฎหมาย โดยกำหนดให้บริษัทนั้น ๆ ต้องทำงานบริการสังคม เช่น บริจาคทรัพย์สินหรือสิ่งของให้กับองค์กรการกุศล เป็นต้น ⁶⁵ The Federal Probation office Los Angeles พัฒนากระบวนการในการกำหนดและควบคุมการทำงานบริการซึ่งต่อมาได้เป็นแม่แบบสำหรับการคุมประพฤตินิติบุคคลโดยกำหนดเงื่อนไขให้ทำงานบริการสังคม

ขณะนี้ศาลหลายศาลเริ่มใช้วิธีการคุมประพฤตินิติบุคคลเพื่อเป็นการขานรับการกระทำผิดทางอาญาของนิติบุคคล โดยศาลจะกำหนดเงื่อนไขให้ปฏิบัติเพื่อเป็นเครื่องมือในการแก้ไขการกระทำผิดความผิดระเบียบวินัยของบริษัทได้ซึ่งอาจจะนำไปสู่การกระทำผิดของบริษัท วิธีการคุมประพฤตินิติบุคคลนี้ก็มีควมสำคัญในการขยายขอบเขตการควบคุมอาชญากรรม ทั้งที่ใช้เป็นวิธีการที่ควบคุมนิติบุคคล

⁶⁵ สิทธิศักดิ์ วนะชกิจ และศักดิ์ชัย เลิศพานิชพันธ์, รายงานการศึกษาดูงานระบบการคุมประพฤติ ณ ประเทศสหรัฐอเมริกา ระหว่างวันที่ 12-26 พฤษภาคม 2534, หน้า 12.

โดยเฉพาะเจาะจง⁶⁶ เพื่อควบคุมนิติบุคคลที่กระทำผิดอย่างใกล้ชิดหรือใช้กับนิติบุคคลที่กระทำผิดโดยทั่วไป ปัจจุบันศาลในประเทศสหรัฐอเมริกาบางรัฐยอมรับว่าสามารถใช้วิธีการคุมประพฤติได้กับนิติบุคคลโดยเฉพาะอย่างยิ่ง บริษัทห้างหุ้นส่วนจำกัด มูลนิธิ ฯลฯ ซึ่งเป็นองค์กรที่ประกอบกิจการเพื่อผลกำไรและใช้วิธีการคุมประพฤติกับนิติบุคคลมากขึ้น

3.2.3 แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการคุมประพฤตินิติบุคคล

ในระยะแรกที่มีการก่อกำเนิดนิติบุคคลไม่มากนักแนวความคิดที่จะให้นิติบุคคลรับผิดชอบทางอาญายังไม่เป็นที่ยอมรับจนกระทั่งในระยะเวลาไม่นานมานี้มีนิติบุคคลเกิดมากขึ้นจึงมีการยอมรับที่จะให้นิติบุคคลต้องรับผิดชอบทางอาญาในความผิดหลายประเภทมากขึ้น โดยลงโทษปรับและริบทรัพย์สิน ซึ่งต่อมาเห็นว่าโทษปรับและโทษริบทรัพย์สินนั้นไม่เพียงพอที่จะลงโทษนิติบุคคล จึงได้หามาตรการใหม่ ๆ มาใช้ วิธีการคุมประพฤตินิติบุคคลก็เป็นวิธีการหนึ่งที่ถูกนำมาใช้ ต่อมาศาลใช้วิธีการคุมประพฤติกับนิติบุคคลในรูปของบริษัทโดยมีแนวคิดที่ว่าโทษปรับนั้นไม่เพียงพอที่จะควบคุมการดำเนินกิจการที่ก่อให้เกิดอาชญากรรมของบริษัทได้ เพราะบริษัทเห็นว่าค่าปรับนั้นเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินธุรกิจของบริษัท ซึ่งค่าปรับเหล่านี้ไม่ได้มาจากบริษัทโดยตรง แต่จะจ่ายโดยผู้ถือหุ้นหรือลูกค้าที่มีส่วนร่วมในการควบคุมกิจการของบริษัทน้อยมาก⁶⁷ จึงก่อให้เกิดผลในทางที่จะควบคุมการก่ออาชญากรรมของบริษัทได้น้อย วิธีการคุมประพฤติจะทำให้สามารถควบคุมการดำเนินกิจการของบริษัทไม่ให้กระทำผิดได้อย่างใกล้ชิดมากขึ้นพนักงานคุมประพฤติ

⁶⁶ Ted Schneyer, "Professional Discipline for Law Firms" Cornell Law Review Yall. 77:1, 1991, P 36.

⁶⁷ The Adiminstrative Office of the United States Courts, Division of Probation, Ibid, "Community Service : Aguid for Sentenceing and Inpheventionation P. 5.

สามารถเข้าไปติดตามตรวจสอบการดำเนินงานกิจการในด้านต่าง ๆ ได้อย่างใกล้ชิด ทำให้นิติบุคคลไม่สามารถที่จะกระทำผิดหรือหลีกเลี่ยงกฎหมายได้ง่ายอันจะเป็นการปกป้องและคุ้มครองสังคมให้ปลอดภัยจากอาชญากรรมที่กระทำในรูปของบริษัท

ส่วนในด้านความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคลนั้นเมื่อพิจารณาจากทฤษฎีเกี่ยวกับสภาพของนิติบุคคลซึ่งประกอบด้วย 2 ทฤษฎีด้วยกัน คือ Fiction Theory ซึ่งพิจารณาว่าบุคคลนั้นไม่มีตัวตนอยู่อย่างแท้จริง โดยถือว่าเป็นแต่เพียงบุคคลที่กฎหมายสมมุติให้มีขึ้นเพื่อให้มีสิทธิและหน้าที่เสมือนบุคคลธรรมดา มีตัวตนสามารถมีความรับผิดชอบทางอาญาได้และทฤษฎี realistic theory ซึ่งเห็นว่านิติบุคคลนั้นสภาพความเป็นอยู่ของตนเองอย่างแท้จริงอยู่แล้ว กฎหมายเพียงแต่รับรองสภาพความเป็นอยู่ของนิติบุคคลเท่านั้น ^{๘๘}

การคุ้มครองนิติบุคคลก็มีลักษณะคล้ายกับบุคคลธรรมดา ซึ่งทฤษฎีเกี่ยวกับการคุ้มครองที่กล่าวมาแล้วอาจจะแตกต่างกันไปตามความแตกต่างของนิติบุคคลและบุคคลธรรมดา

3.2.4 วัตถุประสงค์และเป้าหมายของการคุ้มครองนิติบุคคล

วัตถุประสงค์ของกฎหมายอาญาก็คือป้องกันบุคคลและทรัพย์สินป้องกันการประพฤติที่เป็นอาชญากรรม การลงโทษการกระทำอาชญากรรม การลงโทษการกระทำอาชญากรรมการแก้ไขและฟื้นฟูอาชญากร ^{๘๙} ซึ่งวัตถุประสงค์ของการลงโทษผู้กระทำผิดทางอาญาในปัจจุบันประกอบด้วยวัตถุประสงค์หลักอยู่ 4 ประการ คือ เพื่อการแก้แค้นตอบแทน (restitution) เพื่อป้องปรามหรือ

^{๘๘} สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล : การศึกษากฎหมายเปรียบเทียบเฉพาะที่เกี่ยวกับประเทศไทย, หน้า 17-18

^{๘๙} David V. Davidson and Others. Crimes and Business in Business Law Principles and Cases. (Massachusetts : Kent Publishing Cawjay 1984), P. 54

ยับยั้งการกระทำความผิด (Deterrence) เพื่อตัดโอกาสไม่ให้เกิดซ้ำอีก (Incapacitation) และประการสุดท้ายก็คือเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดให้กลับเข้าสู่ชุมชน (Rehabilitation) อย่างไรก็ตามวัตถุประสงค์ในการลงโทษจะอยู่ในรูปของการประสานประโยชน์และข้อดีของทฤษฎีต่าง ๆ เหล่านี้เข้าด้วยกันมากกว่าแล้วแต่ว่าจะเน้นหนักไปในทางทฤษฎีใดการคุมประพฤติ นิติบุคคลก็เช่นเดียวกันเมื่อมีนิติบุคคลเกิดขึ้นเป็นจำนวนมากประกอบธุรกิจแข่งขันกันเพื่อผลประโยชน์ทางการค้าคือผลกำไร ก่อให้เกิดการกระทำผิดทางอาญาขึ้นเป็นจำนวนมาก กระทบกระเทือนต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมตลอดจนประโยชน์ของสาธารณชนทั่วไป หากยอมให้นิติบุคคลกระทำการใด ๆ โดยไม่เกรงกลัวต่อโทษทางอาญาแล้วนิติบุคคลจะกระทำการตามอำเภอใจ ก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นโดยทั่วไปวิธีการทางแพ่งย่อมไม่เพียงพอ การลงโทษนิติบุคคลก็เป็นวิธีการเพื่อความปลอดภัยของสมาชิกในสังคม และเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้นิติบุคคลแสวงหาผลประโยชน์โดยผิดกฎหมายและไม่ชอบธรรม⁷⁰ กฎหมายอาญาปัจจุบันบัญญัติให้นิติบุคคลต้องมีความรับผิดชอบทางอาญาโดยมีวัตถุประสงค์ที่จะควบคุมการประกอบกิจการต่าง ๆ ของนิติบุคคลเหล่านั้นมิให้กระทบกระเทือนต่อส่วนรวมในทางเศรษฐกิจ หรือในทางรักษาความผาสุกความปลอดภัยและความสงบเรียบร้อยของสังคมส่วนรวม⁷¹ ส่วนเป้าหมายของการคุมประพฤติก็เพื่อการบังคับ (Enforcement) การตักเตือน (Monitoring) และการช่วยเหลือ (Assistance)

การคุมประเวศตินิติบุคคลโดยกำหนดเงื่อนไขให้บริการชุมชนเป็นเงื่อนไขของการคุมประเวศตินิติบุคคลอันได้แก่ บริษัท มูลนิธิ หรือจำเลยซึ่งมิใช่บุคคลธรรมดาจะก่อให้เกิดประโยชน์คือ การคุมประเวศตินิติบุคคลเป็นเงื่อนไขการ

⁷⁰ สุนัย มโนมัยอุดม, "ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล", หน้า 27.

⁷¹ สรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, "ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล : การศึกษากฎหมายเปรียบเทียบโดยเฉพาะที่เกี่ยวกับประเทศไทย", หน้า 95.

คุมประพฤติแทนที่หรือเป็นมาตรการร่วมกับการคุมประพฤติจะเป็นการก่อให้เกิด มาตรการลงโทษสำหรับนิติบุคคลโดยบุคคลธรรมดาถูกสั่งให้กระทำการบริการ สังคมเพื่อให้สูญเสียเวลาว่างส่วนตัวในขณะที่นิติบุคคลต้องสูญเสียเวลาในการ ประกอบธุรกิจและทรัพยากร (Loss of businesstime and resouces) ส่งผลให้ เป็นมาตรการลงโทษทางการเงิน (monetary Punishment) เป็น อย่างดีและในคดีที่การกระทำของนิติบุคคลทำให้เกิดความเสียหายต่อเหยื่อซึ่ง สามารถพิสูจน์ได้ การคุมประพฤตินิติบุคคลจะเป็นมาตรการที่สามารถก่อให้เกิด การชดใช้ค่าเสียหาย (restitution) ได้ หรือ แกะไขส่วนที่ได้รับทุกข์ของ สังคม สมรรถนะของการบริการสังคมโดยนิติบุคคลนั้นมีความเป็นไปได้สูง บาง ครั้งอาจจะให้ผลในทางป้องกันต่อบริษัทอื่น ๆ ในทางกลับกันในกรณีที่กระทำผิด ต่อสาธารณการทำงานบริการสังคมจะเป็นตัวกลางในการปรับปรุงแก้ไขภาพพจน์ ของนิติบุคคลและในขณะที่ผลดังกล่าวไม่ใช่วัตถุประสงค์ของเงื่อนไขการคุมประพฤติ แต่มันอาจจะเป็นประโยชน์ในการสนับสนุนให้นิติบุคคลยินยอมปฏิบัติตามกฎหมาย อย่างไรก็ตามการคุมประพฤตินิติบุคคล The New Organizational Sentencing Guideline นั้นการคุมประพฤตินิติบุคคลมีวัตถุประสงค์พอสรุปได้ ดังนี้คือ ซึ่งวัตถุประสงค์ของการลงโทษนิติบุคคลนั้นประกอบด้วยวัตถุประสงค์ 6 ประการด้วยกัน คือ ⁷²

1. เป็นการลงโทษ (Just Punishment) จากหลักพื้นฐานการ พิพากษาลงโทษนิติบุคคลจะนำไปสู่การลงโทษ ซึ่งมีแนวความคิดมาจากการ แก่แค้นตอบแทน โดยจะบังคับตามส่วนของความผิดที่กระทำ ค่าพิพากษาที่กำหนด จะพิจารณาจากความร้ายแรงของอาชญากรรม ซึ่งความร้ายแรงของการกระทำ ผิดประกอบด้วยปริมาณความเสียหายและระดับของความร้ายแรงที่กระทำ ซึ่ง ตามข้อแนะนำในการพิพากษาการลงโทษปรับและการชดใช้ค่าเสียหายทางอาญา

⁷² Christopher A. Wray, "Corporation Probation Under the New Organizational Sentencing Guidelines." P.2030.

จะเป็นการลงโทษนิติบุคคลที่กระทำผิด นอกจากนี้ในกรณีที่คุมประพฤตินิติบุคคล โดยกำหนดเงื่อนไขให้ทำงานบริการสังคม ซึ่งการบริการสังคมเป็นการสูญเสีย เวลาว่างส่วนตัวในขณะที่นิติบุคคลต้องสูญเสียเวลาประกอบธุรกิจและเสียทรัพย์สิน (Loss of business and resouces) เป็นมาตรการลงโทษทางการเงินอย่างหนึ่ง ⁷³ ดังนั้นการคุมประพฤตินิติบุคคลจึงเป็นการลงโทษนิติบุคคลอย่างหนึ่ง

2. การป้องกันการกระทำผิด (Deterrence) ซึ่งการป้องกันการกระทำผิดนั้น การคุมประพฤตินิติบุคคลจะเป็นการป้องกันการกระทำผิดขั้นใหม่ของนิติบุคคล การเข้าไปควบคุมและสอดส่องนิติบุคคลนั้นเป็นการควบคุมและป้องกันมิให้นิติบุคคลกระทำความผิดซ้ำอีก โดยการกำหนดเงื่อนไขให้นิติบุคคลปฏิบัติ เช่น การจ่ายค่าปรับ หรือการชดเชยค่าเสียหายทางอาญา การแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญเข้าไปควบคุมและปรับปรุงโครงสร้างภายใน การประกาศความผิดของนิติบุคคลโดยนิติบุคคลเป็นผู้ออกค่าใช้จ่าย เป็นมาตรการการคุมประพฤติ ซึ่งผลในการป้องกันของเงื่อนไขเหล่านี้อยู่ในเงื่อนไขทางการเงิน นิติบุคคลจะเกรงกลัวมาตรการเหล่านี้เพราะว่าค่าใช้จ่ายสูงและโดยเฉพาะอย่างยิ่งไม่สามารถที่จะประมาณการค่าใช้จ่ายได้ ⁷⁴ แม้ว่าโดยทั่วไปแล้วการคุมประพฤตินิติบุคคลจะมีผลในป้องกันการกระทำผิดซ้ำอีก โดยเฉพาะการกระทำผิดซ้ำ

3. การตัดโอกาสไม่ให้กระทำผิด (Incapacitation) วัตถุประสงค์ของการคุมประพฤตินิติบุคคลอยู่ที่การป้องกันการกระทำผิดซ้ำอีก ซึ่งการตัดโอกาสมิให้กระทำความผิดซ้ำอีกนั้น อาจจะมองว่าเป็นการจำคุกสำหรับบุคคลธรรมดา มากกว่าจะใช้กับนิติบุคคล แต่อย่างไรก็ตามการคุมประเวตินั้นพนักงาน

⁷³ The Administrative Office of the United States Courts, Division of Probation, "Community Service : Aguide for Sentencing and Implementation". P.5.

⁷⁴ Christopher A. Wray, "Corporate Probation Under the New Organizational Sentencing Guidelines", P. 2031.

คุมประพฤติจะเป็นผู้ทำการสืบเสาะและสอดส่อง ตลอดจนควบคุมการตัดสินใจของ
 นิติบุคคลจะอยู่ภายใต้การควบคุมและสอดส่องอย่างใกล้ชิดของศาลหรือพนักงาน
 คุมประพฤติของศาล ขณะที่การคุมประพฤตินิติบุคคลธรรมดาเป็นการกำหนดเงื่อนไข
 ให้สูญเสียเสรีภาพ (A Conditional Loss of Liberty) ส่วนการควบคุม
 การปรับปรุงโครงสร้างของนิติบุคคลโดยการคุมประพฤตินำไปสู่การสูญเสียเสรีภาพ
 ของนิติบุคคลมิใช่เป็นเพียงเงื่อนไขการคุมประพฤติเท่านั้น⁷⁵ โดยวิธีการนี้การ
 คุมประพฤตินิติบุคคลคือการกำหนดเงื่อนไขควบคุมโครงสร้างการบริหารงานของ
 นิติบุคคลซึ่งคล้ายกับการตัดเสรีภาพของนิติบุคคลอื่นเป็นการตัดโอกาสมิให้นิติบุคคล
 กระทำผิดซ้ำอีกนั่นเอง

4. การแก้ไขฟื้นฟู (Rehabilitation) แม้ว่าการคุมประพฤติจะมีวัตถุประสงค์ในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดนั้น แต่ก็ดูเสมือนว่าไม่สามารถใช้กับ
 นิติบุคคลได้ เพราะการแก้ไขฟื้นฟูมีวัตถุประสงค์เพื่อจะให้การศึกษาอบรม การ
 บำบัดรักษาและวิธีการแก้ไขฟื้นฟูอื่น ๆ ให้แก่จำเลยภายใต้แนวความคิดในการ
 แก้ไขฟื้นฟู ก็คือ เจตนาจะใช้กฎหมายอาญาในการปรับปรุงจำเลยให้ยึดถือและ
 ปฏิบัติตามกฎหมาย ซึ่งการแก้ไขฟื้นฟูในระดับหนึ่งก็คือการปรับปรุงความรับผิดชอบ
 ของบุคคลภายในองค์กรนิติบุคคลนั้น ในการใช้การคุมประพฤติหรือมาตรการ
 ลงโทษนิติบุคคลเพื่อวัตถุประสงค์ในการแก้ไขฟื้นฟูนิติบุคคลแล้ว ดูเสมือนว่าเป็น
 การเข้าใจผิด แต่การแก้ไขฟื้นฟูโครงสร้างภายในและระบบการติดต่อสื่อสาร
 ของนิติบุคคลเพื่อทำให้มั่นใจว่าพนักงานในระดับล่างของนิติบุคคลปฏิบัติตาม
 แผนงานของฝ่ายบริหารและมีการแจ้งข่าวการปฏิบัติงานที่ได้กระทำให้ผู้บริหาร
 ทราบ⁷⁶

⁷⁵ Ibid, P. 2033-2034.

⁷⁶ Ibid, P. 2034.

ดังนั้น การแก้ไขฟื้นฟูนิติบุคคลก็คือการแก้ไขเปลี่ยนแปลง และการจัดระบบโครงสร้างภายในนิติบุคคลเพื่อป้องกันการกระทำผิดซ้ำอีก เป็นการควบคุมนิติบุคคลให้ปฏิบัติตามกฎหมาย

5. เพื่อการกำหนดโทษในลักษณะที่เท่าเทียมกัน (Determinacy)
การทำคำพิพากษาภายใต้ข้อแนะนำการทำคำพิพากษานั้น เพื่อหลีกเลี่ยงการลงโทษที่ไม่เท่าเทียมกัน เพื่อเป็นการแก้ไขข้อขัดข้องเกี่ยวกับการทำคำพิพากษาของศาล พนักงานคุมประพฤติ และพักการลงโทษ

6. การชดใช้ค่าเสียหายทางอาญา (Sentencing Reform Act.)
ได้รวมการชดใช้ค่าเสียหายทางอาญาซึ่งเดิมเป็นวิธีการตามกฎหมายแพ่งเป็นเป้าหมายของการพิพากษาให้คุมประพฤติด้วย โดยก่อนหน้านี้การชดใช้ค่าเสียหายทางอาญาเป็นการพิพากษาที่เป็นอิสระ แม้ว่าตามข้อแนะนำในการพิพากษา การชดใช้ค่าเสียหายทางอาญาจะเป็นเงื่อนไขหนึ่งของการคุมประพฤติ ศาลที่ทำคำพิพากษาสามารถจะเพิ่มความสำคัญของวิธีการนี้โดยใช้วิธีการเพิกถอนการคุมประพฤติกับนิติบุคคลที่ไม่ปฏิบัติตามคำสั่งให้ชดใช้ค่าเสียหายทางอาญา ถ้าการชดใช้ค่าเสียหายทางอาญาเป็นวัตถุประสงค์ของการคุมประพฤติและถ้านิติบุคคลสามารถจ่ายค่าเสียหายได้ การปรับปรุงโครงสร้างของนิติบุคคลต้องการการควบคุมไม่มากนัก แต่อย่างไรก็ตามการคุมประพฤติจะเป็นประโยชน์โดยเป็นหลักประกันว่านิติบุคคลจะยินยอมจ่ายค่าเสียหายด้วยเหตุที่เป็นเงื่อนไขหลักของการคุมประพฤติ

อย่างไรก็ตามการคุมประพฤตินิติบุคคลจะ เน้นหนักที่การลงโทษและป้องกันอาชญากรรมมากกว่าการแก้ไขฟื้นฟูหรือการตัดโอกาสมิให้กระทำผิดซ้ำอีก ดังเช่นการคุมประพฤตินิติบุคคลธรรมดา

3.2.5 โครงสร้างทางกฎหมายของการคุมประพฤตินิติบุคคลของต่างประเทศ

ในการศึกษาโครงสร้างทางกฎหมายของการคุมประพฤตินิติบุคคลของต่างประเทศในที่นี่จะมีการคุมประพฤตินิติบุคคลของประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นที่กำเนิดการคุมประพฤตินิติบุคคลนั้นมีโครงสร้างทางกฎหมาย ซึ่งนิติบุคคลอาจจะ

ถูกกำหนดเงื่อนไขให้คุ้มครองประพฤติกายใต้ The federal Probation Act (18 USCS 3651) โดยโทษปรับนิติบุคคลจะถูกรอการลงโทษไว้ถ้านิติบุคคลไม่ละเมิดกฎหมายตลอดระยะเวลาของการคุ้มครองประพฤติกาย⁷⁷ ซึ่งเป็นโครงสร้างกฎหมายอันเป็นการรอการลงโทษโดยมีเงื่อนไขและมีกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ดังนี้คือ

1. บทบัญญัติเบื้องต้น ประมวลกฎหมายอาญาของรัฐบาลกลางบัญญัติไว้ในบทบัญญัติทั่วไป คำว่า "Person" หมายถึง "ผู้กระทำ" ซึ่งรวมถึงบุคคลธรรมดา และในที่ใดที่เกี่ยวข้องกับบริษัทและห้างหุ้นส่วนจำกัด⁷⁸ โดยบัญญัติไว้แน่ชัดว่านิติบุคคลได้แก่บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนจำกัดจะต้องมีความรับผิดชอบทางอาญาด้วยแนวความคิดที่จะให้บริษัทรับผิดชอบสำหรับกฎหมายคอมมอนลอว์บัญญัติไว้ใน Model Penal Code ว่านิติบุคคลอาจจะถูกพิพากษาว่ากระทำอาชญากรรมถ้า⁷⁹

(a) การกระทำผิดเป็นการฝ่าฝืน หรือกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติอื่นที่มีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดความรับผิดชอบของนิติบุคคล และเป็นการกระทำซึ่งกระทำโดยผู้แทนนิติบุคคล ซึ่งหมายถึง ผู้จัดการ (Director) พนักงาน (officer) ลูกจ้าง (servant) คนงาน (employee) ที่กระทำในนามของบริษัทในขอบเขตของบริษัทหรือตามทางการที่ว่าจ้าง⁸⁰

พระราชบัญญัติจะบัญญัติไว้เมื่อความรับผิดชอบโดยสมบูรณ์ถูกกำหนดสำหรับการกระทำอาชญากรรม วัตถุประสงค์ในการบัญญัติกฎหมายที่จะกำหนดความรับผิดชอบของนิติบุคคลสามารถคาดได้ล่วงหน้า ยกเว้นแต่มีความขัดแย้ง⁸¹

⁷⁷ 183 Am Jur 2 d Section 2148 P. 971.

⁷⁸ Model Penal Code Section 1 (8) ดูภาคผนวก

⁷⁹ 18 B Am Jur 2 d Section 2938 P. 961.

⁸⁰ Model Penal Code Section 2.07 (2)

⁸¹ Model Penal Code Section 2.07 (5)

นอกจากนี้ยังบัญญัติไว้ว่าในคดีที่ฝ่าฝืนหรืออาชญากรรมที่ไม่ได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติบุคคลอื่นที่มีอำนาจ ของบริษัทซึ่งกระทำในนามของบริษัทภายในวัตถุประสงค์ของบริษัทหรือในทางการที่ว่าจ้าง

(b) อาชญากรรมประกอบด้วยการละเว้นการกระทำการตามหน้าที่ที่กำหนดไว้สำหรับบริษัทตามกฎหมาย

(c) การกระทำผิดอาชญากรรมซึ่งได้รับมอบอำนาจ (Authorized) ร้องขอ (Requested), คำสั่ง (Commanded), ได้มอบหมาย (Performed) หรือไม่นำพาดำเนินการที่เกินขอบเขตที่อนุญาต (recklessly tolerated) โดยคณะกรรมการบริหาร หรือ โดยผู้บริหารระดับสูงซึ่งหมายถึงพนักงานซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบการกระทำที่บริษัทยอมรับ ซึ่งเป็นนโยบายของบริษัท ^{๘๒}

ดังนั้นจะเห็นว่า Model Penal Code มีบทบัญญัติให้นิติบุคคลจะต้องรับผิดชอบทางอาญาจากการกระทำของพนักงานในกรณีใด ๆ บ้าง

2. อำนาจศาลในการคุมประพฤตินิติบุคคล กฎหมายรัฐบาลกลางซึ่งเป็นกฎหมายแม่บทของกฎหมายรัฐต่าง ๆ ในสหรัฐอเมริกาบัญญัติให้ศาลมีอำนาจในการทำคำพิพากษา ให้ปรับหรือคุมประพฤตินิติบุคคลหรือลงโทษปรับร่วมกับการคุมประพฤติ ^{๘๓} โดยมีหลักเกณฑ์ในการที่จะคุมประพฤติดังนี้ ^{๘๔}

โดยทั่วไปศาลมีอำนาจในการคุมความประพฤติจำเลยผู้กระทำความผิดอาญาได้ทุกคดียกเว้นแต่

(1) ผู้กระทำความผิดอาญาร้ายแรงระดับ A หรือ B และจำเลยเป็นบุคคลธรรมดา

^{๘๒} Model Penal Code Section 2.07 (4) (c)

^{๘๓} Model Federal Criminal Procedure Code มาตรา 3551 ดูภาคผนวก

^{๘๔} Model Federal Criminal Procedure Code มาตรา 3561 ดูภาคผนวก

- (2) ผู้กระทำความผิดสำหรับความผิดที่ไม่สามารถจะคุมประพฤติได้
- (3) จำเลยต้องคำพิพากษาให้จำคุกในเวลาเดียวกันสำหรับฐานความผิดเดียวกัน หรือต่างกัน

ศาลมีอำนาจในการกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติมีดังนี้

- (1) สำหรับความผิดอาญาร้ายแรง (Felony) ให้ศาลมีอำนาจคุมความประพฤติจำเลยตั้งแต่ 1 - 5 ปี
- (2) สำหรับความผิดเล็ก ๆ น้อย ๆ (misdemeanor) ศาลมีอำนาจคุมความประพฤติจำเลยไม่เกิน 3 ปี
- (3) สำหรับการละเมิดกฎหมายหรือความผิดเล็กน้อย ศาลมีอำนาจคุมความประพฤติจำเลยไม่เกิน 1 ปี

3. การรอกการลงโทษและการคุมประพฤติมาตรา 3651 เป็นบทบัญญัติทั่วไปว่าด้วยการคุมประพฤติ คือ (The Federal Probation Act) ซึ่งพระราชบัญญัติของรัฐบาลกลางบัญญัติว่าการพิพากษาว่ากระทำผิดอาญาที่มีได้มีโทษประหารชีวิต หรือจำคุกตลอดชีวิตศาลมีอำนาจที่จะพิจารณาจำเลยที่กระทำผิดต่อรัฐบาลถ้าพอใจว่าการพิพากษาจะเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ ศาลอาจจะรอกการลงโทษแล้วกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติจำเลยไว้ระยะเวลาหนึ่ง ตามระยะเวลาและเงื่อนไขที่ศาลเห็นว่าเหมาะสมเป็นระยะเวลาไม่เกิน 5 ปี โดยศาลสามารถรอกการลงโทษได้ทั้งโทษจำคุกและโทษปรับ^{๘๕} สำหรับการรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษปรับ ตามโครงสร้างประมวลกฎหมายอาญาไทยนั้นเป็นเรื่องของการรอกการลงโทษโดยมีเงื่อนไข (Condition Suspend Sentence) โทษที่จะรอกการลงโทษได้ต้องเป็นโทษจำคุกเท่านั้น แม้โทษจำคุกเมื่อเปลี่ยนเป็นโทษกักขังแล้วก็รอกการลงโทษไม่ได้ อย่างไรก็ตามกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาในส่วนของโทษปรับทางอาญาศาลสามารถรอกการลงโทษปรับและกำหนดเงื่อนไข

^{๘๕} ดู Model Federal Criminal Code มาตรา 3651

เพื่อคุ้มครองผู้บริโภคที่จะไม่ฝ่าฝืนกฎหมายของรัฐตลอดระยะเวลาของการรอกการลงโทษ เช่นในคดีระหว่าง United States v. Mitsubishi International Corp.,^{๘๘} ซึ่งนิติบุคคลจำเลยกระทำผิดพระราชบัญญัติ Alkin Act หลายกระทง ศาลพิพากษาให้ปรับกระทงละ 20,000 ดอลลาร์ แต่ให้ปรับเพียงกระทงละ 1,000 บาท ส่วนโทษปรับที่เหลือให้รอกการลงโทษและกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคไว้

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่ากฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาศาลสามารถรอกการลงโทษได้ทั้งโทษปรับและโทษจำคุกและสามารถคุ้มครองผู้บริโภคนิติบุคคลได้

ตัวอย่างคดีที่ศาลพิพากษาให้คุ้มครองผู้บริโภคนิติบุคคล

1. United States v. Danilow Pastry Co., Inc., 563 F. Supp. 1159 (S.D.N.Y. 1983) ในคดีนี้บริษัทรับจ้างในธุรกิจขายส่งขนมปัง 6 บริษัท ต้องคำพิพากษาร่วมกับบุคคลธรรมดา 6 คนว่าฝ่าฝืนกฎหมาย Antitrust โดยเจตนาบริษัทเหล่านี้กระทำผิดฐานร่วมกันขึ้นและกำหนดราคาขนมปัง ศาลพิพากษาให้จำเลยจ่ายค่าปรับ และกำหนดเงื่อนไขให้จำเลยทำงานบริการสังคม [Community Service] โดยให้จำเลยบริจาคขนมปังให้แก่องค์กรที่ต้องการ ภายหลังที่ศาลมีคำพิพากษามีปัญหาว่าคำพิพากษาถูกต้องหรือไม่ ศาลพิเคราะห์ว่า คำพิพากษานี้ถูกต้องตามกฎหมาย

2. United States v. Atlantic Richfield Co., 465 F. 2d58 (7th Cir. 1972) ซึ่งบริษัทกระทำผิดปล่อยของเสียอันได้แก่ คราบน้ำมันลงสู่เส้นทางเดินเรือถูกศาลสั่งให้คุ้มครองผู้บริโภคโดยกำหนดเงื่อนไขพิเศษของการคุ้มครองผู้บริโภคให้ก่อตั้งคณะทำงานขึ้นดำเนินการกำจัดคราบน้ำมันให้แล้วเสร็จภายใน 45 วัน

3. United States v. Mitsubishi International Corp., 677 F.2d785 (9th Cir.1982) บริษัทจำเลยต้องคำพิพากษาว่าฝ่าฝืนค่าระวางขนส่งสินค้าที่บัญญัติไว้ใน The Elkins Act หลายกระทง และถูกพิพากษาให้จ่าย

^{๘๘} 18 B Am Jur 2 d Section 2148, P. 971.

ค่าปรับในอัตราขั้นสูง 20,000 ดอลลาร์ในแต่ละกระทง ศาลรอกการลงโทษปรับทั้งหมด คงปรับเพียงกระทงละ 1,000 ดอลลาร์ ในแต่ละคดีและกำหนดเงื่อนไขคุมประพฤติ บริษัท โดยเงื่อนไขพิเศษของการคุมประพฤติคือให้แต่ละบริษัทให้ยืมฝ่ายบริหารแก่ The National Alliane Program for Ex Offender และให้เงิน 10,000 ดอลลาร์สำหรับแต่ละคดีซึ่งเงินดังกล่าวถูกนำมาใช้ในโครงการนี้

4. United States v. Wright Contracting Co., 728 F. 2d648 (4th Cir. 1984) ศาลแขวงพิพากษาว่าจำเลยแต่ละบริษัทในจำนวนสอง บริษัทที่กระทำผิดกฎหมาย Antitrust ให้จ่ายค่าปรับ ศาลให้รอกการลงโทษไว้ และคุมความประพฤติโดยกำหนดเงื่อนไขให้จำเลยให้ความช่วยเหลือเงินจำนวนหนึ่ง แก่องค์กรเพื่อการกุศลของเอกชน

ศาลเห็นว่าวัตถุประสงค์ที่สำคัญของเงื่อนไขนี้ ก็คือการชดใช้ค่าเสียหาย ทางอาญา ดังนั้นเงื่อนไขจึงจะต้องมีลักษณะเหมือนข้อกำหนดว่าด้วยการชดใช้ ค่าเสียหายทางอาญา ซึ่งจำนวนเงินจะต้องกำหนดตามจำนวนค่าเสียหายที่แท้จริง หรือที่ได้รับเนื่องจากผู้กระทำผิด และผู้รับเงินค่าเสียหายดังกล่าวจะต้องเป็น องค์กรที่ได้รับความเสียหาย

5. United States v. John Scher Presents, Inc., 746 F.2d 959 (3rd Cir. 1984) บริษัทจำเลยถูกพิพากษาว่ากระทำผิดโดย ฝ่าฝืนกฎหมาย Antitrust เกี่ยวกับการโฆษณาความสามารถในการแสดงดนตรี ศาลกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมประพฤติ โดยมีเงื่อนไขพิเศษคือให้จำเลยช่วยเหลือ ด้านการบริการและความสามารถในการโฆษณาการแสดงคอนเสิร์ตโดยจ่ายเงิน ให้ 100,000 ดอลลาร์ ให้กับหน่วยงานการกุศลซึ่งได้รับอนุญาตจากศาล

ในการกำหนดเงื่อนไขพิเศษนี้ศาลเห็นว่าเป็นการใช้เงื่อนไขทางการเงิน (monetary condition) ที่บัญญัติไว้ใน 18 U.S.C. section 3651 ศาลพิจารณาว่าเงื่อนไขพิเศษที่ให้จำเลยจ่ายเงินให้การกุศลนั้น เป็นผลสุดท้าย ของเงื่อนไขการบริการสังคม ซึ่งใช้เพื่อวัตถุประสงค์ในการแก้ไขปรับปรุงและ ป้องกันการกระทำผิด ซึ่งปรากฏอยู่ในรูป (Symbolic Restitution)

6. United States v. Prescon Corporation, 695 F.2d 1236 (10th Cir.1982) บริษัทจำเลย 2 บริษัทกระทำผิดโดยละเมิดกฎหมาย คุ้มครองผู้บริโภค ศาลกำหนดเงื่อนไขคุมประพฤติ และมีคำสั่งให้จ่ายค่าปรับ จำนวนมาก ศาลรอกการลงโทษปรับโดยกำหนดเงื่อนไขให้จำเลยวางเงิน เพื่อที่ จะจ่ายให้กับองค์กรของเอกชนตามที่ได้รับการคัดเลือกจากพนักงานคุมประพฤติ

โดยได้รับการอนุญาตจากศาล

7. United States V. Clovis Retail Liquor Dealers Trade Ass'n., 540 F.V.2d 1389 (10th Cir. 1976) จำเลยซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาและบริษัทกระทำผิดละเมิดกฎหมาย Antitrust เกี่ยวกับการขึ้นราคาสุรา ถูกศาลพิพากษาให้คุ้มครองความประพฤติ โทษปรับให้รอการลงโทษและกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุ้มครองความประพฤติ โดยให้จำเลยจ่ายเงินเป็นการชดใช้ค่าเสียหายและบรรเทาผลร้ายให้แก่ Curry-Roosevelt County Council on Alcoholism เงินจำนวนนี้ใช้โดย The Council ในการดำเนินโครงการรักษาและให้ความรู้ในการป้องกันโรคพิษสุราเรื้อรัง

8. United States v. John A. Beck CO., 770 F. 2d 83 (6th Cir. 1985) บริษัทต้องคำพิพากษาว่ากระทำความผิดฐานฝ่าฝืนการควบคุมราคาสินค้าตาม Sherman Anti-trust Act และถูกพิพากษาให้จ่ายค่าปรับ 50,000 เหรียญ แม้ว่าค่าปรับจะไม่ได้รอการลงโทษไว้ แต่คำพิพากษาศาลระบุว่าจำเลยสามารถที่จะลดจำนวนค่าปรับโดยจ่ายเงินให้แก่ผู้คุ้มครองประพฤติหรือผู้ได้รับการพักการลงโทษ ในโครงการฝึกอบรมเพื่อนำไปสู่การว่าจ้างชั่วคราวหรือถาวร ซึ่งจำนวนเงินค่าปรับจะลดลงตามจำนวนที่จ่ายให้แก่บุคคลดังกล่าว

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าโครงสร้างทางกฎหมายการคุ้มครองประพฤตินิติบุคคลนั้นศาลมีอำนาจใช้วิธีการคุ้มครองความประพฤติกับนิติบุคคลได้ ยกเว้นคดีมีความผิดร้ายแรงหรือคดีซึ่งโดยสภาพไม่อาจจะคุ้มครองประพฤติได้ โดยศาลสามารถที่จะรอการลงโทษได้ทั้งโทษปรับและโทษจำคุกจึงทำให้สามารถที่จะรอการลงโทษนิติบุคคลได้ ซึ่งจะเห็นได้ว่าแตกต่างไปจากในประเทศไทย ซึ่งกฎหมายไม่ให้อำนาจศาลในการรอการลงโทษปรับและทำให้ไม่สามารถจะรอการลงโทษนิติบุคคลได้

ในส่วนของคดีที่ศาลใช้การคุ้มครองประพฤตินิติบุคคลนั้นส่วนใหญ่ เป็นคดีที่เกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค คดีที่เกี่ยวกับการผูกขาดในการค้าและคดีที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นความผิดทางการปกครองซึ่งรัฐมีนโยบายที่จะควบคุมเพื่อป้องกันสาธารณสุขและมีลักษณะคล้ายกับคดีที่ให้นิติบุคคลรับผิดชอบในทางอาญาในประเทศไทย ซึ่งแม้จะต้องรับผิดชอบในความผิดที่เป็นความผิดอาญาโดยตรงอยู่บ้าง แต่ก็จะมีปริมาณน้อยกว่าความผิดที่เป็นนโยบายทางอาญา

3.2.6 วิธีการและเงื่อนไขในการคุมประพฤตินิติบุคคล

การคุมประพฤตินิติบุคคลมีวิธีการและเงื่อนไขในการคุมประพฤตินิติบุคคล แบ่งได้ดังนี้

3.2.6.1 วิธีการคุมประพฤตินิติบุคคล ได้แก่วิธีการในการคุมประพฤตินิติบุคคล ซึ่งสามารถที่จะแยกได้เป็น 2 กระบวนการใหญ่ ๆ ด้วยกัน คือ

ก. กระบวนการสืบเสาะและพินิจ (Presentence Investigation) เป็นกระบวนการคัดเลือกนิติบุคคลเข้าสู่กระบวนการคุมประพฤติ โดยที่จำเลยกระทำความผิดและถูกฟ้องศาล ศาลอาจจะสั่งให้พนักงานคุมประพฤติ หรือเจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้ดำเนินการสืบเสาะรวบรวม พยานหลักฐานต่าง ๆ เกี่ยวกับนิติบุคคลจำเลย เช่น รวบรวมหลักฐานเกี่ยวกับการจัดตั้ง วัตถุประสงค์ของนิติบุคคล การดำเนินกิจการ และประวัติการกระทำความผิดของนิติบุคคลที่ผ่านมา พฤติการณ์แห่งคดี และข้อเท็จจริงอื่น ๆ ที่น่าจะเกี่ยวข้องกับการกระทำผิด ทำรายงานการสืบเสาะและพินิจ (Presentence Investigation Reports) เสนอศาลเพื่อประกอบการพิจารณาทำคำพิพากษาต่อไป

ข. กระบวนการควบคุมและสอดส่อง (Supervision) เป็นกระบวนการภายหลังจากที่ศาลมีคำพิพากษาแล้ว ซึ่งศาลอาจจะพิพากษาให้ลงโทษและรอกการลงโทษไว้โดยกำหนดเงื่อนไขให้นิติบุคคลปฏิบัติ ซึ่งเงื่อนไข อาจจะกำหนดเพียงข้อเดียวหรือหลายข้อก็ได้ตามความเหมาะสม สำหรับความผิดนั้น ๆ เช่นในคดีที่นิติบุคคลปล่อยน้ำเสียลงทะเลนั้น อาจจะกำหนดเงื่อนไขให้นิติบุคคลกำจัดคราบน้ำมันเป็นต้น กระบวนการควบคุมและสอดส่องนั้น อาจจะประกอบด้วย

1. การรายงานกิจการของนิติบุคคล ซึ่งมีใช้การที่ผู้จัดการ

หรือผู้แทนนิติบุคคลไปรายงานตัวตามระยะเวลาที่ศาลจะเห็นสมควรกำหนดไว้⁸⁷ แต่เป็นการรายงานด้านต่าง ๆ ของนิติบุคคล เช่น รายงานด้านการเงินการบัญชี แผนงาน และการกระทำผิดตลอดจนการปฏิบัติตามคำสั่งศาล

2. การให้คำปรึกษาแนะนำ พนักงานคุมประพฤติซึ่งประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิด้านต่าง ๆ จะทำหน้าที่ควบคุมและสอดส่องโดยเข้าตรวจสอบการดำเนินงานของนิติบุคคลเป็นระยะ ๆ เช่น ตรวจสอบด้านการบัญชี ด้านผลิตภัณฑ์ คำปรึกษาแนะนำด้านต่าง ๆ เช่น ด้านกฎหมาย การบัญชี เพื่อให้นิติบุคคลดำเนินกิจการให้ถูกต้องตามกฎหมาย ตลอดจนเข้าช่วยเหลือในการแก้ไขปรับปรุง โครงสร้างและวินัยของนิติบุคคลอันนำมาซึ่งการกระทำผิดกฎหมาย

การคุมประพฤตินิติบุคคลประกอบด้วย 2 กระบวนการ คือ กระบวนการ สืบเสาะและพินิจซึ่งมีผลดีในการที่จะทำให้ศาลทราบรายละเอียดเกี่ยวกับนิติบุคคล ได้เป็นอย่างดี เพื่อที่จะใช้ดุลพินิจในการลงโทษอย่างเหมาะสม ส่วนกระบวนการ ควบคุมและสอดส่องจะทำให้สามารถติดตามควบคุมการดำเนินงานกิจการของนิติบุคคล ให้ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ศาลกำหนด

3.2.6.2 เงื่อนไขการคุมประพฤตินิติบุคคล คือ ข้อกำหนดต่าง ๆ ซึ่งศาลกำหนดให้ผู้ถูกคุมความประพฤติปฏิบัติตาม ศาลอาจจะกำหนดเพียงข้อเดียวหรือหลายข้อก็ได้ แต่เงื่อนไขของการคุมประพฤติจะต้องไม่มากนักแน่นอน เป็นจริง และเป็นไปในทางบวกมากกว่าทางลบตลอดจนต้องไม่เคลือบคลุมและกำกวม ซึ่งเงื่อนไขของการคุมประพฤตินิติบุคคลก็คล้ายคลึงกับเงื่อนไขการคุมประพฤติของบุคคลธรรมดาที่กล่าวมาแล้วในบทที่ 2 นั้นเอง เว้นแต่ข้อกำหนดเงื่อนไขใดซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะตัวของบุคคลธรรมดาเท่านั้น ตัวอย่างเช่น

⁸⁷ Frank Parkin, "Corporate Crime" Power, Crime, and Mystification, P. 72.

เงื่อนไขที่ห้ามผู้ถูกคุมความประพฤติเสพยาเสพติดให้โทษ ห้ามเที่ยวเตร่ในเวลากลางคืน เป็นต้น เงื่อนไขการคุมประพฤตินิติบุคคลมีดังนี้

พระราชบัญญัติวิธีดำเนินการคุมประพฤติของประเทศสหรัฐอเมริกา (The Federal Probation Act 1988) บัญญัติไว้ใน Model Federal Criminal Procedure Section 3651-3653 และต่อมา Sentencing Reform Act Guideline ได้กำหนดเงื่อนไขซึ่งเป็นเงื่อนไขบังคับ และเงื่อนไขพิเศษไว้โดยกำหนดเป็นเงื่อนไขว่าด้วยการคุมประพฤติไว้หลายข้อด้วยกัน ซึ่งในที่นี้จะขอนำเงื่อนไขที่เหมาะสมและที่ศาลนิยมใช้กับนิติบุคคลมากกว่า ซึ่งมีดังนี้

ก. ให้นิติบุคคลรายงานกิจการของนิติบุคคลต่อพนักงานคุมประพฤติ เงื่อนไขนี้มีลักษณะคล้ายกับการรายงานตัวของผู้ถูกคุมประพฤติซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาอันจะทำให้พนักงานคุมประพฤติทราบถึงการดำเนินการของนิติบุคคลในด้านต่าง ๆ เช่น การบัญชี บุคลากร งบดุลของนิติบุคคล การดำเนินการของนิติบุคคล การกระทำความผิดของนิติบุคคลในกรณีที่ไม่กระทำผิดซ้ำอีก เงื่อนไขนี้เป็นเงื่อนไขทั่วไปซึ่งจะทำให้พนักงานคุมประพฤติสามารถที่จะมีอำนาจเข้าไปติดตามควบคุมนิติบุคคลได้ใกล้ชิดมากขึ้น

อนึ่ง การรายงานกิจการของนิติบุคคลนี้อาจกระทำโดยผู้แทนของนิติบุคคลอื่นได้แก่ผู้แทนบริษัท ห้างหุ้นส่วนจำกัด แต่อย่างไรก็ตามการรายงานกิจการของนิติบุคคลนี้มีไว้เป็นการรายงานตัวของผู้จัดการบริษัทที่ไปรายงานความประพฤติของผู้แทนนิติบุคคลต่อพนักงานคุมประพฤติท้องถิ่น เพื่อเป็นการยืนยันว่าไม่ได้กระทำผิดอีก แต่จะเป็นรายงานการดำเนินการของนิติบุคคล ^{๘๘}

^{๘๘} Frank Parkin, "Corporate Crime" Power, Crime, and Mystification, P. 72.

ข. ให้นิติบุคคลจำเลยเชื่อฟังกฎหมายท้องถิ่น กฎหมาย มลรัฐและกฎหมายสาธารณรัฐ เงื่อนไขนี้เป็นเงื่อนไขทั่วไปที่ให้นิติบุคคลเชื่อฟัง และปฏิบัติตามกฎหมายของมลรัฐหรือสาธารณรัฐอื่น เป็นที่ตั้งที่ตั้งหรือที่นิติบุคคล ประกอบกิจการอยู่^{๘๐}

ค. ศาลตั้งคณะพนักงานคุมประพฤติเพื่อคุมประพฤตินิติบุคคล ศาลจะตั้งคณะพนักงานคุมประพฤติซึ่งประกอบด้วย สมุห์บัญชี นักกฎหมาย นายช่างหรือวิศวกร นักเคมี นักฟิสิกส์ นักวิทยาศาสตร์และผู้ทรงคุณวุฒิด้านอื่น ๆ ซึ่งคณะบุคคลผู้ทรงคุณวุฒิด้านต่าง ๆ เหล่านี้ จะคอยควบคุมและตรวจสอบ การดำเนินงานและองค์ประกอบอื่น ๆ ซึ่งอาจจะเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของนิติบุคคล โครงการวิจัย กลยุทธ์ต่าง ๆ โครงสร้างในการควบคุมและสั่งการของนิติบุคคล และโครงสร้างหรือองค์ประกอบอื่น ๆ อันเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด ครั้งก่อนของนิติบุคคลและเป็นการรับรองว่านิติบุคคลจะไม่ปฏิเสธที่จะปฏิบัติตาม คำสั่งโดยปราศจากการเสี่ยงต่อการเพิกถอนคุมประพฤติและนำคดีสู่ศาลเพื่อ พิพากษาใหม่^{๘๐}

ง. ให้นิติบุคคลกระทำงานบริการสังคม (Community Service)

การทำงานบริการสังคมเป็นเงื่อนไขหนึ่งของการคุมประพฤติที่ ศาลใช้มาก เพราะสามารถใช้ได้เหมาะสมและเห็นเป็นรูปธรรม อีกทั้งยังสามารถ ควบคุมวัตถุประสงค์ของการลงโทษได้ดีประกอบด้วยรากฐาน 2 ประการ ที่มี

^{๘๐} The Administrative Office of the United States Courts, Division of Probation, Community Service : A Guide for Sentencing and Implementation, P. 29.

^{๘๐} Frank Parkin, "Corporate Crime" Power, Crime, and Mystifications, P. 72.

ประโยชน์สำหรับการควบคุมและสอดส่องจำเลยคือ ^{๐๑} จำนวนชั่วโมงที่ศาลให้ทำงานบริการสังคมและระยะเวลาที่จำกัดสำหรับการทำงานบริการสังคม ในการกำหนดให้กระทำงานตามคำสั่ง สิ่งที่สำคัญที่สุดที่ศาลจะต้องปฏิบัติก็คือการกำหนดจำนวนชั่วโมงที่ให้จำเลยกระทำงานบริการสังคม ซึ่งในการตัดเลือกงานนั้นจะต้องได้รับความเห็นชอบจากตัวจำเลยด้วย โดยทั่ว ๆ ไปบุคคลธรรมดาจะถูกศาลสั่งให้ทำงานบริการสังคมเป็นจำนวนชั่วโมงที่กำหนดไว้แน่นอน ส่วนในกรณีของบริษัทจะให้งานทำ แต่ก็ไม่ใช่กฎที่ตายตัว ศาลอาจจะเลือกที่จะกำหนดงานเป็นสิ่งที่สำคัญที่งานนั้นจะต้องเหมาะสมตามคำสั่ง การกระทำงานบริการสังคมของนิติบุคคลศาลอาจจะให้นิติบุคคลสร้างโรงพยาบาล หรือจ่ายเงินสำหรับการสร้างถนนหรือโรงเรียนสำหรับเด็กหรือจัดตั้งห้องสมุด ^{๐๒} ซึ่งเงื่อนไขการให้นิติบุคคลทำงานบริการชุมชนเป็นเงื่อนไขที่ใช้บังคับมากเงื่อนไขหนึ่งเนื่องจากการลงโทษจะปรากฏเห็นเป็นรูปธรรมมากกว่าเงื่อนไขอื่น ๆ

ตัวอย่างเช่นในคดี *United States v. Danilow Pastry Co.*, บริษัทขายส่งขนมปัง 6 บริษัท ถูกพิพากษาว่ากระทำผิดกฎหมาย Antitrust ศาลสั่งให้จำเลยจ่ายค่าปรับและให้กระทำงานบริการชุมชนโดยส่งขนมปังให้แก่องค์กรที่ต้องการ ^{๐๓}

The Sentencing Reform Act กำหนดให้การบริการสังคมเป็นเงื่อนไขของการคุมประพฤติและการปล่อยตัวคุมประพฤติและทำงานบริการสังคมปรับ การชดใช้ค่าเสียหายทางอาญา เป็นเงื่อนไขบังคับของการคุมประพฤติสำหรับความผิดอาญาร้ายแรง Felony บทบัญญัติของ The Sentencing Reform

^{๐๑} The Administrative Office of the United States Courts, Division of Probation, Community Service : A Guide for Sentencing and Implementation, P. 7.

^{๐๒} Frank Parkin, "Corporate Crime" Power, Crime, and Mystifications P. 72.

^{๐๓} 563 F Supp 1159, (S.D.N.Y. 1983)

Act กระตุ้นการใช้โครงการบริการสังคมและยอมรับว่าการบริการสังคมสามารถบรรลุมิติวัตถุประสงค์ เพื่อป้องกัน (deter) ลงโทษ (Punish) หรือแก้ไขปรับปรุง (Reparation) และในเวลาเดียวกันเป็นประกันว่าผู้กระทำผิดจะได้รับโทษโดยสาธารณะ ^{๐๔}

ในคดีที่นิติบุคคลทำงานบริการสังคมที่งานต่าง ๆ หรือโครงการต้องการเกี่ยวข้องกับเวลาของคณะทำงานของบริษัท เงินทุนหรือทรัพยากรอื่น ๆ ศาลอาจจะตั้งองค์กรของชุมชนเพื่อที่จะร่วมมือและตรวจตรางานบริการนั้น แต่ละองค์กรสามารถที่จะทำให้โครงการนั้นคุ้มค่าและมีประโยชน์ต่อสาธารณะและกระทำการตามที่ได้รับการมอบหมาย มีความจำเป็นในการจัดการเงินทุนและทรัพยากร

ในแต่ละคดีที่ศาลมีคำสั่งให้คุณประพฤตินักงานคุณประพฤตินักงานจะเป็นตัวแทนของศาลที่จะเป็นประกันได้ว่านิติบุคคลและหน่วยงานเข้าใจในหน้าที่และบทบาทของตนในโครงการทำงานบริการสังคม อาจจะเป็นประโยชน์ในการที่จะเตรียมตารางความตกลงเกี่ยวกับความรับผิดชอบแต่ละฝ่ายลงนามโดยตัวแทนผู้ได้รับมอบอำนาจและยื่นต่อศาลเพื่อให้การอนุญาต ^{๐๕}

โดยที่โครงการบริการสังคมแต่ละโครงการอาจจะก่อให้เกิดการให้สิ่งของที่มีค่าหรือมีประโยชน์ต่อชุมชน ดังนั้น จึงมีองค์กรมากกว่า 1 องค์กร ที่ต้องการจะได้รับแต่งตั้งเป็นผู้รับผิดชอบดังนั้นเพื่อที่จะเป็นการหลีกเลี่ยงการถูกกล่าวหาว่าเกิดความล่าเอียง หรือความขัดแย้งของผู้ที่มีผลประโยชน์ ศาลอาจจะอนุญาตให้บริษัทเป็นผู้เลือกองค์กรหรือจะขอให้คณะกรรมการขององค์กร

^{๐๔} Probation Division, Administrative Office of the United States Courts, Implementing Community Service The Referral Process In Federal Probation, (USA : V.3 No. March 1983. P. 3.

^{๐๕} Frank Parkin, "Corporate Crime" Power, Crime, and Mystifications, Ibid, P. 73.

ผลประโยชน์สาธารณะเป็นผู้เลือก ศาลจะพิจารณาแต่งตั้งคณะกรรมการจาก ทั้งสองฝ่ายหรือตัวแทนของชุมชนเพื่อคัดเลือกและตรวจตราโครงการ ช่างาน ประชาสัมพันธ์ โครงสร้างการบังคับบัญชา และองค์ประกอบของโครงสร้างอื่น ๆ ซึ่งอาจเกี่ยวข้องกับการกระทำผิดของบริษัทในครั้งก่อน และจะให้คำแนะนำ แก่นิติบุคคลซึ่งนิติบุคคลไม่สามารถที่จะเลี่ยงในการปฏิบัติโดยปราศจากการเสี่ยง ในการเพิกถอนการคุมประพฤติ และถูกนำคดีสู่ศาลเพื่อพิจารณาพิพากษาใหม่ ตัวอย่างคำสั่งศาลที่คุมประพฤตินิติบุคคลโดยให้ดำเนินการตามโครงการ บริการสังคมของบริษัท ^{๑๖}

จำเลยจะต้องจ่ายค่าปรับจำนวน 200,000 ดอลลาร์ ภายใต้เงื่อนไข ที่บริษัทจะต้องจ่ายเงินจำนวน 50,000 ดอลลาร์ ส่วนค่าปรับที่เหลือให้รอการ ลงโทษไว้และบริษัทจำเลยอยู่ภายใต้การคุมประพฤติเป็นเวลา 5 ปี ตามเงื่อนไข และระยะเวลาดังนี้

1. บริษัทจะเชื่อฟังกฎหมายของท้องถิ่น มลรัฐและรัฐบาลกลาง
2. บริษัทจำเลยจะกระทำงานตามโครงการบริการสังคมโดยมอบแรงงาน หรือให้การฝึกหัดงานสำหรับผู้กระทำผิดโดยการรับผู้กระทำผิดเข้ารับการฝึกอบรมเป็น จำนวน 25 ครั้ง ตลอดเวลาของการคุมประพฤติ
3. บริษัทจำเลยจะมอบหมายการเลือกสรร และการกำหนดหน้าที่ของ จำเลยไว้ในความดูแลขององค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไร ซึ่งได้รับการตั้งให้เป็น หน่วยงานที่สนับสนุนโครงการนี้ ความก้าวหน้าของโครงการจะรายงานให้พนักงาน คุมประพฤติทราบปีละ 2 ครั้ง (ทุก 6 เดือน)
4. ในการกระทำงานบริการสังคมตามคำสั่งศาลบริษัทจำเลยจะไม่ ไล่ออก ปลดออก หรือเลิกจ้างงานตลอดจนปฏิเสธที่จะว่าจ้างลูกจ้าง ด้วยเหตุผล

^{๑๖} The Administrative Office of the United States Court, Division of Probation, Community Service : A Guide for Sentencing and Implementation P. 29.

ที่บริษัทจ่ายเลยเป็นหนี้ซึ่งเกิดจากการทำงานตามโครงการบริการสังคม

5. บริษัทจ่ายเลยจะให้เวลาและทรัพยากรต่าง ๆ ที่จำเป็นตลอดจนเงินทุนเพื่อที่จะสนับสนุนโครงการแก่คณะทำงานบริการสังคมของนิติบุคคล

6. ในการสนับสนุนความช่วยเหลือขององค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไร บริษัทจ่ายเลยจะจ่ายเงินให้กับองค์กรดังกล่าวเป็นจำนวนเงิน 30,000 ดอลลาร์ต่อปี เพื่อชดเชยค่าใช้จ่ายในการสนับสนุนงานบริการต่าง ๆ

7. บันทึกการตกลงเข้าร่วมโครงการ จะต้องจัดเตรียมให้เสร็จภายในระยะเวลา 30 วัน นับตั้งแต่วันที่ศาลมีคำสั่ง โดยจะแจกแจงความรับผิดชอบของบริษัทและองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไร ซึ่งจะเสนอให้ศาลอนุญาตต่อไป

8. โครงการบริการสังคมจะอยู่ภายใต้การควบคุมและสอดส่องของพนักงานคุมประพฤติผู้ที่จะเสนอรายงานความก้าวหน้าในการเข้าร่วมโครงการให้แก่ศาลทราบทุก 6 เดือน และเมื่อสิ้นสุดระยะเวลาตามโครงการ

จ. ให้นิติบุคคลชดเชยค่าเสียหายทางอาญา (Restitution) การให้ชดเชยค่าเสียหายทางอาญา นั้นเป็นเงื่อนไขหนึ่งของการคุมประพฤติซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าเป็นเงื่อนไขการคุมประพฤติที่สมบูรณ์^{๑๗} ปรากฏแพร่หลายในต่างประเทศ ซึ่งศาลสามารถที่จะสั่งให้บริษัทชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายได้โดยตรง^{๑๘} โดยกำหนดให้จ่ายค่าเสียหายทางอาญา ทั้งนี้เพื่อหลีกเลี่ยงการดำเนินคดี (restitution) ทางแพ่งซึ่งผู้เสียหายมักจะแพ้คดี เนื่องจากเป็นการยากที่ผู้เสียหายจะต่อสู้คดีกับนิติบุคคลซึ่งมีความสุขรอบคอบกว่า ยกตัวอย่างเช่น ในปี 1983 วุฒิสมาชิก (MP) แจ็ค เอสเลย์ ใช้ความพยายามที่ให้ประกันแก่สาธารณชน โดยยื่น Medicin Bill ผ่านรัฐสภาซึ่งจะสั่งให้นิติบุคคลที่จำหน่ายยาพิษโดยตรงตั้งกองทุนชดเชยค่าเสียหาย (No-blame Compensation Fund) เพื่อให้ผู้เสียหายเรียกร้องค่าเสียหายได้จากนิติบุคคลโดยไม่ต้องเผชิญกับการพิสูจน์ว่านิติบุคคลเป็นฝ่ายประมาทในการกระทำผิดเนื่องจาก

^{๑๗} 21 Am Jur 2d section 572, P. 936.

^{๑๘} 18 B Am Jur 2d Section 2148, P. 971.

การพิสูจน์ว่ากระทำโดยประมาทเป็นเรื่องที่ยาก

ตัวอย่างเช่น คดีระหว่าง United States v. Prescon Corp. ซึ่งการชดใช้ค่าเสียหายทางอาญานี้จะกำหนดให้จากให้แก่ผู้เสียหายและเงินกองทุนนั้นจะต้องจ่ายให้แก่ผู้เสียหายโดยตรงไม่สามารถที่จะจ่ายให้กลุ่มบุคคลซึ่งมิใช่ผู้เสียหายที่แท้จริง

ฉ. เงื่อนไขการแก้ไขหรือบรรเทาความเสียหายที่เกิดขึ้น (Reparation) การคุ้มครองประพฤติก่อนการกำหนดเงื่อนไขให้แก้ไขหรือบรรเทาความเสียหายที่เกิดขึ้น (Reparation) นั้น เป็นการป้องกันการกระทำผิด โดยเฉพาะเจาะจง (Specific Prevention) ซึ่งบางครั้งอาจจะไม่รู้จักกันเป็นที่แพร่หลายนัก^{๑๐} ในหลายเขตอำนาจศาลไม่ได้ใช้การคุ้มครองประพฤติก่อนแต่ในบางศาลมีการใช้เงื่อนไขนี้ในบางครั้ง ดังตัวอย่างเช่น คดี United States v. Atlantic Richfield Co.,^{๑๐๐} ซึ่งในคดีนี้บริษัทผู้กระทำผิดทำน้ำมันรั่วไหลออกจากถังเก็บน้ำมันลงสู่เส้นทางเดินเรือ ศาลชั้นต้นพิพากษาว่าจำเลยกระทำผิดต่อพระราชบัญญัติป้องกันมลภาวะ (Pollution legislation) และพิพากษาให้คุ้มครองความประพฤติจำเลยภายใต้พระราชบัญญัติคุ้มครองประพฤติก่อน (18 USC มาตรา 3651) ตามเงื่อนไขของการคุ้มครองประพฤติก่อนที่จำเลยถูกกำหนดให้ดำเนินการกำจัดคราบน้ำมันที่รั่วไหลในสถานที่ดังกล่าวอันเป็นผลเนื่องจากการกระทำผิด โดยให้กระทำไปแล้วเสร็จภายในระยะเวลา 45 วัน และถ้าเงื่อนไขดังกล่าวบริษัทกระทำไม่สำเร็จคณะพนักงานคุ้มครองประพฤติก่อนพิเศษซึ่งได้รับการแต่งตั้งขึ้นก็จะรายงานให้ศาลทราบ ในการอุทธรณ์ศาลอุทธรณ์มีคำพิพากษา

^{๑๐} W.B. Fisse, "The Social Policy of Corporate Criminal Responsibility, Adelaide Law Reveiw Vol 6 Issue 3, 1978, P. 388.

^{๑๐๐} (CA 7I11) 465 F2d 58.

ว่าศาลสามารถที่จะใช้พระราชบัญญัติวิธีดำเนินการคุมประพฤติกับบริษัทจำเลยได้

ซ. ให้นิตบุคคลเสียค่าปรับ (Fine) ศาลอาจจะกำหนดเงื่อนไขให้นิตบุคคลจ่ายค่าปรับโดยเป็นเงื่อนไขหนึ่งของการคุมประพฤติได้¹⁰¹ นอกจากนี้ยังมีเงื่อนไขอื่น ๆ ที่น่าสนใจซึ่งน่าจะนำไปปรับใช้คือ

ผู้ถูกคุมประพฤติจะต้องจ่ายเงินจำนวน 10 ดอลลาร์ต่อเดือนให้รัฐพลอริดาตามคำสั่งให้คุมประพฤติ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของค่าใช้จ่ายในการควบคุมและสอดส่องผู้ถูกคุมความประพฤติในระหว่างที่คุมความประพฤติ ยกเว้นค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ซึ่งได้รับการยกเว้นจากสำนักงานคุมประพฤติและพักการลงโทษมลรัฐพลอริดา¹⁰² ดังนั้นในกรณีของนิตบุคคลนั้นน่าจะได้มีการกำหนดค่าธรรมเนียมในการคุมประพฤตินิตบุคคลซึ่งกระทำความผิดเพื่อลดค่าใช้จ่ายจากเงินงบประมาณของรัฐ เนื่องจากการคุมประพฤตินิตบุคคลนั้นค่าใช้จ่ายจะสูงกว่าการคุมประพฤตินิตบุคคลธรรมดา อีกทั้งยังจะเป็นมาตรการบังคับให้เกิดความเกรงกลัวและปฏิบัติตามข้อกำหนดเงื่อนไขได้มากขึ้นและยังจะเป็นหลักประกันว่าสังคมจะไม่ต้องจ่ายค่าใช้จ่ายในการแก้ไขปรับปรุงนิตบุคคลโดยตรง¹⁰³

เงื่อนไขการคุมประพฤตินั้นเป็นกิจกรรมที่ให้นิตบุคคลปฏิบัติในระหว่างการคุมประพฤติซึ่งอาจจะแตกต่างจากเงื่อนไขการคุมประพฤตินิตบุคคลธรรมดาบ้างตามสภาพที่เหมาะสมสำหรับนิตบุคคล การกำหนดเงื่อนไขไว้หลายข้อทำให้ศาลสามารถใช้การคุมประพฤติได้อย่างกว้างขวางมากขึ้น

¹⁰¹ Christopher A.Wray, "Corporation Probation Under the New-Organization Sentencing Guidelines", P. 2077

¹⁰² Peter C. Kratcoski and Donald B. Walker, America Process and Issues P. 208.

¹⁰³ Frank parkin, "Corporate Crime" Power, Crime, and Mustification P. 72.

3.2.7 รูปแบบของคดีที่ใช้วิธีการคุมประพฤตินิติบุคคล

เนื่องจากคดีที่ให้นิติบุคคลต้องมีความรับผิดชอบทางอาญานั้น เป็นคดีที่เกี่ยวข้องกับด้านเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นการคุมประพฤติซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการที่ปกป้องและคุ้มครองสังคมให้ปลอดภัยจากภัยอาชญากรรม รูปแบบของคดีจึงเป็นคดีที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร ในประเทศสหรัฐอเมริกากฎหมายของรัฐบาลกลาง (Federal States) ให้นิติบุคคลรับผิดชอบทางอาญาในความผิดที่ต้องการเจตนาและไม่ต้องการเจตนาซึ่งอาจใช้วิธีการคุมประพฤตินิติบุคคลได้หลายประเภทดังต่อไปนี้คือ ¹⁰⁴

1. ความผิดฐานไม่เชื่อฟังหรือพยายามหลีกเลี่ยงพระราชบัญญัติต่าง ๆ และคำสั่งอื่น ๆ ของศาล
2. ความผิดฐานสมคบกันกระทำความผิด (Conspiracy)
3. การให้สินบนหรือร่วมกันให้สินบนเจ้าหน้าที่ของรัฐ (Bribery on Conspiracy to bribe public officials)
4. กระทำความผิดที่เกี่ยวข้องกับยารักษาโรค
5. กระทำการอันเป็นการก่อให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญแก่สาธารณะ (maintaining a public nuisance)
6. ฝ่าฝืนใบอนุญาตและกฎข้อบังคับของรัฐ
7. ฝ่าฝืนกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค
8. ฝ่าฝืนกฎหมายป้องกันการผูกขาด (Antitrust)
9. ฝ่าฝืนกฎหมายเกี่ยวกับสุรา (Liquor Law Violation)
10. ความผิดฐานลักทรัพย์ ถ้าพนักงานของนิติบุคคลกระทำโดยนิติบุคคลให้อำนาจ (authorized) หรือยินยอม (acquiesced) ในการกระทำอาชญากรรม

11. การข่มขู่ ซึ่งการกระทำนั้นได้รับอำนาจ (authorized) ได้ร้องขอ (requested) หรือได้สั่งโดยตัวแทนผู้จัดการซึ่งรับผิดชอบในการควบคุมและดูแลนิติบุคคล
12. การได้มาซึ่งเงินตราโดยการหลอกลวง ฉ้อโกง (False pretenses)
13. อาชญากรรมที่กระทำผิดกฎหมายของรัฐบาลกลาง เช่น พระราชบัญญัติที่คุ้มครองความปลอดภัยและสุขลักษณะในการทำงาน (the Occupational Safety and Health Act)

อาชญากรรมทั้งหมดที่กล่าวมาแล้วเกิดขึ้นจากแรงจูงใจทางเศรษฐกิจ และเป็นสิ่งที่สังเกตว่าความรับผิดชอบทางอาญาของบริษัท มักจะพบว่าเป็นความผิดด้านการค้าและเกิดจากแรงจูงใจในการต้องการที่จะได้มาซึ่งผลกำไร¹⁰⁵ ในประเทศสหรัฐอเมริกาในรูปแบบคดีที่นิติบุคคลจะต้องรับผิดชอบทางอาญานั้นเป็นคดีกระทบต่อเศรษฐกิจและผู้บริหารและสาธารณชนตลอดจนคดีที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

การคุมประพฤติอาจจะกำหนดแม้ว่าจำเลยจะถูกลงโทษปรับหรือจำคุกหรือทั้งสองประเภท ถ้าความผิดมีโทษปรับและจำคุกศาลจะลงโทษปรับและกำหนดเงื่อนไขการคุมประพฤติแทนที่จะจำคุกจำเลย¹⁰⁶

ในกรณีที่เป็นนิติบุคคล ศาลอาจจะคุมประพฤตินิติบุคคลภายใต้ The Federal Probation Act มาตรา 3651¹⁰⁷ เช่นคดี United States v. Atlantic Richfield Co.¹⁰⁸

¹⁰⁵ 21 Am Jur 2d Section 569, Ibid, P. 931.

¹⁰⁶ 18B Am Jur 2d Section 2148 P. 971.

¹⁰⁷ (CA 7 I11) 465 F 2d 58.

¹⁰⁸ 18B Am Jur 2d Section 2148 P. 971.

จะเห็นได้ว่ารูปแบบของคดีที่ใช้ในการคุมประพฤตินิติบุคคลในประเทศสหรัฐอเมริกา คดีส่วนใหญ่จะเป็นคดีที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและทรัพยากร ตลอดจนคดีที่กระทบกระเทือนต่อความสงบสุขของสาธารณชนมากกว่าคดีที่เป็นความผิดทางอาญาโดยตรง

สำหรับในประเทศไทยก็เช่นเดียวกันส่วนใหญ่จะเป็นคดีที่เป็นนโยบายทางอาญา มากกว่าจะเป็นคดีที่เป็นความผิดทางอาญาโดยตรง การคุมประพฤติจึงใช้ได้ทั้งคดีที่เป็นความผิดอาญาโดยตรง หรือคดีที่เป็นคดีซึ่งเป็นความผิดซึ่งรัฐมีนโยบายจะปราบปราม อย่างไรก็ตามผู้วิจัยมีความเห็นว่าสมควรนำมาตรการการคุมประพฤตินิติบุคคลมาใช้ในการควบคุมนิติบุคคลซึ่งมุ่งแสวงหาผลกำไรอันได้แก่ห้างหุ้นส่วนจำกัดบริษัท โดยควบคุมคดีที่เกี่ยวกับการทำลายสิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติ

3.2.8 ขั้นตอนการคุมประพฤตินิติบุคคล

1. ขั้นตอนของศาล ขั้นตอนการคุมประพฤตินิติบุคคลนั้น เริ่มต้นจากศาลพิพากษาว่าจำเลยมีความผิดและรอการลงโทษโดยกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมประพฤติจำเลยไว้เพื่อให้นิติบุคคลปฏิบัติ¹⁰⁰ เงื่อนไขอาจจะประกอบด้วยเงื่อนไข เช่น การชดใช้ค่าเสียหายทางอาญาหรือการทำงานบริการสังคมข้อเดียวหรือหลายข้อก็ได้ ขั้นตอนแรกจึงเป็นขั้นตอนของศาลซึ่งอาจจะให้พนักงานคุมประพฤติทำรายงานการสืบเสาะและพินิจก่อนมีคำพิพากษาหรือพิพากษาว่าจำเลยมีความผิดแล้วกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมประพฤติก็ได้ โดยแจ้งให้จำเลยและพนักงานคุมประพฤติกทราบ

¹⁰⁰ Administrative Office of the United States Court, Division of Probation, "Community Service : A Guide for Sentencing and Implementation P. 11.

2. ขั้นตอนของพนักงานคุมประพฤติขั้นตอนการคุมประพฤติ เริ่มต้นจากศาลมีคำสั่งจากนั้นในคดีที่คุมประพฤตินิติบุคคลเมื่อต้องการงานหรือ โครงการ รวมถึงเวลาในการทำงานของพนักงานบริษัท เงินทุนและทรัพยากรอื่น ๆ ศาลอาจจะแต่งตั้งองค์กรในชุมชน (Community Agency) เพื่อที่จะให้ความร่วมมือหรือดูแลการคุมประพฤติ¹¹⁰ องค์กรแต่ละองค์กรจะมีคุณค่าต่อโครงการเพื่อเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะและในคดีที่มีความจำเป็นในการจัดการ เงินทุนและทรัพยากรจะกระทำโครงการต่าง ๆ เป็นที่น่าเชื่อถือและไว้วางใจมากขึ้น พนักงานคุมประพฤติจะเป็นตัวแทนของศาลเพื่อเป็นหลักประกันว่านิติบุคคล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าใจกฎระเบียบและหน้าที่ของตนในการคุมประพฤติ ซึ่งอาจจะเป็นประโยชน์ในการเตรียมบันทึกความตกลงซึ่งลงนามโดยตัวแทนของ ทั้งสองฝ่ายผู้มีอำนาจของบริษัทและยื่นต่อศาลเพื่ออนุญาต พนักงานคุมประพฤติจะ รับผิดชอบในการจัดหาหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องประกอบการพิจารณา อนุญาตของศาล และเป็นผู้ชี้แจงข้อข้องใจความเข้าใจกับผู้ถูกคุมประพฤติและ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติตามเงื่อนไขของศาล

ในการคุมประพฤตินั้นพนักงานคุมประพฤติจะเป็นผู้คอยติดตามควบคุม ผู้ถูกคุมประพฤติให้ปฏิบัติตามเงื่อนไขโดยการรวบรวมรายงานกิจการของบริษัท ตลอดจนออกไปติดตามควบคุมการปฏิบัติตามเงื่อนไขของศาล และทำรายงาน เสนอศาลในกรณีที่จำเป็น ติดต่อประสานงานกับองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไร และหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องซึ่งช่วยในการควบคุมและสอดส่องเพื่อทราบความ เคลื่อนไหวของนิติบุคคลตลอดจนประสานความเข้าใจอันดีระหว่างจำเลยและ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนสุดท้ายของการคุมประพฤติก็น่าจะเป็น การรายงานผลการดำเนินการตามคำสั่งของศาล ศาลที่มีคำพิพากษาอาจต้องการที่จะได้รับทราบข้อมูล เกี่ยวกับการคุมประพฤตินั้นได้แก่ความก้าวหน้าของการคุมประพฤติเป็นระยะ ๆ

¹¹⁰ Ibid, P. 15. (Probation from 42)

และพนักงานคุมประพฤติอาชีพส่งแผนการที่เกี่ยวกับการควบคุมและสอดส่อง และความเห็นของแต่ละคดีเพื่อที่ศาลจะได้ทราบถึงความก้าวหน้าของการคุมประพฤติ โดยอาจจะรายงานให้ศาลทราบปีละ 2 ครั้งหรือ 6 เดือนต่อครั้ง นอกจากนี้จะต้องเป็นผู้รายงานให้ศาลทราบในกรณีที่ว่าเลยไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขเพื่อให้ศาลพิจารณาดำเนินการต่อไปซึ่งศาลอาจจะมีคำสั่งให้ควบคุมการคุมประพฤติต่อไปหรือมีคำสั่งให้เพิกถอนการคุมประพฤติโดยนำโทษที่รอการลงโทษไว้มาลงโทษต่อไป

3.2.9 หน่วยงานที่รับผิดชอบในการคุมประพฤตินิติบุคคล

จากการศึกษาการคุมประพฤติหน่วยงานในการคุมประพฤติของสหรัฐอเมริกาพนักงานคุมประพฤติจะเป็นรูปแบบผสมของรูปแบบดังต่อไปนี้ คือ ¹¹¹

1. หน่วยงานของศาล
2. หน่วยงานอิสระของรัฐ
3. กลุ่มช่วยเหลือเอกชนที่รับค่าใช้จ่ายจากรัฐ
4. อาสาสมัครคุมประพฤติ

ในสหรัฐอเมริกาในการคุมประพฤตินิติบุคคลนั้นหน่วยงานที่รับผิดชอบก็คือ หน่วยงานคุมประพฤติ U.S.P.O. ซึ่งเป็นพนักงานประจำ หรือ (United States Probation Office) ซึ่งนอกจากพนักงานคุมประพฤติอาชีพแล้ว ศาลอาจตั้งพนักงานคุมประพฤติขึ้นจากบุคคลหลาย ๆ อาชีพ เช่น นักบัญชี วิศวกร นักวิทยาศาสตร์ นักกฎหมาย เคมี ฯลฯ หรือผู้ทรงคุณวุฒิด้านอื่น ๆ เพื่อควบคุมการดำเนินกิจการของนิติบุคคลเป็นรายคดีไปก็ได้ ¹¹² ซึ่งศาลจะตั้งบุคคลเหล่านี้

¹¹¹ วิไล จีวังกูร, "การคุมประพฤติผู้ใหญ่ในประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตคณะนิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พ.ศ. 2527), หน้า 54.

¹¹² W.B. Fisse, Ibid, P. 388.

ตามความเหมาะสมสำหรับแต่ละคดีไป

นอกจากนี้ในการกำหนดเงื่อนไขเพื่อให้นิติบุคคลกระทำงานบริการสังคม นั้นยังประกอบด้วย องค์การที่ไม่แสวงหาผลกำไรหรือหน่วยงานที่ศาลตั้งขึ้นเพื่อช่วย ในการควบคุมดูแลการคุมประพฤตินิติบุคคล ¹¹³ ซึ่งการก่อให้เกิดประโยชน์ต่อ ชุมชนนั้นมีองค์การหลายองค์การที่ต้องการจะเป็นผู้รับผลประโยชน์ ดังนั้นเพื่อ หลีกเลี่ยงความขัดแย้งและข้อครหา ศาลอาจจะอนุญาตให้นิติบุคคลเป็นฝ่ายเลือก องค์การที่ได้รับผลประโยชน์ หรือจะให้คณะกรรมการขององค์การสาธารณประโยชน์ เป็นผู้ทำการคัดเลือก ซึ่งศาลสามารถที่จะพิจารณาแต่งตั้งคณะกรรมการซึ่ง ประกอบด้วยตัวแทนในชุมชนเพื่อคัดเลือกองค์การที่เข้าร่วมในโครงการได้ ¹¹⁴

การถือเงินกองทุนในการคุมประพฤตินิติบุคคลนั้น เงินกองทุนที่จ่ายเกี่ยว เนื่องกับการคุมประพฤติบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลนั้น ในการกระทำการบริการ ชุมชนเป็นเงื่อนไขของการคุมประพฤตินั้นจะไม่จ่ายให้แก่ศาล หรือพนักงาน คุมประพฤติเป็นผู้ถือ Canon 5(C) The Code of Conduct สำหรับพนักงาน คุมประพฤติประเทศสหรัฐอเมริกาห้ามพนักงานคุมประพฤติเกี่ยวกับการกระทำซึ่ง เกี่ยวข้องกับความไว้วางใจ โดยปราศจากการได้รับอนุญาตจากศาล ดังนั้น เงินกองทุนแต่ละส่วนจะจ่ายให้แก่องค์การที่รับการแต่งตั้งให้ดำเนินการบริการหรือ ให้ความช่วยเหลือในการเสริมสมรรถภาพของการคุมประพฤติโดยตรง ¹¹⁵

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าหน่วยงานหลักในการคุมประพฤตินิติบุคคลนั้นก็คือ

¹¹³ Administrative Office of the United States Court, Division of Probation, "Community Service : A Guide for Sentencing and Implementation", P. 11.

¹¹⁴ Ibid,

¹¹⁵ Ibid, P. 18.

หน่วยงานคุมประพฤติซึ่งอาจจะ เป็นรูปของหน่วยงานศาลหรือหน่วยงานอิสระของรัฐ โดยมีหน่วยงานหรือองค์กรไม่ได้หวังผลกำไร ตลอดจนผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาต่าง ๆ ที่ ศาลตั้งขึ้น เป็นผู้ช่วยเหลือให้การดำเนินการคุมประพฤติบุคคลไปตามแผนงานการคุม ประพฤติ ซึ่งจะก่อให้เกิดผลในการควบคุมนิติบุคคล เนื่องจากจะมีการตรวจสอบและ คานอำนาจ (Check and Balance) ซึ่งกันและกัน อันจะเป็นการป้องกันความ เสี่ยงหายซึ่งอาจจะเกิดขึ้นได้ เช่น การทุจริตของพนักงาน เป็นต้น การใช้หน่วยงาน ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในการควบคุมนิติบุคคลให้ปฏิบัติตามกฎหมายจึง เป็นการประสานความ ร่วมมือของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนอันเป็นการใช้ทรัพยากรบุคคลที่มีอยู่ให้มาก ที่สุด เพื่อก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการป้องกันอาชญากรรมที่เกิดจากกระทำของ นิติบุคคลโดยเฉพาะนิติบุคคลที่มุ่งแสวงหาผลกำไรอันได้แก่ ห้างหุ้นส่วนจำกัดและ บริษัท

3.2.10 บทบังคับในกรณีที่ไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขของการคุมประพฤติ- นิติบุคคล

ในการคุมประพฤตินั้นองค์ประกอบที่สำคัญส่วนหนึ่งก็คือการควบคุม ผู้ถูกคุมประพฤติให้ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ศาลกำหนด ถ้านิติบุคคลจงใจฝ่าฝืนหรือเพิกเฉย ไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขของการคุมประพฤติ พนักงานคุมประพฤติผู้รับผิดชอบจะเสนอ รายงานต่อศาลเพื่อประกอบการพิจารณาต่อไป ซึ่งศาลอาจจะมีคำสั่งให้ดำเนินการ คุมประพฤติต่อไปโดยกำหนดเงื่อนไขเพิ่มเติมหรือไม่ก็ได้ หรือเพิกถอนการ คุมประพฤติโดยนำโทษที่ได้รอไว้มาลงโทษนิติบุคคลต่อไป ในการฝ่าฝืนเงื่อนไข ของศาลนั้น ภายใต้ Sentencing Reform Act Guideline ศาลอาจขยาย ระยะเวลาการคุมประพฤติได้อย่างน้อย 1 ปี สำหรับความผิด Felonies ซึ่ง ตลอดระยะเวลาการคุมประพฤติศาลอาจลงโทษนิติบุคคลที่ฝ่าฝืนเงื่อนไขโดยการ ขยายระยะเวลาการคุมประพฤติ หรือเพิ่มเติมเงื่อนไขที่รุนแรง หรือยกเลิกการ คุมประพฤติ และทำคำพิพากษานิติบุคคลใหม่ หรือในกรณีที่ฝ่าฝืนเงื่อนไขอย่าง

รายงาน ศาลอาจตั้งคณะกรรมการขึ้นควบคุมและตรวจสอบ ¹¹⁶

จะเห็นได้ว่าในกรณีที่นิติบุคคลไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขของการคุมประพฤติ นั้นในประเทศสหรัฐอเมริกากฎหมายให้อำนาจศาลในการที่จะเพิกถอนการคุมประพฤติ หรือขยายระยะเวลาการคุมประพฤติออกไปและสามารถที่จะตั้งคณะกรรมการเข้าควบคุมการดำเนินงานกิจการของนิติบุคคล ซึ่งจะเป็นการบังคับให้นิติบุคคลปฏิบัติตามได้ อย่างไรก็ตามมาตรการเหล่านี้ น่าจะยังไม่เพียงพอในการบังคับนิติบุคคล จึงควรมีมาตรการอื่น ๆ อีก เช่น เพิ่มเติมเงื่อนไขการคุมประพฤติ หรือใช้มาตรการต่าง ๆ ที่มีอยู่ตาม พ.ร.บ. ที่มีโทษทางอาญามาใช้บังคับ เช่น การปิดกิจการนิติบุคคล การเพิกถอนทางทะเบียน ตลอดจนใช้มาตรการคุมประพฤติหรือมาตรการทางอาญาอื่น ๆ บังคับแก่ผู้แทนนิติบุคคล อันจะส่งผลให้สามารถควบคุมนิติบุคคลให้ปฏิบัติตามกฎหมายได้ดีขึ้น

สำหรับในประเทศไทยก็มีมาตรการหลายประการ เช่น เพิกถอนการจดทะเบียนหรือใบอนุญาต ปรับรายวันหรือรายเดือนเป็นจำนวนเงิน 500 บาท จนกว่าจะปฏิบัติตามหรือตลอดเวลาที่ฝ่าฝืน พักใบอนุญาต ซึ่งมาตรการเหล่านี้สามารถนำมาปรับใช้เพื่อบังคับให้นิติบุคคลปฏิบัติตามเงื่อนไขการคุมประพฤติได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

อนึ่ง มาตรการในการบังคับให้ปฏิบัติตามเงื่อนไขของศาลเป็นมาตรการที่มุ่งจะบังคับต่อนิติบุคคลโดยตรง แต่อย่างไรก็ตามปัจจุบันก็ได้มีการนำมาบังคับต่อกรรมการของนิติบุคคลด้วย เช่น การจำคุก หรือการคุมความประพฤติ กรรมการซึ่งเป็นผู้แทนของนิติบุคคลซึ่งเป็นเรื่องที่น่าจะได้มีการศึกษาต่อไป

3.2.11 ปัญหาและอุปสรรคของการคุมประพฤตินิติบุคคล

ในการคุมประพฤตินิติบุคคล เนื่องจากนิติบุคคลเป็นองค์กรที่ประกอบขึ้นด้วยหน่วยงานต่าง ๆ รวมตัวกันขึ้น ประกอบด้วยพนักงานซึ่งเป็นบุคคล

¹¹⁶ Christopher A. Wray, "Corporation Probation Under the New Organizational Sentencing Guidelines", P. 2029.

ธรรมดาจำนวนมาก การที่จะคุมประพฤตินิติบุคคลนั้นก่อให้เกิดปัญหาและอุปสรรคในด้านต่าง ๆ ดังนี้ คือ

1. ขนาดของนิติบุคคล นิติบุคคลที่ประกอบกิจการในปัจจุบันมีทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่และมีแนวโน้มว่าจะมีขนาดใหญ่มากขึ้น เป็นบริษัทร่วมทุนระหว่างชาติหรือบริษัทต่างประเทศ เข้ามาลงทุน บางบริษัทประกอบกิจการหลายประเภทองค์กรของบริษัทมีความสลับซับซ้อน มีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในด้านต่าง ๆ สูง เช่น ในด้านกฎหมายที่ปรึกษากฎหมายมักจะมาจากผู้พิพากษาในระดับสูงที่เกษียณอายุราชการแล้ว หรืออาจารย์มหาวิทยาลัยซึ่งมีความรู้ความชำนาญรู้ช่องโหว่ของกฎหมายเป็นอย่างดีมีอิทธิพลทางการเมืองเข้าไปมีส่วนสนับสนุนในพรรคการเมืองร่วมจัดตั้งรัฐบาลอันอาจจะมีอิทธิพลต่อหน่วยงานคุมประพฤติได้

2. ปัญหาและอุปสรรคในเรื่องหน่วยงานการคุมประพฤติในส่วนของหน่วยงานนั้นพอจะกล่าวได้ดังนี้ คือ

- ปัญหาเรื่องปริมาณงานมาก เนื่องจากปริมาณงานที่พนักงานคุมประพฤติรับผิดชอบมีปริมาณมากทำให้ไม่สามารถติดตามและควบคุมสอดส่องได้อย่างเต็มที่ส่งผลให้การคุมประพฤติไม่ได้ผลเท่าที่ควร

- ปัญหาเรื่องอุปกรณ์ ในการคุมประพฤตินิติบุคคลนั้นต้องการอุปกรณ์เครื่องมือจำนวนมากในการควบคุมและตรวจสอบการดำเนินงานกิจการของนิติบุคคล อุปกรณ์ต่าง ๆ เป็นอุปกรณ์ที่มีราคาสูง เช่น ในด้านเครื่องมือตรวจภายในโรงงานอุตสาหกรรม

อย่างไรก็ตามการแก้ปัญหาดังกล่าวอาจจะขอความร่วมมือจากส่วนราชการอื่น ๆ เพื่อเข้ามาช่วยเหลือได้ เช่น ขอความร่วมมือจากกระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ตลอดจนจากทบวงมหาวิทยาลัยต่าง ๆ

3. ปัญหาเรื่องความร่วมมือ เนื่องจากการคุมประพฤตินิติบุคคลเจ้าหน้าที่จะต้องเข้าไปตรวจสอบการดำเนินงานกิจการของบริษัทในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการเงิน ด้านโรงงานอาคารสถานที่และเครื่องจักรต่าง ๆ กิจการบางประเภทมีการแข่งขันสูงทำให้นิติบุคคลต้องการปกปิดเพื่อผลประโยชน์ในการแข่งขันทางการค้า นิติบุคคลจึงต้องการที่จะปกปิดและอาจจะเข้าใจว่าเป็นการเข้าไปตรวจเพื่อจับผิดความร่วมมือที่จะได้รับจึงไม่ดีเท่าที่ควรจะเป็น

แนวทางในการแก้ปัญหาควรจะให้พนักงานคุมประพฤติมีอำนาจและหน้าที่เพียงพอในการที่จะปฏิบัติหน้าที่ได้ตามสมควร เช่น

1. ปัญหาเรื่องบุคลากร เนื่องจากการคุมประพฤติ นิติบุคคลเป็นงานที่สลับซับซ้อนยิ่งยากมากกว่าบุคคลธรรมดา บุคลากรอื่นได้แก่ พนักงานคุมประพฤติ อาสาสมัครคุมประพฤติจะต้องมีความรู้ความเชี่ยวชาญ ตลอดจนมีประสบการณ์และมีความอาวุโสพอสมควร จะต้องประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิในด้านต่าง ๆ เช่น วิทยาศาสตร์ วิศวกร เกษีกร สถาปนิก เป็นต้น นอกจากนี้การดำเนินกิจการบริษัทนั้นมีผลตอบแทนค่อนข้างสูง การดำเนินกิจการนิติบุคคลที่หลักเลี้ยงกฎหมายอื่นเป็นการกระทำผิดกฎหมายนั้นก็เพื่อให้ได้มาซึ่งผลกำไรที่มากขึ้น เช่น การไม่ลงทุนสร้างโรงบำบัดน้ำเสียหรือสร้างไว้แต่ไม่เปิดเครื่องหรือเปิดเดินเครื่องเวลาที่เจ้าพนักงานไปตรวจเท่านั้น เป็นต้น พนักงานคุมประพฤติหรือหน่วยที่มีอยู่เพียงระบู่ไว้มีการกำจัดน้ำเสียแต่ไม่ควบคุมการเปิดที่คุมประพฤติจะต้องมีความซื่อสัตย์สุจริตสูง มีระบบการควบคุมและตรวจสอบการคุมประพฤติจะรับผิดชอบสิ่งแวดล้อม โดยคณะกรรมการมิใช่พนักงานคุมประพฤติเพียงคนเดียวซึ่งจะทำให้ค่าใช้จ่ายในการคุมประพฤติสูงกว่ากรณีการคุมประพฤติธรรมดา ซึ่งในกรณีที่เราสามารถแก้ไขโดยการเก็บค่าใช้จ่ายในลักษณะของค่าธรรมเนียมการคุมประพฤติจากนิติบุคคลที่ถูกคุมประพฤติได้

2. ปัญหาเรื่องข้อกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมาย

การคุมประพฤตินิติบุคคล ควรจะเป็นมาตรการในการลงโทษ นิติบุคคลมากกว่าจะเป็นอุปกรณ์ของโทษ หรือเป็นมาตรการอิสระต่างหากจากโทษ โดยไม่ผูกอยู่กับโทษปรับเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ควรให้ศาลสามารถใช้มาตรการคุมประพฤติได้อย่างกว้างขวางมากกว่าเป็นอุปกรณ์ของโทษปรับหรือริบทรัพย์สินเท่านั้น

ปัญหาอีกประการหนึ่งของการคุมประพฤตินิติบุคคลก็คือในกรณีที่ศาลมีคำสั่งให้กำหนดเงื่อนไขให้คุมประพฤตินิติบุคคลโดยการรอกการลงโทษไว้ หรือลงโทษปรับและกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติไว้ด้วยนั้น ถ้านิติบุคคลดังกล่าวไม่ยอมปฏิบัติตามเงื่อนไขโดยการจดทะเบียนยกเลิกนิติบุคคลดังกล่าวไปและไปขอจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลใหม่เพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงมาตรการการคุมประพฤติที่จะได้รับนั้น ซึ่งในกรณีนี้การจดทะเบียนเลิกนิติบุคคลทำให้สภาพนิติบุคคลนั้นสิ้นสุดลงอันมีลักษณะเหมือนกับกรณีบุคคลธรรมดาตายอันทำให้โทษทางอาญานั้นระงับไปตามหลักประมวลกฎหมายอาญามาตรา 39 (1) ในกรณีของนิติบุคคลนั้นเราอาจจะแก้ไขได้ 2 ทางด้วยกัน คือ

1. ในระยะเวลาตามที่ศาลได้กำหนดเงื่อนไขห้ามมิให้นิติบุคคลจดทะเบียนเลิกนิติบุคคลจนกว่านิติบุคคลนั้นจะได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขของการคุ้มครองประพฤติเรียบร้อยแล้ว

2. ห้ามบุคคลที่ดำเนินการก่อตั้งนิติบุคคลที่กระทำความผิดจดทะเบียนตั้งบริษัทขึ้นใหม่จนกว่าที่จะได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขของการคุ้มครองประพฤติเรียบร้อยแล้ว

เว้นแต่กรณีที่เป็นการจดทะเบียนขยายกิจการของบริษัทอันมิได้มีหลักฐานแสดงให้เห็นว่ามีเจตนาที่จะหลีกเลี่ยงการปฏิบัติตามคำสั่ง

อย่างไรก็ตามปัญหาสำหรับในกรณีนี้น่าจะเกิดขึ้นกับนิติบุคคลที่มีขนาดเล็ก ๆ เท่านั้น ซึ่งไม่สามารถที่จะปฏิบัติตามได้หรือมาตรการคุ้มครองประพฤติก่อให้เกิดการขาดทุนหรือล้มละลาย แต่ในกรณีของนิติบุคคลขนาดใหญ่แล้วคงจะเป็นไปน้อยมากในการที่จะเลิกกิจการเพื่อหลีกเลี่ยงการปฏิบัติตามคำสั่ง ของศาลเพราะปัจจุบันบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนขนาดใหญ่ประกอบธุรกิจในสภาวะการแข่งขันที่ค่อนข้างสูง แต่ละบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนจึงพยายามที่จะรักษาชื่อเสียงและภาพพจน์ของห้างหุ้นส่วนและบริษัทไว้